ژنان

۲۷

ئازادی بۆ ژن، بەختیاری بۆ کۆمەڵ

ڕەزبەری ۱۳۸۹ October 2010

گۆڤاری یەکیەتی ژنانی دێموکراتی کوردستان

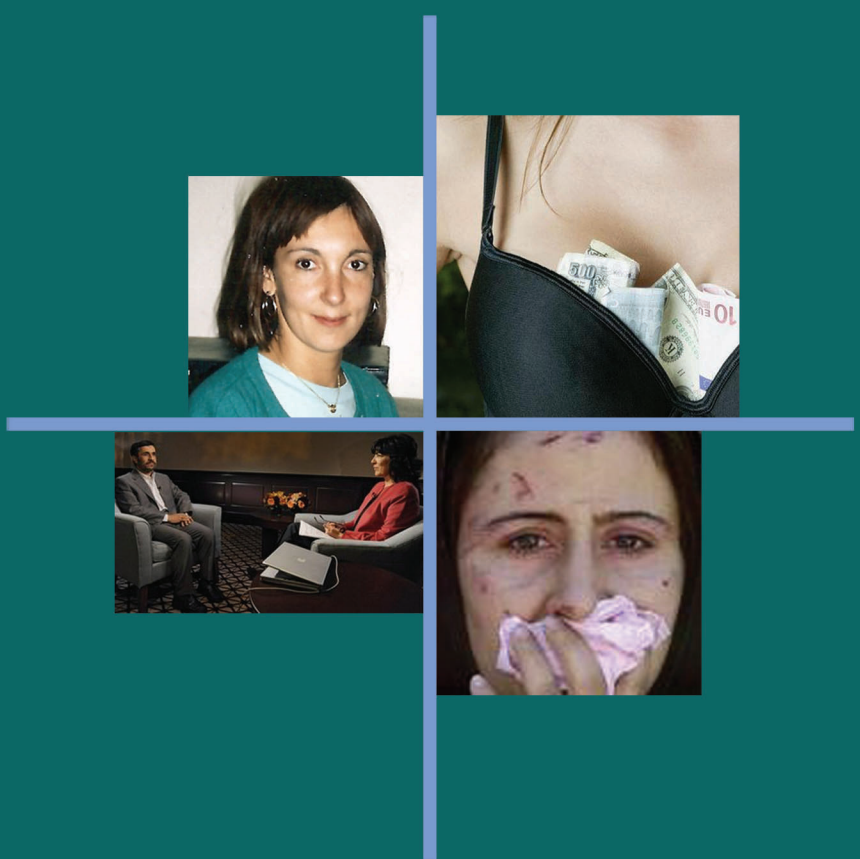

ئەحمەدینژاد کەوتە دوای کریستیان ئەمانپوورەوە !

توندوتیژی دژی ژنان سنوور ناناسێ

قاچاغی کچان و ژنانی ئێرانی ...

وتوویژ لەگەڵ خاتوو "ژۆرژیا کووفەن ـ گێرەن"

مەرگی ناوەختی ئەندامێکی یەکیەتیی ژنانی دێموکراتی کوردستان

ئەندامێکی بەوەجی یەکیەتیی ژنانی دێموکراتی کوردستان بە هۆی نەخۆشی دڵ کۆچی دوایی کرد.

شەوی چوارشەممە، ٢٣ی پۆشپەڕ خاتوو نەوڕۆز (شیلان)، ئەندامی یەکیەتیی ژنانی دێموکراتی کوردستان بە هۆی نەخۆشی دڵەوە لە شاری کۆیە کۆچی دوایی کرد.

خاتوو شیلان شێخی کە ماوەی زیاتر لە ١٠ ساڵ ئەندامی یەکیەتیی ژنانی دێموکراتی کوردستان بوو، خاوەن گەلێ بەهرەی تایبەتی بوو. زۆر لە ڕێورەسم و بۆنەکانی تایبەت بە یەکیەتیی ژنان بە دەنگە خۆشەکەی خاتوو شیلان دەڕازایەوە.

خاتوو شیلان شێخی هاوسەری پێشمەرگەی دێرینی حیزب، کاک عوسمان شێخی ساڵی ١٩٧٣ لە دایک ببوو.

ناوبراو ئەندامێکی دڵسۆز، بەوەج و کارلێهاتووی یەکیەتیی ژنان بوو، هەر بۆیەش مەرگی ناوەختی خاتوو شیلان خەم و پەژارەی زۆری خستە نێو بنەماڵەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانەوە.

"یەکیەتیی ژنان" بەبۆنەی مەرگی لە ناکاوی خاتوو شیلان شێخی سەرەخۆشی لە هاوسەری خاتوو شیلان، کاک عوسمان شێخی و بنەماڵەی ناوبراو دەکاو خۆی لە خەمی لە دەستدانی ئەو ئازیزەدا بە ماتەمبار دەزانێ.

ژنان

وەرزانەیەکی

سیاسی

کۆمەڵایەتی

فەرهەنگی و ئەدەبی

سەرنووسەر

نەسرین حەسەنزادە

دەستەی نووسەران:

کۆیستان فتووحی، عیسمەت نستانی،

ڕەسوڵ سوڵتانی

حەلیمە ڕەسوڵی ، عەلی بداغی

ڕەزبەری 1389، ئۆکتۆبری 2010

ژمار 27

ژمارە تەلەفۆن بۆ پێوەندی گرتن بە

یەکیەتیی ژنانی دێموکراتی کوردستان

00964 - 7702103121

دیزاینی بەرگ: ئەیوب شەهابی ڕاد

مونتاژ: مینا سوڵتانزادە

تایپ: شیلان قوربانی فەر

پێرست

ئەحمەدی نەژاد کەوتە دوای کریستیان ئەمانپوورەوە.....	2
تۆندوتیژیی دژی ژنان سنوور ناناسێ.....	3
قاچاغی کچان و ژنانی ئێرانی و بۆمبێک لە چاوەڕوانیی تەقینەوەدا.....	6
پێشێلکارییەکانی مافی ژنان تا کەی لە خزمەتی سیاسەتدا بن؟	8
هەر میللەتێک دەبێ مۆدێلی تایبەت بە خۆی بۆ جێبەجێ کردنی مافەکانی مرۆڤ بنیات بنێ.....	12
خەمۆکی لە ژنان دا.....	14
ژنان بەشیان گوناهی ژێر نیقابە.....	16
جیابوونەوە سۆزدارییەکان لە نێو بنەماڵەکان دا.....	17
شێواندنی ئەندامی زاوزێی ژنان و کچان لە ژێر ناوی خەتەنە..	20
بەهەشت و دۆزەخ.....	25
چارەنووسێکی تاڵ دوای عەمەلی جەڕاحی جوانکاری.....	28
ژنانی نێو کۆڕی خەبات.....	29
ژن ئەستێرە.....	31
بەشی ئەدەبی	32
ڕاپۆرت و هەواڵەکانی ئێران.....	39
هەواڵ و چالاکییەکانی یەکیەتیی ژنانی دێموکراتی کوردستان.....	45
بەشی وەرزشی.....	49
جۆراوجۆر	53

ئەحمەدی نەژاد کەوتە داوی کریستیان ئەمانپوورەوە!

"سەکینە ئاشتیانی کەی حوکمی سەنگساری بەسەردا سەپاوە؟!! "

کوێستان

حوکمی سەنگسار لە دژی سەکینە محەممەدی ئاشتیانی لە ئێران، نارەزایەتییەکی بەرینی کۆر و کۆمەڵەکانی مافی مرۆڤ و جیهانی دەرەوەی لێکەوتۆتەوە و سزای سەنگساریان بە کردەوەیەکی دڕندانە و نامرۆڤانە ناوبرد و داوایان لە حکوومەتی ئێران کرد ئەم حوکمە دڕندانەیە هەڵوەشێنێتەوە.

کاربەدەستە پایەبەرزەکانی کۆماری ئیسلامییش لە ئاست ئەو نارەزایەتییانەدا بە تووندی هەڵوێستیان گرت و ئەو وڵاتانەی لە ئاست ئەم حوکمە نارەوایەدا نارەزایەتییان دەربڕیوە، داوەتە بەر هێرشی تەبلیغاتی و بە پیلانگێڕی و دەستێوەدران لە کاروباری وڵاتەکەیان تاوانباریان کردن.

بەڵام لە هەمووی گاڵتەجارانەتر وڵامەکەی ئەحمەدی نەژاد بە پرسیارەکەی خانمی کریستیان ئامانپوور، هەواڵنێری کانااڵی تەلەویزیۆنی"ئەی بی سی" ئەمریکا بوو کە 19ی سپتامبری ئەمساڵ لە بارەی حوکمی سەکینە محەممەدی ئاشتیانییەوە دایەوە و گوتی " من نوێنەری خەڵکی ئێرانم و چۆنە ئاگام لەو حوکمە نیە، ئەو خانمە بە حوکمی سەنگساری بەسەردا نەسەپاوە". هەروەها لە درێژەی قسەکانیدا لەو بارەیەوە گوتی: " کەسانێک بە بڵاو کردنەوەی هەواڵی درۆ لەو بارەیەوە ئەو هەڵاڵو و هەنگامەیان ساز کردوە و رۆژئاواییەکانیش کردوویانەتە خۆراکی تەبلیغاتی لە دژی ئێران! ".

ئەحمەدی نەژاد بۆ حاشای لە حوکمی سەنگسار دژی سەکینە ئاشتیانی کرد ؟ خۆ پێشتر بەرپرسانی قەزایی رێژیم ئێعترافیان بە حوکمی سەنگسار لە دژی سەکینە کردبوو، بڵێی لە ترسی فشاری لە رادە بەدەری هەواڵنێران و دەزگاکانی راگەیاندنی "بێگانە" بوو بێ و بەم شێوەیە خۆیان لێدەرباز بکا یان هەر وێستبێتی شۆخییەکی فارس گوتەنی بامەزەی لە گەڵ ئەو خانمە کردبێ؟

چ پێکەنینییە ئەم سەرکۆمارە! تەنانەت لایەنگرەکانی خۆشی سەریان سوڕماوە لە حێماقەت و بێمێشکی سەرکۆمارەکەیان.

رۆژنامەی "رسالت" لە نووسینێکدا لە ژێر ناوی " ئەحمەدی نەژاد لە بەینی سەکینە و کریستیاندا" نووسیویەتی: "وتوێژەکەی دوکتور ئەحمەدی نەژاد سەرکۆمار لەگەڵ کریستیان ئەمانپوور لە بارەی هێندێک مەسەلەدا ئەوەی نیشان دا کە موشاویرانی سەرکۆمار و ئامادەکارانی سەفەرەکەی بە ئەرکی قانوونی خۆیان ئاگا نە بوون. سەرکۆمار دەیتوانی بە یەک دێر خۆی لەو مەسەلەیە بە دوور بگرتایە و پێوەندی داباوە بە دەزگای قەزاییەوە و نەچوبایەتە سەر مەسەلەیەک کە پێوەندی نیە بە دەوڵەتەوە، بەڵام ئەو چووە نێو باسی سەنگسارەوە و کەوتە ئەو داوەی کە پێشتر لە بارەی حیجاب و عیفافەوە تێی کەوتبوو!

، بەڵام قسەی ئاخر ئەوەیە**کارنامەی کۆماری ئیسلامی لە ماوەی دەسەڵاتدارەتیدا پڕە لە تاوان و جینایەت، ئێعدام و کوشتار لە دژی خەڵکی وڵاتەکەی و پرە لە کارشکێنی و سەرەڕۆیی دژی پەیماننامە نێونەتەوەییەکان، سەکینەی محەممەدی ئاشتیانییش تەنیا قوربانی سەنگسار نیە لە ئێراندا، رۆژئاواش ئەگەر خۆی لە بێخەبەری نەدا بەتەواوی ئەوە دەزانێ، بەڵام ئەوەی جێگەی سەرنج و سەرسوورمانە ئەوەیە بۆ دەبێ سەرانی رێژیمێکی لەو چەشنە ئێستاش رێگەیان بکەوێتە رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان و وەک نوێنەری ئەو خەڵکە گوێ بۆ قسەکانیان بگیرێ؟ دنیای رۆژئاوا تا کەی درێژە بەم سیاسەتەی دەدا و تاکەی خوێ بە بریني ئەو خەڵکە بریندارەی ئێراندا دەکا؟**

توندوتیژیی دژی ژنان سنوور ناناسێ

شلێر باپیری

رۆژانە لە گۆشە و کەناری ئەم جیهانەدا ئامار راپۆرتی دڵتەزێن لە بارەی توندوتیژی و هەڵسوکەوتی خراپ و نەشیاو دژی ژنان بڵاو دەبێتەوە، ئەو پێشهاتانە لە روانگەی جیهانی و لە وڵاتانی جۆراوجۆرە، بەڵام هەموویان بەرهەمی یەکجۆر بیرکردنەوەن و رۆژانە روو دەدا و بەهۆیەوە ملیۆنان ژن لە بارێکی سەخت و دژواری دەروونیدا ژیان بەسەر دەبەن. هەڵسوکەوتی خراپ دژی ژنان، تایبەت بە ناوچە یان وڵاتێکی دیاریکراو نیە، بەڵکوو رۆژانە لە سەرجەم وڵاتانی دنیادا روو دەدا. لەو نێوەدا خاڵی جیاوازی لایەنی کەم و زۆری ئەو توندوتیژی و رەفتارانەیە کە ئەوەش بەپێی باری ئابووری، کۆمەڵایەتی، سیاسی، باری دەوڵەتان، پێوەندیی دین و سیاسەت و چۆنیەتیی روانینی کۆمەڵگە بەرامبەر بە ژنان گۆڕانی بەسەردا دێ. لەوانەیە شێوەنی کردەوەکانی دژ بەژن زیاتر ئەو وڵاتانەی لەخۆ گرتبێ کە یاسایی ئاینی و لەوانە ئیسلامیی تێدا جێبەجێ دەکرێ. بە مانایەکی تر لەو شوێنانەی دین و جۆری دەسەڵات تێکەڵ کراون و بنەماکانی شەرع و یاسای ئیسلامی بناخەی یاساکانی بەستنەوەی کۆمەڵگەیە. لەو وڵاتانەدا ژنان کەمترین مافی کۆمەڵایەتی و یاسایی خۆیان هەیە، ئەگەریش لەو وڵاتانەدا مافێک بۆ ژنان هەبێ یان دابین کرابێ ئەوە لەڕووی تێگەیشتوویی و پێگەیشتوویی ئەقڵی دەسەڵاتدارانی وڵاتانی ئاینی و ئایدیۆلۆژیك نیە، بەڵکوو بەرهەمی ناپەزایی و خەباتی بەردەوامی ژنانی چەوساوە و لەخۆبردوویە . ئێران، ئەفغانستان، سعوودیە و زۆرێك لە وڵاتانی تری رۆژهەڵاتی ناوەڕاست یان ئەو وڵاتانەی تێیدا ئاینی ئیسلام بنەمای یاسا و دەستوورە، ئەوانە نموونەی زیندوو و حاشاهەڵنەگری ئەو راستییەن و رۆژانە گوێبیستی پێشێلکردنی مافە سەرەتاییەکانی مرۆڤ و بەتایبەت مافە سەرەکییەکانی ئافرەت دەبین، هەمووی ئەوانە سەلمێنراون و داتاکان هیچ شرۆڤەیەکی تر هەڵناگرن و بوونە بە ئاماری رەسمی. لە وڵاتانی پێشکەوتوو و دیموکراتیکدا لەگەڵ گەشەکردنی ئابووری و بەرزبوونەوەی ئاستی هۆشیاری و رۆشنبیریی گشتیی کۆمەڵگە و توانای ژنان و بوونی رۆڵێکی دیاری ئەوان لە بەرهەمهێنان و ئەرکەکانی تری جڤاگی و لایەنی کۆمەڵایەتی و بەڕێوەبردنی کۆمەڵگە، لەگەڵ ئەوەشدا ژنان یەکەم قوربانین لە شوێنی کار و لە کاتی دەرکردن لە دامودەزگا،

کارگە و شوێنەکانی تری کارکردندا، جگە لەوەی یەکەم قوربانیی تووندوتیژی لە ماڵ و سەر شەقامەکان هەر ژنان بوون و لە هەر شوێنێك وشەی ژن هەبێ، چەوساندنەوە و تووندوتیژی دژی ئەو ئامادەیە. تووندوتیژیی دژی ژنان شێوەی جۆراوجۆری هەیە، لە ئێستەدا ئازار و لێدانی جەستەیی و تووندوتیژی سێکسی دژی ژنان لە چوارچێوەی خێزاندا لە ئاستی جیهاندا دیارترین شێوازی تووندوتیژییەکانە. ئەو دوو شێوە تووندوتیژییە کردەیەکی نامرۆڤانەیە و بە بیانووی جۆراوجۆر لە پشت دەرگا داخراوەکان و لەسەر دەستی مێشکە پاشکەوتووەکان روو دەدا کە زۆربەی قوربانییانی ئەو دیاردانە تەنانەت ناوێرن باسی ئەو راستیە پڕ لە ئازارەی خۆیان بکەن. تووندوتیژیی دژی ژنان بەشێکە لە کردارەکانی کولتووریی پیاوسالاری و باڵادەستی پیاو کە بەشێکی لەژێر سیستەمی سەرمایەداری لە ئێستەدا رۆژانە نوێ دەبێتەوە و بەچەندان جۆر خۆی دەنوێنێ. تووندوتیژی لەڕووی رێژەی بەکارهێنان جیاوازی هەیە لە نێوان کۆمەڵگەی پێشکەوتوو و مۆدێرن لەگەڵ کۆمەڵگەی تازە پێگەیشتوو و کۆمەڵگەی دواکەوتوودا. لە کۆمەڵگەی پێشکەوتوو و تا رادەیەك دیموکراتیکدا کوشتن یان تووندوتیژیی دژی ژنان تاوانە و تۆمەتبار لە زۆربەی کاتەکاندا لەگەڵ دانپێدانان بە تاوانەکەی سزا دەدرێت. بەڵام لەو کۆمەڵگەیەی کە بەرەو پێشکەوتن هەنگاو دەنێ، بەتایبەت کە یاسا و ئاینی ئیسلامی پێوەری بڕیاردان بن و لەبەرچاو بگیرێن، دەبینین تۆمەتبار لە پەنای یاسا جۆراوجۆرەکان و بەبیانووی بەرەنگاری و پاراستنی ناموس و بەناوی شەرەفی خۆی و پیاوبوونی، لەژێر سزای هەر تاوان و کەتنێك دەبەخشرێ و لە تاوانباری و تاوانەکەی دەربباز دەکرێ. تووندوتیژی لەناو خێزاندا بەبیانووی کۆنترۆلکردنی ژنان بەکار دەهێنرێ. پیاوێك کە بەرامبەر هاوسەرەکەی یاخۆ خوشکەکەی و هەر ئەندامێکی بەڕەگەز مێیینە لە بنەماڵەکەیدا تووندوتیژی بەکار دەبا، دیارە ئەو پیاوە هەست دەکا و لەو بڕوایەدایە

هەڵسوکەوتێکی لەگەڵدا بکا. ژینگەی خێزان کە پێویستە شوێنێکی ئارام و پارێزراو بێ بۆ ژیانی ژن و هەروەها پیاو و منداڵەکان، کەچی لە زۆربەی کاتەکاندا بەشێوەیەکی زۆر ناشیرین گۆڕاوە بۆ سەرچاوەی بەکارهێنانی تووندوتیژی دژی ژنان، کە ئەمەش کاریگەرییەکی زۆر نەرێنی لەسەر منداڵەکان دەبێ. لە زۆربەی کاتدا منداڵ دەبێتە قوربانیی ئەو تووندوتیژییەی لەناو بنەماڵە دژی ژنان پێڕەو دەکری. ئاستی ڕەگەزی بەرامبەر بەشێکە لە مۆڵکی خۆی و لێدان و کوشتنی ئەو مۆڵکە دەکاتە بیانوویەك کە نەکا مۆڵکەکەی لە دەست بدا و گوایە بەهەر بەهایەك بێ پارێزگاری لێ دەکا. لەو ڕوانگەوە کە "ژن مۆڵکی پیاوە"، پیاو بە مافی خۆی دەزانێ هەر جۆرە خوێندەواری و ئاستی ڕۆشنبیری و کلتووریی بنەماڵە لەسەر تووندوتیژی دژی ژنان ئەو کاریگەرییەی نیە کە چاوەڕوان دەکرێ. لە زۆربەی ووڵاتاندا هەڵسوکەوتی نەشیاو لەگەڵ ژنان لە چوارچێوەی ماڵ وەك پرسێکی تایبەت بە بنەماڵە دەناسرێ و داکۆکیکارانی یاسا بەلایدا ناڕۆن.لە جیهانی بورژوازیدا ژن بە ڕەگەزی دووەم دەناسرێ و لە ووڵاتانی دواکەوتووشدا نەتەنیا یاسا بەرگری لە ژن ناکا، بەڵکوو ژن لە ماڵدا بەتەنیا دەمێنێتەوە و دیاردەی پەراوێزخستن "Isolation"ی بەرامبەر پێڕەو دەکرێ و مەبەست تەنیا هێشتنەوەی مرۆڤێکە بەو تاوانەی لە ڕەگەزی مێیە . بەڕەچاوکردنی کۆمەڵگەیەکی بەوشێوە بێ بەزەییدا بەرامبەر ژن، مامەڵەکردن لەگەڵ ژن لەناو بنەماڵەشدا هەڵسوکەوتێکی باشتری لێ چاوەڕوان ناکرێ و مامەڵەی خراپ شتێکی ئاساییە، چونکە ڕێز و پێدانی ماف لە بنەماڵەوە فێری دەبین و بەیەکتری ڕەوا دەبینین، ئەگەر ئەو سەرچاوە لە ڕۆشنبیرییە نەما، ئەستەمە شوێنی تر لە دەرەوەی ماڵ ئەو ئەرکە ڕۆشنبیرییەمان بۆ قەرەبوو بکاتەوە. ئەگەر تووندوتیژی جەستەیی باوترین جۆری گرژی و هەڵسوکەوتی خراپی دژی ژنان بێ، بەڵام دەبێ ئاماژە بکرێ کە ئەمەیان تاکە جۆری تووندوتیژی دژی ژنان نیە، بگرە جۆرەکانی تری ئەو هەڵسوکەوتە نەشیاوانە

هەیە و لەوانەش سووکایەتیکردن و بەکارهێنانی وشە و دەستەواژەی ناشیرین و ئازار و تووندوتیژی رەگەزی و چەندانی تر لە چوارچێوەی سیاسەتی تووندوتیژی دژی ژنان کە کەمتر باسی لێوە دەکرێ و ژنان بەدەستیەوە دەنالێنن. لە راستیدا ژنان لە هیچ ولاتێکدا ئاسایشێکی تەواویان نیە و پارێزراو نین، بۆ نموونە لە ولاتێکی وەك سوئێد کە گوایە لەڕووی یەکسانیی ژن و پیاو لە هەموو بوارەکانی ئابووری و بەشداریی ژنان لە بەڕێوەبردنی کۆمەڵگەدا لە سەرووی ولاتانی دیموکراتیکە، لەو ولاتەشدا تووندوتیژی دژی ژنان روو دەدا. دەتوانین پاڵپشت بەئامارەکان بڵێین لە ڕاگەیاندنەکاندا ئاستی تووندوتیژی دژی ژنان لە زیادبووندایە، دیارە ئەو تووندوتیژییانە لە ڕێگەی سکالای ئەو ژنانە ئاشکرا بووە کە توانیویانە سکالا تۆمار بکەن و باسی ئازارەکانیان بەدەست پیاوان و دەوروبەریانەوە بکەن، ئەگینا ئاماری تووندوتیژی دژی ژنان کە بەشاراوەیی ماوەتەوە چەند قات زیاترە کە ژنان لەبەر چەند هۆکارێك نەیانتوانیوە باسی لێوە بکەن. لە یەکێك لە مالپەڕەکاندا هاتوە، لە ژنێك لەسوئێد لە ترسی تووندوتیژی بەرامبەری لە ماوەی 4 ساڵدا 14 جار شوێنی ماڵەوە و ژیانی ئاساییی خۆی گۆڕیوە و تەنانەت نەیتوانیوە شەوان لە ماڵی خۆی بە تەنیا بمێنێتەوە و باسی لەوە کردبوو کاتێك پۆلیسی لە دۆخەکە ئاگادار کردووەتەوە، ولامی پۆلیس ئەوە بووە کە لەو جۆرە سکالایانە، "ماندوو بووین چونکە ژنان سەرەتا سکالا تۆمار دەکەن و دواتر لە سکالاکانیان پاشگەز دەبنەوە". ئەوەی باس کرا چارەنووسی یەك لەو هەزاران و ملیۆنان ژنەیە کە لە ولاتێکی دیموکراتیکی یەکسانیخوازی مافەکانی نێوان ژن و پیاودا هەیە و تووندوتیژی دژی ژنان بە تاوان ناسراوە، کەچی تووشی ئەو دۆخە نەخوازراوە هاتوە. گومانی تێدا نیە ولاتانێکی وەك ئێران، ئەفغانستان، سعوودیە و عێراق و هەموو ولاتانی پابەند بە یاسا و ڕێنوێنییەکانی ئیسلامی، گرتن و زیندانیکردن بۆ ژنان بەپێی یاسا ئەنجام دەدرێ، ئەو یاسایەی دامەزرێنەرەکەی پیاوە و پاڵپشتیی لە پیاوبوون و بالادەستیی پیاو و پیاوسالاری دەکا. تووندوتیژی دژی ژنان بەرهەمی سیستەمی نادادپەروەری و پیاوسالاریی سەرمایەداری و دیاردەیەکی جیهانییە. کەواتە دەبێ خەبات بکرێ دژی ئەو تووندوتیژییانە، هەرچەندە ئەو بەرەنگاری و خەباتە لە پلەی یەکەمدا ئەرکی ژنان و بۆ ژنانە تا لەو دیاردەیە رزگاریان بێ، بەڵام تەنیا بە هێزی ژنان بە ئاکام ناگا، بەڵکوو بەبوونی چالاکوانانی پیاو و یەکسانیخواز و خاوەن بیری ئازاد، ئەوکات هێزی ژنان بۆ بەرنگاربوونەوە تووندوتیژی دژی ژنان و گەیشتن بەمافی بەمرۆڤ مانەوەیان چەند هێندە زیاد دەکا، ئەوەیان ئەرکێکی مرۆییە و بە یەککگرتوویی لەگەڵ یەکتریدا و بە هاوبیری هەمەلایەنە بەرەو پێشەوەی ببەین.

قاچاغی کچان و ژنانی ئێرانی و بۆمبێک لە چاوەڕوانیی تەقینەوەدا

عەلی بداغی

هەڵلا و هەنگامە سیاسییەکانی ئیستای ئێران وای کردوە کە کۆمەڵێک کێشەی کۆمەڵایەتیی هەستیاری ئیستای کۆمەڵگای ئێران کەمتر بخرێنە بەر باس و بە تێپەڕین لەو کێشانە هەل و دەرفەتی خەسارناسی و پلانڕیژی بۆ چارەسەر کردنیشیان یا بە تەواوی لە بیر بکرێ، یان دەنا وەدوا بخرێ.

راستییەکانی پێوەندیدار بە قاچاغی ژنان و کچانی ئێرانی بۆ وڵاتە شێخ نشینەکانی دراوسێی ئێران و تەنانەت وڵاتانی ئوروپا تاڵتر لەوەن کە تەنیا وەک یەکێک لە دیاردەکانی بەرهەمی دەسەڵاتداریتیی نەشیاو و دژە گەلییانەی کۆماری ئیسلامی باسی لێ بکرێ و بە ئاسانی هەموو ئاکام و خەسارەکانی ئەو دیاردەیە بخرێتە پشت گوێ و باسی لێ نەکرێ.

ئەوڕۆکە قاچاغی کچان و ژنان و منداڵان بە مەبەستی بازرگانیی پۆرنۆ پڕ داهاتترین پیشە لە دنیا دا دوای قاچاغی چەکوچۆڵ و مادە هۆشبەرەکانە، کە ئەو قازانجە زۆرە مادییانە بە قیمەتی زیان و شکانی کەسایەتیی رووحی و مەعنەویی کچان و ژنان، کە بە هۆکاری جۆراوجۆر کەوتوونەتە داوی ئەو باندانەوە، دەڕێتە گیرفانی مافیاکانی قاچاغی کچان و ژنانەوە.

ئاکامی زۆر لێکۆڵینەوە لە پێوەندی لە گەڵ ئەو دیاردەیەدا دەری خستوە کە ئەو کچانەی بە هەر هۆکارێک لە مااڵی بابیان را دەکەن، باشترین نێچیر بۆ مافیاکانی بازرگانیی سێکسن.

تۆێژەرانی کۆمەڵایەتی دوو هۆکاری ئاشکرا نادیار بۆ پەرەسەندنی ئەو دیاردەیە لە ئێران دا پۆلێن دەکەن.

بەشێکی زۆر لە ژنان و کچان کە عەوداڵی ژیانی خەیاڵی و وەدەستهێنانی داهاتی زۆرتر لەوەن کە دەستیان دەکەوێ، لە گەڵ پێکرانی پێشنیاری کاری باش و پر داهات هەڵ دەخەڵەتێن و دوای کەوتنە داوی باندەکانی قاچاغی ژنان زوو بە زوو ناچار بە لەشفرۆشی دەبن.

هۆکارە نادیارەکانیش ریشەیان لە کۆمەڵە بەستێنێکی وەک موعتاد بوونی دایک و باوک یان تەنانەت خودی کەسەکە، پەرەسەندنی هەژاری لە کۆمەڵگا و نەبوونی دەرفەتەکانی پەروەردەیی بۆ ژنان دایە کە بواری لەبار بۆ سەرهەڵدان و پەرەسەندنی ئەو دیاردەیەیان لە ئێران دا خۆش کردوە.

ئەوەندەش کە بۆ بەرپرسیارەتی و ئەرکی ناوەندە حکومییەکانی کۆماری ئیسلامی دەگەڕێتەوە ئەوەیە کە هیچ چەشنە ڕێوشوێن و بنەمایەکی یاسایی بۆ بەرگرتن لەو کێشانە بوونیان نیە و تەنانەت زۆر جار باس لەوە دەکرێ کە دەوڵەت بۆ خۆی لە ڕێگەی کارئاسانی کردن بۆ بازرگانان و قاچاغچییەکانی ئەو بازارە پشکدار و، یەکێک لەو لایەنانەیە کە قازانجی زۆری لە بازرگانی کردن بە کچان و ژنانی ئێرانی پێ دەبڕێ.

ئەوەی مەبەستی سەرەکیی ئەو نووسینەشە ئەوە نیە کە کۆمەڵگای نێودەوڵەتی چۆن دەتوانێ بە پەرەپێدان بە هاوکاریی چەند لایەنەی دەوڵەتان بەرەنگاری ئەو دیاردەیە بێتەوە و ڕووبەڕی زیانەکانی ئەو بازرگانییە لە سەر ئەمنیەتی کۆمەڵایەتیی خەڵک کەم بکاتەوە، بەڵکوو مەبەست ورد بوونەوەیەکی جیددی لە هۆکارە بنەڕەتییەکان و هەست کردن بە کۆمەڵیک حەقیقەتی تاڵی

پێوەندیدار بەو دیاردەیەیە.

ئاکامی دواین لێکۆڵینەوەیەک کە بنیاتێکی کۆمەڵناسیی ئێران لە دەرەوەی وڵات لە سەر بنەمای کۆکردنەوەی زانیاری لە سەر زاری ئەو کچ و ژنانەی خۆویستانە بەشداریان لەو توێژینەوەیەدا کردوە، قووڵایی بەشێک لەو کارەساتەی زۆر بە جوانی وێنا کردوە.

ئەوەی لەو لێکۆڵینەوەیەدا دەرکەوتوە ئەوەیە کە زۆربەی هەرە زۆری ئەو کچ و ژنانە لە ئێران را بۆ وڵاتانی پاکستان، وڵاتانی شیخ نشینی عەرەبی و ئامریکا و ئوروپا دەنێردرێن.

بەشی زۆربەی ئەو کچ و ژنانەی بازرگانیی پۆرنۆیان پێ دەکرێ، لە ماڵەوە رایان کردوە و هۆکاری راکردنەکانیش جیاوازن. بە پێی ئەو زانیارییانەی کە بەشێک لەو کچان و ژنانە خۆیان درکاندوویانە، نیزیک بە 6% ی ئەوان بە هۆی نەحاوانەوە لە گەڵ دایک و باوک لە ماڵی رایان کردوە. نیزیک بە 16% یش ئێعترافیان کردوە کە لە لایەن کەسانی نیزیک لە خۆیان هەڵە خەڵەتێندراون 15% ی ئەو کەسانەش نەبوونی ئاسایش و ئەمنیەت لە کەشی خێزانەکانیان بە هۆکاری راکردن لە بنەماڵەکانیان باس کردوە.

12% ی ئەو کەسانەش تەلاق و جیابوونەوە لە مێرد و سەرنەکەوتن لە ژیانی هاوبەشیان وەک هۆکاری روو تێکردن لەو پیشەیە باس کردوە و 15% ی ئەو کەسانەش بارودۆخی نالەباری ئابووریی وڵاتیان وەک هۆکاری جێهێشتنی ئێران بە تەمای دەستکەوتنی داهات و ژیانێکی خۆشتر لە قەڵەم داوە.

هەروەها دەرکەوتوە کە بەشی هەرە زۆری ئەو کچ و ژنانە بەر لە پەیوەستبوونیان بە گرووپ و مافیاکانی قاچاغی ژنان لە گەڵ ئەوەی پێشتر لە ماڵی خۆیان رایان کردوە، تووشی کۆمەڵێک تاوانکاریی دیکەی کۆمەڵایەتیی وەک هەڵگرتن و هێنان و بردن و فرۆشی ماددە هۆشبەرەکان و دزی و ... بوون.

نیۆنجی تەمەنیی ئەو کەسانە تەمەنیان لە نێوان 14 تا 16 ساڵ دایە. ئەو قۆناغە تەمەنییە هەستیارە بواری ئەوەی بە باندەکانی مافیا داوە کە ئاسانتر ئەو کەسانە هەڵ خەڵەتێنن و لە داویان بخەن. 15% ی دیکەش لەو کچ و ژنانە نیۆنچی تەمەنیان لە نێوان 17 تا 20 ساڵ دایە و 5% ی دیکەی ئەو کچ و ژنانە تەمەنیان سەروو 20 ساڵ بووە.

بە سەرنجدان بەوەی کە بەشیکی زۆری ئەو کچان و ژنانە نەخوازراو دەکەونە نێو داوی باندەکانی قاچاغی ژنان و بە جۆرێک لە جۆران هەڵ دەخەڵەتیندرێن، ئاماژە بە چەند رێگە و شێوازێکی هەڵ خەڵەتاندن و لە خشتە بردن و هاندانیان بۆ راکردن لە ماڵ و ملدان بە داوای سەرۆک باندەکان بۆ بازرگانیی سێکسی جێی سەرنجە.

بەشێک لەو کچانە بە هیوای دەستکەوتنی کاری گونجاو و پڕ داهات و بەشێکیش بە هیوای دەستکەوتنی هەلومەرجی دڵخواز بۆ پێکەوەنانی ژیانی هاوبەش و لە سەر ویست و داوای خۆیان پەلکێشی ئەو باند و گرووپە قاچاغانە دەبن. بەشێک لەو کەسانەش رفێندراون و دوای ئەوەی ئەتک کراون، دەمکوت و بێدەنگ و ناچار بە ملدان بە سەر دۆخی داسەپاو دا کراون.

ئیعتیاد بە ماددە هۆشبەرەکان و نەخۆشیی ئایدز و نەخۆشینە "مقاربتی" یەکان بەشێک لەو دەرەنجامانەیە کە دەبێ ئەو کچ و ژنانە چاوەڕوانیان بکەن. ئاکامی ئەو لێکۆڵینەوەیە دەری خستوە کە نیزیک بە 60% ی ئەو کەسانە تەواو موعتاد بە ماددە هۆشبەرەکانن و 31% یشیان موعتاد بە کێشانی سیگارن.

ئەو لیکۆڵینەوەیە لە سەر نرخی بە کرێدانی ئەو کەسانەش چەند زانیارییەکی بڵاو کردۆتەوە.

کرێی ئەو کچ و ژنانە، بە تایبەت جوان و جحێڵەکان بۆ شێخە عەرەبەکان 250 هەزار تمەن لە شەو و رۆژێک دا و 5 تا 10 هەزارتمەنیش بۆ کرێکارانی پاکستانی و هیندییە.

قسەکردن لەمافەکانی ژنان تاکەی لە خزمەتی سیاسەتدا بن؟

✍ کۆیستان فتوحی

مرۆڤ جاری وایە هێندێک ڕووداو و کارەسات دەبینێ کە پێی وایە هیچ شتێک لەوە خراپتر نیە. ئەمە خەون و کابووسە، یان ڕووداوێکی ڕاستەقینە؟ تف لەو کلتوورەی ئەوانەی بەم شێوەیە پەروەردە کردوە و وەک درندەیەک ڕەفتار لە گەڵ ئینسانەکان دەکەن، کە باوەڕ کردنیشی دژوارە!

ماوەیەک پێش ئێستا چاوم بە وێنەیەک کەوت کە بەراستی ڕای چڵەکاندم، وێنەی ژنێکی جوان و لاو کە لووت و گوێیەکانی بڕدرابوون. بیرم لە چارەنووسی ئەو چارەڕەشە دەکردەوە، کە چۆن دوای ئەم کارەساتە ژیان بەسەر دەبا! بەڵام بەوحاڵەش هیوایە ژیان دەبەخشێ بە ئینسان. ئەویش هەروەک خۆی لە وتوێژێکدا وتبووی هیوایەکم لە دڵ دایە کە ڕۆژێ بێ و لووتم بۆ چاک بکرێتەوە. بۆ چەند ڕۆژ نەمدەتوانی خۆم لە غەم و ئازاری ئەو ژنە جوانە دوور بخەمەوە. وێنەکەیم لە سەر شاشەی کامپیوتێرەکەم پاراستبوو، جاروبار چاوم لێ دەکرد و بە دیتنەوەی چەند جارەی بیرم لەو هەموو کارەساتە تاڵ و بەئازارانە دەکردەوە کە ڕۆژانە لە هێندێک وڵات دا بە سەر ژنان دێن. هەموو ئەو دیمەن و کارەساتانەی دیتبووم و بیستبووم وەک فیلم بەبەر چاومدا دەهاتن و دەچوون و ئازاریان دەدام . دوعا ئەسوەد کچە 17 ساڵە یەزیدییەکەی کوردستانی باشوور کە لەلایەن کۆمەڵێک پیاوی درندەوە و بەبەر چاوی کۆمەڵێکی دیکەوە لەشی ناسکیان وەبەر شەق و بەرد و بلووک دەداو گیانیان لێ سەند. فیلمی ئەو ڕووداوە ترسناکە لەم مۆبایل بۆ ئەو مۆبایل بەرێ دەکرا و هێندێک کەس کە دەیان دیت ئاخێکی بەزەییان بۆی هەڵ دەکێشا و هیچی تر! ژنە کوردەکەی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بە تاوانی "بێ ئەخلاقی" لەسەر شاخی بەرزی ڕەواندوزەوە بەریان دابووەوە خوار و بەوەش نەوەستان لەسەرەوە بەردی گەورەیان بەسەردابوو تاکوو بمرێ! ئەمەش جۆرێکی دیکە بوو لە (سنگسار) کوشتنی شەوبۆ جوانەکە و هێشوو و سارای باشوور بەتاوانی "ناموووسپارێزی"، لووتبڕینی کەژاڵەکەی ڕانیە، کوێر کرانی ئامینە کچە خوێندکارە ئێرانییەکە ئەسیدی بە دەموچاودا کرا و بۆ هەمیشە بێبەش کرا لە ڕووناکایی چاو، سەعیدە کچە 14 ساڵە سیستانییەکە کە ئەوێش لە بەرزاییەکانی زاهیدان بە بەرد کوژرا. هەموو ئەو جینایەتانە لە لایەن پیاوانەوە وتەنانەت لەلایەن نزیکترین کەسەکانی خۆیانەوە ڕوویان دا.

ئەرێ کێ ئەو ئیجازەیەی بەم پیاوە دڵڕەقانە داوە کە بەم شێوەیە ئەو ئینسانانە لەسەر خۆشەویستی یان نەخێر لەسەر هەڵەیەک بەم شێوەیە سزا بدەن؟ خودا! کام خودا؟

.... دەمەوێ کەمێک لە ئازارەکانی ئەوانە بدوێم. خۆم بە ویژدانی ئازار چەشتووان دەزانم، ناتوانم بێدەنگ بم، بەڵام دەنگی من چ سوودێکی هەیە؟! دەکرێ هەست بە ئازار بکەی و بە کەس نەڵێی؟ ڕەنگە! بەڵام تەحەمووڵی دژوارە هەست بە ئازارێک بکەی و بەڵام بێدەسەڵات بی لە ئاستیدا. موچورکم بە لەش دا دێ و نفرەت لەو دەسەڵات و کلتوورە دەکەم کە بەم شێوە مرۆڤەکان پەروەردە دەکا، نفرەت لەو دەسەڵات و هێزەی ئەم قانوونەی لەسەر مرۆڤ پیادە کردوە!

لە جیهاندا سیستمێک دەسەڵاتی بەدەستەوەیە زاڵمانە و نادادپەروەرانەیە. ژنان قوربانیانی سەرەکی ئەو کەلتوور و سیستم و دەسەڵاتانەن کە لە وڵاتانی دواکەوتوو و ئیسلامیدا حاکمن و بە شێوەی جۆراوجۆر لە ماڵەکان، لە شوێنی کار، لە شەقام، لە قوتابخانە، زانکۆکان و.... سووکایەتیان پێ دەکرێ و دەچەوسێنەوە و گیانیان لێ دەسەندرێ.

لەم جیهانەدا هەموو شتێ فیدای قازانج و بەرژەوەندییەکان بوون. لە جیهانی ئەمڕۆدا ئەوندەی دیفاع لە پرنسیپی ئیسلامی و دەمارگرژی و ناموووسپەرستی دەکرێ، قەت ئەوندە بیر لە سڕینەوەی ئەو قانوون و کلتوورە دارزیوە ناکرێتەوە کە لە زۆر وڵاتی ئەم دنیایەدا گیانی ئینسانەکان بە بێ بایەخی چاو لێ دەکرێ و زۆر ئاسان بە دەستی پیاوە دەمارگرژەکان سووکایەتی بە

جەستەیان دەکرێ و ئاسان گیانیان لێ دەسەندرێ.

ئەو رۆژانە وێنەی کچە ئەفغانستانییەکەم پیشانی هاوکارێکم دا، ئەویش بەم قسەیە بێزاری خۆی لەم کردەوەیە دەربڕی: "**رێکخراوی تالیبان هەر ئەوەی لێ چاوەڕوان دەکرێ**". کەژاڵەکەی ناوچەی پشدەر و بێتوێنم بیر خستەوە کە چەند ساڵ لەمەوبەر، لە کوردستانی ئازاددا ئەویش بە دەستی کەسانی نزیکی خۆی لووتیان بڕی. وتم ئەی ئەوانە لووتی کەژاڵیان بڕی کێ بوون؟! بەسە تاکەی هەواڵ و رووداوی پێشێلکارییەکان هەمووی دەبێ لە خزمەتی سیاسەتدا بن؟

چ شتێک پاڵنەری ئەم جۆرە رووداوە ترسناکانەن؟ تۆندوتیژی دژی ژنان، سیمای راستەقینەی چ کلتوور و یاسا و رێسایەکە؟ ئایین؟ پیاوسالاری؟ پیاوسالاری بەرهەمی چ فکر و ئایدۆلۆژییەکە؟ ئایا ئەوانەی دەست بۆ ئەم کردەوە نامرۆڤانەیە دەبەن، پەروەردەی چ فکر و ئایدۆلۆژیایەکن؟ هەموو ئەوانە جێی تێرامان و لێ وردبوونەوەن.

یەکەم پاڵنەری دەروونی لە پشت هەر کردەوەیەکی لەم شێوەیە سیفەتی تۆندوتیژئامێزی پیاوێک هەیە کە تا ئێستاش ئەم سیفەتە تێروانینی زاڵی کۆمەڵگە دواکەوتووەکانە. ئەوەتا ئەو وەحشیگەرییەی لە ئەفغانستان رووی داوە لە ولاتەکەی ئێمەش زۆر پێشتر رووی داوە.

18 _ 19 ساڵ لەمەوبەر ژنێکم بە ناوی "م" کە تەمەنی لە دەوروبەری 45 ساڵ دەبوو بینی سیمایەکی شێواوی هەبوو، دڵم نەهات لەخۆی پرسیار بکەم، دواتر لە ناسیاوێکی خۆیم بیست کە ئەو ژنە چارەڕەشە کاتی خۆی بە هۆی ئەوەی لەگەڵ خۆشەویستەکەی رایکردبوو، براکانی هەر ئەو بەڵایەیان بەسەر هێنابوو کە بە سەر کەژاڵی باشوور و عایشەی ئەفغانستان هاتبوو. بە دڵنیاییەوە هەرکام لە ئێمە لەوبارەوە ئەگەر بە چاوی خۆمان رووداوی لەو جۆرەمان نەدیبێ، بێگومان بیستوومانە.

حاشای لێ ناکرێ رەفتاری توندوتیژ ئامێز لە زۆر ولاتدا و ناوچەی جۆراوجۆری جیهاندا بە شێوەی جیاواز لە دژی ژنان بەڕێوە دەچێ. بەڵام ئەم کردەوە دزێو و نامرۆڤانەیە (لووت بڕین) لە کەم ولاتدا دەبینرێ. کوردستان و ئەفغانستان! چ عەڵقەیەک ئەمانە پێکەوە دەبەستێتەوە؟ بێگومان ئەم کردەوانە زیاتر لەو ولاتانە رووددەن کە لە رووی وشیاری و عەقڵەوە لەوپەڕی هەژاری و چەقبەستوویی‌دا دەژین.

دیاردەی بەرخوێن، بە زۆر بەشوودان، گەورە بە بچووک، ڕەدووکەوتن، چەند هاوسەری و سزا و کوشتنی ژنان لەسەر مەسەلەی "ناموس پاریزی" و... هەموو ئەوانە لە ئەفغانستانی ئیسلامی بوونیان هەبووە و هەیە، لە کوردستانیش ئەم دیاردانە بوونیان بووە

تا جەستەت تێکەڵ بە خاک دەبێ ئەم ئازارە هەر دەمێنێ و هەر دەمێنێ

بەشێکیان ئێستاش لە هێندێک ناوچە هەر ماون. بۆ نموونە دیاردەی دزێوی بەرخوێن کە ئایشە یەکێک بووە لە قوربانیانی ئەم دیاردە دزێوە، بە لای ئێمەی خەڵکی کوردستانەوە نامۆ نیە.

چۆنیەتی رووداوەکەی عایشە لە ئەفغانستان

عایشە لە تەمەنێکی کەمدا لەگەڵ خوشکێکی وەک "بەرخوێن" دەدرێن بە بنەماڵەیەک کە مامی عایشە کەسێکی لێ کوشتبوون، بۆ ئەوەی خوێن رشتن کۆتایی پێ بێ . بەڵام بنەماڵەی کوژراوەکە کە دەبنە ماڵە خەزووری ئەو دوو خوشکە، وەک کۆیلەیەک سەیری ئەم کچانە دەکەن و بەردەوام لەلایەن ئەو بنەماڵەیەوە ئازار دەدرێن، تا وای لێ دێ عایشە لەو ماڵە کە لەناوچەی ئەرزکان دەژیان رادەکا، بەڵام پیاوانی ئەو بنەماڵەیە لە شاری قەندەهار دەیگرنەوە و بە تاوانی ئەو راکردنە کە پێیان وایە شەرمەزاری بۆ بنەماڵەکەیان دروست کردوە، لووت و گوێیەکانی ئەم کچە بێتاوانە دەبڕن. ئەم کارەش گوێا بە حوکمی گرووپی تالیبان و بە دەستی میردی عایشە کە چەکداری تالیبان بووە، دەکرێ. دواتر لە چۆڵەوانییەک بە نیوە گیانی فڕێی دەدەن تاکوو بمرێ. بەڵام دەستەیەک لەسەربازەکانی هێزی هاوپەیمانان کە لەو ناوچەیە لە حاڵی گەڕاندا دەبن، عایشە لە حاڵێکی شپرزەدا دەبینەوە و رەوانەی نەخۆشخانەیەکی خۆیانی دەکەن و پاش 10 مانگ لە لایەن ریکخراوێکی خێرخوازەوە بۆ چارەسەری لووتی بەرێ دەکرێ بۆ وڵاتی ئەمریکا. وێنەی عایشە بەم شێوەیە لە سەر بەرگی گۆڤاری "تایم"ی ئەمریکا چاپ و بڵاو کرایەوە. ئەمەش نیشاندانی نموونەیەک ئازارەکانی ژنانی ئەفغانستان بوو. بەڵام گۆڤاری تایم داوای لێبوردنی لە خوێنەرەکانی کرد کە بە چاپ کردنی ئەم وێنەیە بۆتە هۆی ئازاردانیان. ئەی کێ داوای لێبوردن لە منداڵانی ئەفغانستان و کوردستان بکا کە رۆژانە بەبەردەوامی ئازارەکانی دایک و خوشکیان بە چاو ئەبینن؟ منداڵە کوڕەکان ئەو کلتوورە وەردەگرن کە لە رەفتاری پیاوەکان دایە و منداڵە کچەکانیش مەزڵوومییەت لە دایکیان و خوشکە گەورەکانیان وەردەگرن. بەڵام چ هێزێک ئەو جورئەتەی هەیە لە فکری سرینەوەی ئەو کولتوورە نادادپەروەرانە دا بێ؟

هەست و روانگەی تاوانبــاران (پیــاوە موسڵمانەکان)

ئەوانەی بەم شێوە درندانەیە ژنان سزا دەدەن، نەتەنیا هەست بە تاوانێک ناکەن، بەڵکوو پێیان وایە فەرمانی ئیسلامیان جێبەجێ کردوە، چونکە ژن مووڵکی پیاوە و ئیسلام ئەو مافەی بە پیاو داوە کە ژن ئەگەر سەرپێچی لە فەرمانی ئەو کرد دەبێ سزابدرێ! واتە پیاوە ئیسلامییەکان پێیان وایە سزادانی ژنێک کە سەرپێچی بڕیارەکانیان دەکا ئەرکە و نابێ لە هیچ قانوونێکی دەسکرد بترسن.

ئەگەر بڕوانینە کێشەکانی ژنان لە وڵاتانی دواکەوتوودا زۆربان وەک یەک دەچن. بۆ نموونە سزادانی ژن لەسەر مەسەلەی ناموس. بە دڵنیاییەوە هێزی کۆنەخواز و پیاوانی دەمارگرژی تالیبانی تەنیا لە ئەفغانستان بوونیان نیە، ئەگەر چاوێک لە ئێرانی ژێردەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی و تەنانەت کوردستانی ئازادییش بکەین دەبینین ئەخلاقێکی کۆنەپارێزی ژیانی زۆر ژنی کردۆتە دۆزەخ. ئەم ئەخلاقە خەریکە پەرە دەستێنێ و هەموومان هەستی پێدەکەین. ئەوەی لە ئێران دەبینرێ بە هۆی ئەو دەسەڵات و قانوونەوەیە کە ئێستا لە ئێراندا حاکمە. بەڵام ئەوەی لە باشووری کوردستان دەبینرێ زۆر جێگەی داخ و کەسەرە.

هەر کەسێک بۆ جارێکیش بێ رێی بکەوێتە مەجلیسی پرسەی ژنان لە شارەکانی کوردستان و کەمێک گوێ بگرێ بۆ (پیاوێکی ئایینی) بۆ قورئان خوێنی بانگ دەکرێ بۆ ئەو مەجلیسانە، باش هەست دەکا و دەزانێ هێزی کۆنەخواز و تونددوتیژئامێز لە کوردستانی باشوور بە جۆرێکی دیکە خەریکە باڵ بەسەر ژیانی خەڵکدا دەکێشێ.

نموونەیەک

بەهاری ساڵی رابردوو چوومە پرسەی دۆستیکمان کە دایکی کۆچی دوایی کردبوو. مەجلیسی پرسەکە لە هاڵێک هەرچەند زۆریش گەورە نەبوو، بەڵام زیاتر لە 30 ژن لە هاڵەکە دا دانیشتبوون. مەلایەکیان بە خۆی و بڵینگۆیەکی گەورەوە هێنابوو بۆ قورئان خوێنی، مامۆستا کە جارو بار لە قورئان خوێنییەکە ماندوو دەبوو، قسەی بۆ ژنەکان دەکرد. ئەو ژنانە جگە لە 3 یان 4 ژن هەموویان سەرپۆشیان بووە. مەلا بەردەوام نەسیحەتی ژنانی دەکرد و باسی ئاگری جەهەننم و سزای یەزدانی بۆ سەر ئەو ژنانە دەکرد کە سەرپۆش بەسەردا نادەن یان گوێڕایەڵی میردەکانیان نین. لە دێڕ بە دێڕی قسەکانیدا ترس و خۆف و توندوتیژی بەدی دەکرا. **"من کارم بەوە نیە ژنان سەرپۆش دەپۆشن یان نا و گۆناحەکەی چیە و لەو دنیا چ عەزابێک دەکێشن، بەڵام خۆشکان پێتان دەڵێم سەرپۆش کۆمەڵگە لە فەساد وبێ ئەخلاقی دوور دەخاتەوە "** لەم دێرەدا چی بەدی دەکرێ؟ ئەوە یەکێکە لە دروشمەکانی رێژیمی دژی ژنی کۆماری ئیسلامی کە 31 ساڵە شەڕی حیجاب لەگەڵ ژنانی ئێران دەکا. هەموو دەزانین پرسە جێگەی هاودەردی و هاوخەمییە لەگەڵ بنەماڵەی کۆچکردوو، بەڵام بەداخەوە ئەمرۆ بۆتە سەکۆی بڵاو کردنەوەی فکری کۆنەخوازانە و تۆقێنەر لە دژی ژنان.

ئەرێ ئەوانە لەلایەن کێوە ئەو ئیزنەیان پێ دراوە ئەم روانینە کۆنەپەرستانەیە لە کۆمەڵگەدا بڵاو بکەنەوە؟

رێکخراوەکانی ژنان، رووناکبیران، ئەوانەی ئیددیعای مەدەنییەت و پێشکەوتوویی و لایەنگری لە مافی یەکسانی مرۆڤەکان دەکەن بۆ قسەیەک ناکەن؟ بۆ ئەو جورئەتەیان تێدا نابینرێ کە بە گژ ئەوانەدا بچنەوە کە بەم شێوەیە فکرەکانی خۆیان لە کۆمەڵدا بڵاو دەکەنەوە؟ بێدەنگی مەجال بۆ ئەوانە زیاتر خۆش دەکا تاکوو بە کەیفی خۆیان بۆچوونە کۆنەخوازانەکانیان لە کۆمەڵگەدا بڵاو بکەنەوە.

لەم جیهانەدا هەموو شتێ فیدای قازانج و بەرژەوەندییەکان بوون. لە جیهانی ئەمڕۆدا ئەوندەی دیفاع لە پرنسیپی ئیسلامی و دەمارگرژی و ناموسپەرستی دەکرێ، قەت ئەوندە بیر لە سڕینەوەی ئەو قانوون و کلتوورە دارزیوە ناکرێتەوە کە لە زۆر وڵاتی ئەم دنیایەدا گیانی ئینسانەکان بە بێ بایەخی چاو لێ دەکرێ و زۆر ئاسان بە دەستی پیاوە دەمارگرژەکان سووکایەتی بە جەستەیان دەکرێ و ئاسان گیانیان لێ دەسەندرێ

هەر میللەتێک دەبێ مۆدێلی تایبەت بەخۆی بۆ جێبەجێ کردنی مافەکانی مرۆڤ بنیات بنێ

"ژۆرژیا کووفەن - گێرەن" لە بەرپرسانی ڕێکخراوی پزیشکانی جیهان

دیمانە : ئەلف. عبدالله

لە ساڵەکانی خەباتی چەکداریدا کۆمەڵێک ڕێکخراوی مرۆڤدۆستی فەڕانسەیی یارمەتیی زۆر بەنرخیان لە بواری دابینکردنی دەرمانی و خزمەتگوزاریی پزیشکیدا پێشکەش بە پێشمەرگە قارەمانەکانی حیزبی دێموکرات و خەڵکی بێدیفاعی کوردستان کرد. ڕێکخراوی پزیشکانی جیهان یا "ئێم دی ئێم" یەکێک لەو ڕێکخراوانە بوو. ئەو پزیشک و پەرستارانە کە ئەو ڕێکخراوە لەو سەردەمەدا ڕەوانەی شاخەکانی کوردستانی دەکردن بە هەگبەیەک لە یارمەتیی دەرمانی و هاوپێوەندیی ئینسانی دەهاتن و بە هەمبانەیەک لە هەست و هاوسۆز دەگەڕانەوە. هەر بۆیە پاش گەڕانەوەیان بۆ وڵاتی خۆشیان کوردەکانی ئێرانیان لەبیر نەدەکرد و بۆ ڕاکێشانی پشتیوانیی سیاسی بۆ مەسەلە ڕەواکەیان بە جۆرێکیش دەبوونە سەفیر و سپۆنسەریان. "ژۆرژیا کووفەن-گێرەن" یەکێک لەو پزیشکانەیە کە زۆر جار هاتۆتە کوردستان و لەگەل ئازار و ئارەزووەکانی خەڵکی کورد بەتایبەت ژنانی نێو کۆڕی خەبات ئاشنا بووە. ژۆرژیا کە ئێستا لە ناوچەی "مارسەی"ی فەڕانسە دەژی بە چەشنێک کوردەکانی کەوتە بەر دڵ و کوردستانی خۆش ویست کە ناوێکی کوردیی لەسەر منداڵە فەرانسەوییەکەی خۆی دانا. بۆ ئاوڕدانەوە لەو ساڵانە لە هاوپێوەندیی ژنان و پیاوانی کورد و فەڕانسەیی، گۆڤاری ژنان دیمانەیەکی لەگەڵ خاتوو ژۆرژیا پێک هێناوە.

پ: رابردووی تۆ لە بواری پزیشکی و یارمەتیی مرۆڤدۆستانەدا چیە؟

و: من لە بنەڕەتەوە پەرستارییم خوێندوە. دواتر بووم بە کادری تەندروستی. لە ساڵی 1986 ەوە لە ڕێکخراوی پزیشکانی جیهانـدا کار دەکەم. ناو بەناویش لە چەندین مەئموورییەتی نێونەتەوەییدا بۆ نموونە لە عیراق و تورکیە بەشدار بووم. لە ئاستی نێوخۆییشدا، واتە لە فەڕانسە، لە بواری دەستڕاگەیشتنی خەڵکی بێدەرەتان بە ماف و خزمەتگوزاریی تەندروستیدا کارم کردووە.

پ: چۆن و چەند جار ڕێت کەوتۆتە کوردستان؟

و: ئەمن لەنێوان ساڵەکانی 1986 و 2002پێنج مەئموورییەتم بۆ کوردستان ئەنجام داوە. سێ سەفەری یەکەمم بۆ ڕاهێنانی هانابەر و پەرستار لە چوارچێوەی پرۆگرامێکی هاریکاری لەگەڵ حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران و دوو سەفەرەکەی دواییشم بۆ هەڵسەنگاندنی پێداویستییەکانی پەروەردە لە بواری عیلاج و جەڕاحیدا بوون.

پ: ڕێکخراوی پزیشکانی جیهان ئێستا بە چییەوە خەریکە؟ بۆچی ئێستا کەمتر دێنە کوردستان؟

و: ڕێکخراوی پزیشکانی جیهان ئێستاش پرۆگرامەکانی خۆی لە عیراق هەروا دردێژە دەدا، بەڵام ئێستا زۆرتر پشت بە هێزی ئینسانی لە نێوخۆی ئەو وڵاتەدا دەبەستێ. پرۆگرامەکانمان لەوێ بریتیین لە ڕاهێنان بۆ پێڕاگەیشتنی ئۆرژانس، ڕاهێنانی تەندروستیی ژێنێتیک و تەندروستیی ڕەوانی.

پ: ئەو شتانەی لە ئەزموون و بیرەوەریت لە کوردستان لە

زەینتدا ماون چین؟ چ شتێکی کوردەکان زیاتر سەرنجی راکێشاوی؟

و: پێش هەموو شتێکخۆڕاگری لەپێناو وەدیهێنانی مافە ئینسانی و فەرهەنگییەکانی گەلی کورد و خەبات بۆ دێموکراسی و خودموختاریی ناوچە کوردنشینەکان. پاشان پێشوازیی خەڵک کە بە باوەشی گەرم و ئاوە ڵاوە ئێمەیان وەردەگرت و بەمجۆرە دۆستایەتی و هاوپێوەندیمان لەگەڵ ساز کردن. هەروەها غیرەت و ئازایەتیی گەلێک کە تووشی ئازار و دابڕان و هەژانی یەک لە دوای دەبوو : لێک دابڕانی بنەماڵەکان، لەدەستدانی ئازیزان لە خەباتی چەکداریدا، زیندان، ئیعدام، بەکاربرانی چەکی کۆمەڵکوژ و قەدەغەکراو لە دژیان، ... هتد.

پ: لەو سەردەمەدا کە هاتوچۆی کوردستانت دەکرد، بارودۆخی ژنانی کوردت چۆن هاتە پێش چاو ؟

و: دەبێ جیاوازی دابنێین لەنێوان بارودۆخی ژنانی کورد لە کاتی خەباتی چەکداری و ژنانی کورد لە ژیانی مەدەنییاندا. لە مەیدانی خەباتی چەکداریدا، هەستم کرد ئەوان پێگەیەکی باشتریان لەبواری یەکسانی لەگەڵ پیاوان‌دا هەیە. هێندێک لەو ژنانە ئەرکی گرینگیان پێ دەسپێردرا: کادری پزیشکی، مامۆستا، پێشکەشکاری رادیۆ و تەنانەت هێندێکیان بەرپرسایەتیی سیاسییشیان هەبوو.. لە مۆدێلی بنەماڵەیی سوننەتی‌دا چاوم بە زۆر دایک کەوت کە گەشاوە و رازی دیار بوون، بەڵام زۆر شایەتیدانیشم سەبارەت بە بەشوودانی زۆرەملی و قەتڵی ناموسی گوێ لێ بوو.

پ: نابەرابەریی ژن و پیاو لە هەموو کۆمەڵگایەکدا هەیە. بەڵام لە وڵاتانی جیهانی کوردستانیش لەنێو واندان، ئەو نابەرابەرییە زیاتریش هەست پێ دەکرێ. بە بڕوای تۆ ئەرکی ژنان و پیاوان لە خەبات بۆ دابینکردنی یەکسانی‌دا چیە؟

و: پێویستە هەموو لایەک کار بۆ جێبەجێکردنی مافەکانی مرۆڤ کە مافی ژنانیشن بکەن. ئەمن لەو باوەڕەدام کە راگەیاندراوی جیهانیی مافی مرۆڤ دەکرێ وەک کۆڵەکەیەک لە هەموو کۆمەڵگاکاندا کەڵکی لێ وەربگیرێ. بێگومان خەبات بۆ پاراستنی کەلتوور و دابونەریتەکان خەباتێکی رەوا و جێگەی جێگەی رێزە. بەڵام جاری وایە دابونەریت دیاردە و کرداری خراپ و بەسەرچوو دەگرێتە خۆی. ژن دەبێ دەبێ وەک سووژەی خاوەن کەسایەتی چاو لێ بکرێ.

پ: زۆر جار تایبەتمەندییەکانی فەرهەنگییەکان بۆ نمونە نمونە ئایین و دابونەریت دابونەریت وەک پاساوەدرێکی پێشێلکردنی مافەکانی ژنان بەکار دەبرێن. لەو هیچ شتێک ناتوانێ پێشێلکردنی مافەکانی ژنان پاساو بدا.

بە هۆی پیشەکەتەوە بێگومان رێت کەوتۆتە زۆر وڵات کە لە حاڵەتی شەڕدا بوون. سەبارەت بە مافی ژنان لە کاتی شەڕدا بۆچوونت چیە؟

لە سەردەمی شەڕدا ژنان و منداڵان لە هەموو چین و تۆێژێکی دیکە زیاتر لە مەترسیی پێشێلکرانی مافەکانیاندان. بۆیە پارێزگاریی جیددیی وان پێویستییەکی بێئەملاوئەولایە. دیوانی جینایی نێونەتەوەیی لە زۆر کەیسی پێوەندیدار بە بۆسنی و رواندادا هەوڵی داوە تاوانی دەستدرێژی و قەڵت و بڕ کردن و کوشتنی ژنان لەو جۆرە حاڵەتانەدا بێ سزا نەهێڵێتەوە و بکاتەوە.

خەبات بۆ پاراستنی کەلتوور و دابونەریتەکان خەباتێکی رەوا و جێگەی رێزە. بەڵام جاری وایە دابونەریت دیاردە و کرداری خراپ و بەسەرچوو دەگرێتە خۆی

زۆر فاکتەر بۆ ئازادیی ژن دەور دەبینن. ئەتۆ بۆخۆت کامە فاکتەرت لە هەموویان پێ گرینگترە؟

کۆمەڵێک شت لەو بوارەدا گرینگن: پێش هەموو شتێک یاسا. کاتێک قەتڵە ناموویسییەکان لە یاسای حکومەتی هەرێمی کوردستانی عیراق دا سزایان بۆ دیاری کرا، ژمارەی ئەو جینایەتانە رووی لە کەمی کرد. پاشان بەشداریی ژنان لە سیاسەتدا کە بێگومان بەشداریان لە حکومەتیشدا دەگرێتەوە، چونکە بەم جۆرە ئەوان چارەنووسی خۆیان دەگرنە دەست. سەرەنجام پەروەردە. لە رێگای زانست و زانیارییەوەیە کە ژنان دەتوان خۆیان لە چنگ کۆت و بەندەکان رزگار بکەن.

بە بڕوای تۆ ئایا مۆدێلی رۆژئاواییی رزگاریی ژنان بۆ رزگاریی ژنانی جیهانی سێهەم گونجاوە؟

هەر میللەتێک دەبێ مۆدێلی تایبەت بە خۆی بۆ جێبەجێکردنی مافەکانی مرۆڤ بنیات بنێ. رۆژئاوا بۆی نیە ئامۆژگاریی کەس بکا. لە فەرانسە هەر حەوتوویەک دوو ژن لە ئاکامی توند و تیژیی هاوسەرەکانیان گیان لە دەست دەدەن.

خەمۆکی لە ژنان دا

✍ حەلیمە رەسوولی

خەمۆکی بریتیە لە هەست بە خەم کردن، دڵ ساردبوونەوە لە ژیان بەگشتی بێ هیوایی.ژیان هەورازو نەزمی یەکجار زۆری تێدایە. کاتێک گلۆڵەی ژیانی مرۆڤ دەکەوێتە لێژی،هەڵس و کەوتی ئاسایی ژیانی تێک دەچێو بوار خۆش دەبێ بۆ سەرهەڵدانی نەخۆشیەکی باو لە ژێرناوی خەمۆکی کە روح و جەستەو هەزری مرۆڤ دادەگرێ. لە زۆربەی کۆمەڵگاکان دا بەداخەوە ژنان دەست و پەنجە لەگەڵ ئەو نەخۆشییە نەرم دەکەن. ڕادەی تووش بوونی ژنان بە خەمۆکی زۆر زیاترە لە پیاوان. سەرچاوەی ئەم نەخۆشییە دەگەڕێتەوە سەر هۆکاریی بیولۆژیکی وەک ژینگەیی، کلتووری و تێکەڵاوێك لەوانە.

کێشە گەلی ئابووری و جیاوازیی چیناتیەتی، چوونە سەری ئاستی زانیاری ژنان و داخوازە رامیاریی و کۆمەڵایەتیەکان و لەبەرامبەردا وەرنەگرتنەوەی وەلامی شیاو، لە لایەکی دیکەوە هەڵاواردنی ڕەگەزی، داب و نەریتە هەڵەکان لە بنەماڵەدا، هەست بە تەنیایی کردن، پاراستنی شەرم و حەیا، کێشە و ناڕەحەتی، گرنگی پێنەدانی بنەماڵە بە ڕەگەزی مێ، دەستدرێژی کردن، ئەشکەنجە و ئازاریی جەستەیی لە هۆکارە دەروونیەکانی تووشبوونی ژنان بە و نەخۆشیەن. جێگای ئاماژەیە، هەموو مرۆڤێك چ ژن و چ پیاو لەوانەیە لە ماوەی ژیانی دا بۆ ماوەیەکی کاتی بە هۆی ڕووداوگەلێکی وەک لەدەستدانی ئازیزان و یان سەرکەتوونەبوون لە پ3رسە جۆراوجۆرەکان دا خەمۆکی ئەزموون بکەن. خەمۆکی کاریگەری لەسەر جەستە و دەروونی تاك دادەنێ، کەسەی خەمۆك هەست بە بێدەسەڵاتی بێهیوایی و سەر لێشێواوی دەکا. ئەو کەسە وردەوردە ئۆگری بەو کارانەی کە دەبنە هۆی شادبوونی لەدەست دەدا. تەنانەت مەیلی خواردنی نامێنی و یان تووشی بێخەوی دەبێ،

یان بە ڕادەیەکی یەکجار زۆر دەخەوێ، ئیرادەی بۆ هەرچەشنە بڕیارێك لەدەست دەداو لە ناکاو بێ هیچ هۆیەك لە پڕمەی گریان دەدا، ژنی تووشبوو بەم نەخۆشییە ژنێکی لە ڕادەبەدەر دڵ ناسکە، گۆشەگیری پیشەیەتی و لە جیاتی بیرکردنەوە لە ژیان بەدایم بیر لە مردن و نەمان دەکاتەوە. هەست بە پشت ئێشە و سەر ئێشە دەکاو بەردەوام تووش بوون بە نەخۆشی گەلێکی وەک نەخۆشی دڵو شەکرەش هەڕەشەی لێدەکەن.

- جۆرەکانی خەمۆکی لە ژنان دا

- خەمۆکی پاش منداڵ بوون– خەمۆکی بەر لە پریۆد(سووڕی مانگانە)
- خەمۆکی وەرزی

- خەمۆکی پاش تەلاق
- هەروەها قۆناغ گەلێکی وەک:
قۆناغی خۆناسین(بلوغ)، زەماوەند، دووگیانی، شیردان‌و تەنانەت منداڵ

خەمۆکی بریتیە لە هەست بە خەم کردن، دڵ ساردبوونەوە لە ژیان بەگشتی بێ هیوایی.ژیان هەورازو نەزمی یەکجار زۆری تێدایە. کاتێک گلۆڵەی ژیانی مرۆڤ دەکەوێتە لێژی، هەڵس‌و کەوتی ئاسایی ژیانی تێک دەچێ‌و بوار خۆش دەبێ بۆ سەرهەڵدانی نەخۆشیەکی باو لە ژێرناوی خەمۆکی کە روح‌و جەستە‌و بیرکردنەوەی مرۆڤ دادەگرێ

لەبار چوون‌و ڕوودانی گۆڕانکاری هۆرمۆنی لەلەش دا.

بۆ وێنە خەمۆکی پاش منداڵ بوون پەیوەندیی ڕاستەوخۆی گۆڕانکاری هۆرمونەکانی لەشی ژنەوە هەیە، دیارە لەو قۆناغە دا هۆکارە کۆڵایەتییەکانیش ڕۆڵ دەگێڕن. ژنێک کە لە دەرەوەی ماڵ کار دەکا.ناچارە بۆ ماوەیەک پاش منداڵبوون لە ماڵەوەدا بمێنێتەوە‌و هەست بە تەنیایی‌و بێزاری بکا. لایەنێکی دیکە کە گرنگیی تایبەتی هەیە لە ژیانی هاوبەش دا، پەیوەندیی نێوان ژن‌و مێردە کە ئەگەر ژن یا پیاو نەخۆشی خەمۆکی هەبێ، کاریگەری ڕاستەوخۆ لەسەر پەیوەندییەکەیان دادەنێ‌و تا ئەوجێگایەکە لەوانەیە ببێتە هۆی هەڵوەشانەوەی ژیانی هاوبەشی. جێگای باسە کە ڕەگەزی بەرامبەر کاریگەریان لەسەر تووشبوونی ژنان بەو نەخۆشیە هەیەو هەر ئەوانیش ئەگەر بیانهەوێ بۆ چارەسەری‌و تەنانەت بەرگریکردن لە نەخۆشیەکە دەتوانن ڕۆڵ بگێڕن. ئەوان دەتوانن بە ناسینی داخوازییەکانی ژنان‌و بایەخ دان بە پێگەی ژن لە ماڵەوەو دەرەوەی ماڵەوەدا وەک ئاوەڵەکردنی بازنەی کارو پێدانی بەرپرسایەتی لە دەرەوەی ماڵ دا هاوکاری ژنان بکەن‌و جۆری بیرکردنەوەی خۆیان لەسەر شوناسی ژنان بگۆڕن.بوونی شەریکە ژیانێکی تووڕەو ناڕازی لەماڵەوەدا دەتوانێ زۆر مەترسیدار بێ بۆ ژن‌و ئاسەواری خراپی دەروونی لێی بکەوێتەوە بە پێی وتەی لێکۆڵەرەوەکان پێچەوانەی ئەم شتە واتە تووڕەبوونی ژن لەسەر پیاو هیچ چەشنە کاریگەرێکی نەرێنی دانانێ. بەپێی سەرچاوە باوەڕپێکراوەکان تەنیا لە وڵاتێکی وەک ئەمریکا لە ماوەی ساڵێک دا زیاتر لە 19 میلیۆن ئەمریکایی تووشی خەمۆکی دەبن‌و لەونێوەش دا ڕادەی ژنان دووبەرابەر زیاترە لە پیاوان.

سەرەڕای تەواوی ئەو باسانە بە خۆشییەوە ئەو نەخۆشییە چارەسەر دەکرێ. بۆ چارەسەرکردنیشی ئیرادەی قورس‌و متمانە بەخۆبوون پێویستە. جێگای خۆشحاڵییە کە ئێستا خەڵک تێگەیشتوون کە دڵەڕاوکێ یان خەمۆکی بەواتای تێکچوونی یەکجاریی تاک نییەو بەهۆی پەرەسەندنی نەخۆشییەکە لەوانەیە خۆیان یان ئازیزانیان تووشی بن‌و هەر بۆیەش بە چەشنێکی خراپ مامەڵەی لەگەڵ ناکەن. بە هیوای سازبوونی کۆمەڵگایەکی شاد‌و دووری لە ناخۆشییەکان.

ژنان بەشیان گوناهی ژێر نیقابە

شلێر باپیری

گوناە و تاوان، ئەو دوو وشەی ژیانی نیزیکەی سەدان هەزار ژنی لە سنووری نێوان ئێران و ئەفغانستانی خستووەتە ژێر چادر و ڕووبەندەوە کە زیاتر لە نیقابێک بۆ خۆدزینەوە دەچێ.

"سەمیرە ئۆزبەکی" یەکێکە لەوانەی پێیوایە بە لابردنی نیقابەکەی گوناهی دەگاتێ و خیانەتی بە مەزاری باوکی کردوە، بەجۆرێك کە خواش لە دنیای دیکە نای بەخشێ، سەمیرە تەنانەت ناوی خۆشی وەك ڕوخساری دەشاردەوە و دەیگوت "نابێ لە بەردەم کامێرا ناومان بڵێن، چونکە دوایە ئێوە بڵاوی دەکەنەوە و ئابڕوومان دەچێ".

فیلمی (ئەلفبای ئەفغان) بەشێکی زۆر بچووکە لەو چارەڕەشی و نەهامەتییەی کچ و کوڕانی ئەفغان باسی دەکەن کە بەهۆی ئاوارەبوون و مانەوەیان لەسەر ناوچە سنووریەکانی ئێران بەبێ خوێندەواری ماوەنەتەوە و لە زانینی ئەلفوبێیەکی سادەش بێبەشن.

لێرەدا دیسان هەر ژنان و کچان بوونە قوربانی کە لە چوونە مزگەوت بۆ فێربوونێکی سادە قەدەغە کراون. ئەوان دەبووایە لە هەموو شوێنێك بەچادر و ڕووبەندەوە ئامادە بن و هاتوچۆ بکەن، ئەگەریش مۆڵەتیان هەبێ جاربەجار دەهاتنە دەرەوەی شوێنێ خوێندن و دەکرا ببینرێن. سەمیرە ئەو کچە بوو کاتێك ڕێکخراوی یونسێف خوێندنگەی تایبەت بەنەخوێندەوارانی کردبووەوە، ئەوە کچەکانیش 15 دەچوون و لە تەمەنی سالییەوە بە ئەلفوبێی سادە دەستیان بە خوێندن لەژێر نیقاب و ڕووبەند دەکرد.

لە بەشێکی فیلمەکەدا مامۆستاکە بە سەمیرەی گوت "نیقابەکەت لا بدە تا جوانتر ببینی"، بەڵام سەمیرە وشەی "گوناهە"ی کردە وەڵامی مامۆستا، لە کاتێکدا قوتابیانی ناو ژوورەکە هەموویان کچ بوون و ڕەگەزی بەرامبەریان تێدا نەبوو. سەمیرە هەر بەوەندە نەوەستا و بەقسەیەك منی تاساند کاتێك گوتی "مەلا عومەر گوتویەتی نابێ کەس دم و چاوتان ببینێ، چونکە نامەحرەمن و تەنانەت ئێوە کچانیش بۆ یەکتری مەحرەم نین"، دواتر ئاماژەی کرد "مەلا عومەر ژنەکەی خۆی لەناو سندووقێك خستوە تا نەچێتە دەرەوە و بەرچاوی کەس نەکەوێ، خۆی جاربەجار سەری سندووقەکە دەکاتەوە و بۆنی بەژنەکەیەوە دەکا".

بەڕاستی ئەوە چ ژیانێکە بۆ ژنان؟ کە دیتنی هەموو شتێك گوناە بێ، ئەو ژنەی دەبێ چی بکا کاتێك دەوروبەری هیچ ڕێگەچارەیەکی بۆ ناهێڵێ، چونکە ئەگەر سەیری بکەی گوناهە و سەیرت بکا تاوانە!

ئەو دنیایە زیندانێکی گەورە نیە بۆ ئەو ژنانەی بەوشێوەیە ژیانیان بەسەر دەبەن کە بێ بەشن لە هەموو بەها و مافێکی مرۆیی و ژیانیان پڕە لە ئازار و ژان، ئایا چۆن پێوەندی و سۆزێکی خێزانی لە نێوان کوڕ و کچی ئەفغان دێتە ئاراوە کاتێك کچان لەلای کوڕان تەنیا بەشتێك دەناسرێنەوە ئەویش بەرگێکی نیقابداری ڕەش، ئاخۆ دەکرێ داوای ژیانی سپی لە نیقابی ڕەش بکەی؟

مامۆستاکە لە بەشێکی تردا بە سەمیرەی گوت "بۆ ئەوەی باشتر لە وانەی ئەمڕۆمان تێ بگەین کە تایبەتە بە ئاو، گۆزەیەك ئاو بێنن تا هاوپۆلییەکەت بەدەستت داکات و دەم و چاوت بشۆ"، بەڵام سەمیرە ئەمجارەش گوتی "گوناهە"، کاتێك مامۆستاکەی پێی گوت ئەگەر لەبەر چاوی ئەوان دەم و چاوی نەشوا لە ژووری خوێندن دەری دەکا، بینیمان سەمیرە چوونە دەرەوە و دووڕکەوتنەوە لە خوێندنی پێ باشتر بوو لەوەی نیقاب فڕێ بدا.

بەڕاستی وڵاتانێکی وەك ئەفغانستان و پاکستان شانازی بەکام کولتوور و چۆن باسی مافەکانی مرۆڤ دەکەن لە کاتێکدا بە ملیۆنان ژنی وڵاتەکەیان لەژێر دەسەڵاتی پیاو و بە چەند یاسایەکی کۆنی ئاینییەوە پێوەست کراون کە تا مردن تام لە هیچ شتێك وەرناگرن، جگە لە بینینی هەموو شتەکان لەژێر نیقابێکی ڕەشەوە؟

ئەوەی خاڵی هاندەرە بۆ نووسین، بینینی کاڵبوونەوەی بەردەوامی ڕۆڵی ژن لە کولتووری وڵاتانێکی وەك بەنگلادش، ئەفغانستان، پاکستان، جەزایر، سوودان، کۆنگۆ، سۆماڵ و تا ڕادەیەك ئێرانە، ئەو وڵاتانە کاتێك باسی مرۆڤ دەکەن تەنیا بیر لە پیاوەکان دەکەنەوە و لە هێنانی ناوی ژن زۆر بەپارێزن.

لەو وڵاتانە ژن تەنیا بەژمارە هەیە و لە کار و کۆمەڵگەدا دیار نین، ئەو وڵاتانە نەگەیشتوونەتە ئەو ڕادە لە ڕۆشنبیری و تێگەیشتوویی کە بزانن یەکەم پێوەری نێودەوڵەتی بۆ ڕادەی پێشکەوتنی وڵاتێك، هەمان ئاستی بەشداری ژن لە کاروباری وڵاتدایە نەك مێژووی کۆن و ئاڵۆز، هێزی سەربازی و گەڤ و هەڕەشە.

ئاخۆ پێناسەی ژن لەو وڵاتانە چیە؟ هەر ئەوەی کە ژن منداڵی هەبێ و ...، بەڵام بە بینینی ئەو گرتەیەی کۆتای دکیۆمێنتەکە کاتێك (سەمیرە نیقابەکەی لادا و دم و چاوی خستە ڕوو) دڵم کەمێك خۆش بوو بەوەی دوور نیە و دەکرێ بە قسەکردن لەگەڵ ژنان و کارکردن لەلایەنی ڕۆشنبیرییان لەو چوارچێوە داخراوە ڕزگاریان بکەین، دیارە هەروا ئاسان نیە و ئەو کارە پێویستیی بە کات و ئاسان نیە و ئەو کارە پێویستیی بە کات و ژنانی هەڵسووڕ، چالاکوان و داکۆکیکارانی مافی مرۆڤ هەیە.

جیابوونەوە سۆزداریيەکان لە نێو بنەماڵەکان دا

"بۆچی ئێمە هیچ قسەیەکمان بۆ یەکتر نیە"

وەرگێڕان لە فارسییەوە: مینا سوڵتانزادە

"دایک و باوکم هەموو رۆژێ شەڕ دەکەن، دەچمە ژوورەکەم و دەگریم، ئیدی ماندوو بووم لەو هەموو شەڕەی دایکم و باوکم، کاتێک دەچمە قوتابخانە دایمە پەرێشانم، ناتوانم دەرسەکانم بەباشی بخوێنم. هێندێک جار دەپارێمەوە خوایە کەی ئەو شەڕو هەڵڵایە بۆ هەمیشە کۆتایی دێ"

لە کۆمەڵگەی ئێمەدا، لە تەنیشت ئاماری تەلاقە یاساییەکان، ئاماری زۆرتر بەلام شاراوە تایبەتە بە تەلاقە سۆزدارییەکان. لەوانەیە دوو هێندەی ئاماری تەلاقی یاساییەکان تەلاقی سۆزداری هەبن.

تەلاقی سۆزداری یانی بنەماڵە نێوبەتاڵ و بێدەنگەکان کە ژن و مێرد لەگەڵ یەکتر بە ساردوسڕی دەژین، بەلام قەت داوای تەلاقی یاسایی ناکەن کە بێ گومان دەتوانین بڵێین یەکێک لە هۆکارە سەرەکییەکانی بەردەوامبوونی ئەو ژیانە ساردو بێ مانایە، بۆ بەهاو بایەخە کلتوورییەکانی کۆمەڵگە دەگەڕێتەوە. لە هەڵسەنگاندنی بنەماڵە بۆش و نێوبەتاڵەکاندا دەتوانین بڵێین، لە نێو یەک بنەماڵەی نێوبەتاڵدا ژن و مێرد لەگەڵ یەکتر درێژە بە ژیان دەدەن، دەدەن، بەلام لە پێوەندی و و کردارو سۆزو هەستی یەکتر بێبەشن. بنەماڵەی نێوبەتاڵ و تووشبوو بە جیابوونەوەی سۆزداری یان "ژیانی بێ دەنگ" لە نێوان ژن و مێرد دایە. ئەوەی کە سەلمێندراوە، ئەوەیە کە ژن و مێرد لە تەلاقی سۆزداری و جیابوونەوەی شاراوەدا، تەنیا حوزوری فیزیکیان لە نێو ماڵ دا هەیەو بە روالەت لە ژێر بانێکدا دەژین، بەلام هیچ پێوەندییەکی سۆزداری و هەستییان لەگەڵ یەکتر نیە. بنەماڵەیەکی نێوبەتاڵ پڕە لە عەیب و عار دیتنەوەی ژن و مێرد لە یەکترو لەوانەیە یەکەم ئەوە لە خۆڕا نەبێ و پاشان لە رووی ناگاییەوە نەبێ: لە خۆڕا نیە: بۆچی؟ چونکە هێندێك شت هەیە کە دەبێتە عەیب و عار و ئەو کارەش دووپات دەبێتەوە کە لە رووی ناگاییەوە نیە چونکە ژن و مێرد لەوانەیە لە رووی خووپێگرتنەوە ئەو کارە بکەن.

بە وتەی بەرپرسی یەکێك لە دادگاکانی بنەماڵە لە تاران 80 لەسەدی ژنان کە داوای جیابوونەوە لە مێردەکانیان دەکەن و لە کاتی تەلاق دا مارەیی خۆیان بە پیاوەکە دەبەخشن و زۆربەی ئەوانەی کە داوای تەلاق دەکەن لاون، ئەو گەنجانەن کە 2 تا 3 ساڵ زیاتر پێکەوە ژیانیان بەسەر نەبردوەو زۆربەی ئەو تەلاقانەش کە لە کۆمەڵگەدا روو دەدەن رێککەوتنی دوولایەنی لەسەر بووە.

لە راستی دا ئەوە باس لە وەزعێکی نائاسایی دەکا کە لە ناخی هەڵسووکەوتی ژن و مێرد لە نێو بنەماڵەکاندا ریشەی داکوتاوە. هێندێك جار ژیان بەتایبەت بۆ ژن لە بنەماڵەدا ئەوەندە دژوار و تاقەت پڕوکێن بووە کە دەتوانێ چاو لە مارەیی خۆی بپۆشێت، لە حاڵێك دا

بە باشی لەو مەسەلەیە ئاگادارە کە دوای تەلاق یاسا بە هیچ شێوەیەك پشتیوانیی مالّی و ئابووریی لێ ناکا.

ئەو مەسەلەیە نیشان دەدا کە جیابوونەوەی سۆزداری بە درێژایی ژیان هەبووەو کاتێك دەگاتە خاڵی قەیران کە ژن داوای تەلاقی یاسایی دەکا و دەستەو داوێنی قەناعەت و پەندی پێشینیان دەبێ کە "قیرو سیا، چ دەبێ با ببێ". دوای تەلاقیش هەستەکانی وەك دڵەراوکێ، دڵتەنگی، غەمباری، ماندووبی، تووڕە بوون و پەرێشانی لە نێو ژناندا زیاتر لە پیاودا دەردەکەوێ و ئەوە نیشان دەدا کە خەسارەلگریی ژنان دوای تەلاق زیاتر لە پیاوانە، ئەگەرچی لەو بارەیەوە هێندێك شتی دەگمەنیش هەیە. لە ژیانە پڕ لە ناکۆکی و شەڕو کێشەکاندا هێندێك جار ژن و مێرد بەو ئاگاییە دەگەن کە کەسی نموونە و سەرچەشنی هەموو ڕەگەزێکی بەرامبەرە نەك تاکێك کە ئەو گرفتی لەگەڵ هەیە و لەلایەکی دیکەوە هەردووکیان بەو قەناعەتە دەگەن کە دەتوانن بە سەرقاڵبوون بە چالاکییە کۆمەڵایەتییەکانەوە بەجێی زەماوەند، لە داهاتوودا دەتوانن بە ئارامی بگەن. ئەوان بڕوایان بە تواناکانی خۆیان هەیە. بەڵام لە بەرامبەر ئەواندا زۆر هەیە کە هەروا درێژە بەو ژیانە بێدەنگ و ساردو سڕص جیابونەوەی سۆزداری دەدەن، بۆچی چونکە لەسەر ئەو بڕوایەن کە دەبێ بسووتێن و هەڵگەن.

لەوانەیە یەکێك لە هۆکارەکانی مانەوەی "ژیانی بە ملکەچی" ئەوە بێ کە لە ڕاستیدا تەلاق لە وڵاتی ئێمە لەچاو وڵاتانی ڕۆژاوایی مانایەکی جیاوازی هەیە. لە وڵاتانی ڕۆژئاوادا ئەگەر ژن و مێرد پێکەوە نەگونجان لێك جیا دەبنەوە چونکە هیچیان سەبارەت بە بارودۆخی دوای جیابوونەوە هەست بە دڵەراوکێ و نائەمنی ناکەن و شتێکی گرینگتر ئەوەیە کە، ژن و پیاو خۆیان ناچار بە درێژەدان بەو ژیانە ناکەن چونکە لەو کۆمەڵگەیەدا ئیمکانی سەرکەوتن و ژیانی ئاسوودە بۆ ئەندامی بنەماڵەی تەلاق هەیە و وەك کۆمەڵگەی ئێمە پێویست ناکا ژنان چاوەڕێی قسەو قسەڵۆکی خەڵك و یان پەڕۆشی چارەنووسی منداڵەکانیان بن. چونکە دەزانن لە لایەن ڕێکخراوەکانەوە پشتیوانییان لێ دەکرێ. لێکۆڵەرانی بواری دیاردەی تەلاق لەسەر ئەو بڕوایەن کە لەو نەوەیەی رابردوودا هێندێك ئاڵۆگۆڕ سەبارەت بە گرینگیی پێوەندیی جینسی لە پێکهێنانی ژیانی هاوبەش دا پێك هاتوەو ژن و مێردێك کە تەلاق لە یەکتری وەردەگرن، هەموویان بە شێوەیەکی نهێنی شکایەتیان لە مەسەلەی جینسی هەیە. هەروەها ئەو لێکۆڵەرانە لەسەر ئەوە کۆکن کە ئەو نارەحەتییانە بێ پێشەکی پێك نایەن، بەڵکوو بەهۆی ناکۆکی و ئاڵۆزییەکانی نێو ژیانی هاوسەرییەتییانە و بە تێپەڕینی کات ئاشکرا دەبێ.

ئامارەکان نیشان دەدەن کە ژنان زیاتر لە پیاوان سکاڵایان لە ژیانی هاوبەشیان هەیە. هۆی ئەوەش ئەوەیە کە ژیانی هاوبەش بۆ ژنان پر ماناترەو ئەوان زۆر زیاتر لە پیاوان حەزیان لێیە لە ژیانی هاوسەرێتییاندا سەرکەوتوو بن.

بەشی زۆری توانای پیاوان لە دەرەوەی ماڵ بەسەر دەبرێ. پیاو لەوانەیە لەوانەیە هەڵسوکەوتێکی هەبێ و بچێتە نێو هێندێك کارەوە کە بوونی ژن لەو کارەدا باش و یاسایی نەبێ. لەو بارەیەوە پیاو کەمتر لە ژن بەستراوەیی بە ماڵەوە هەیەو لەوانەیە وەدوای پشووو سەیران و تەنانەت پێوەندیی خۆشەویستی لە دەرەوەی ماڵ بکەوێ و لە ئاکامدا نموونەی هەڵسووکەوتێك دروست دەکا کە ژن گلەیی لێ دەکاو ئەو مەحکووم دەکا.

جیابوونەوەی سۆزداری، بنەمای تەلاقەکانی دیکەیە.

ژن و مێردێك کە بڕیاری لێك جیا بوونەوە دەدەن، هێندێك قۆناغ تێپەڕ دەکەن. دەکەن. ئەو قۆناغانە لەوانەیە سەختی و ئاڵۆزییەکان ئاشکرا بکا کە کاریگەری لەسەر ژن و پیاو، پیاو، منداڵ، بنەماڵەکان و هاوڕێکانیان ببێ.

1ـ تەلاقی سۆزداری: دەربڕی پێوەندیی ژن و مێردایەتی ڕوو لە کزی و نەمان دەکا. ئاڵۆزی بەردەوامی ژن و پیاو دەبێتە هۆی جیابوونەوەیان.

2ـ تەلاقی یاسایی: لەو قۆناغەدا تەلاق، کۆتایی بە ژیانی هاوبەشیان دێ.

3ـ تەلاقی ئابووری کە پێوەندی بە دابەشکردنی داراییەوە هەیە. هەڵبەت بە پێی یاسای هەر وڵاتێك.

4ـ تەلاقی ڕێککەوتن لە نێوان بنەماڵەکاندا کە سەرپەرستی منداڵ و تەلاق دەگرێتەوە.

5ـ تەلاقی کۆمەڵایەتیی: پێوەندیی بە گۆڕینی هاوڕێیەتی و پێوەندییەکانی دیکەی کۆمەڵایەتییەو دەبێ و تاکی تەلاق وەرگرتوو پێوەندی لەگەڵی هەیە.

6ـ تەلاقی دەروونی: لەو قۆناغەدا تاك دەبێ پێوەندی و بەستراوەیی سۆزداری بپچڕێنێ و لەگەڵ تەنیایی ژیان بەرەوڕوو بێ.

بە سەرنجدان بەو قۆناغانەی سەرەوە دەتوانین بەو دەرەنجامە بگەین تەلاقی سۆزداری سەرچاوەی هەموو تەلاقەکانی دیکەیە. لە نێو ئەو شەش جۆرە تەلاقە کە ڕوو دەدا تەلاقی ژمارە 3تا 6 زۆرتر لە کۆمەڵگەی ئێمەدا دەستەو داوێنی ژنەو لەو حاڵەتانەش دا خەسارەلگریی ژن لە کۆمەڵگەی ئێمەدا لە پیاوان زۆرترەو ئەوە دەربڕیی ئەو مەودایەیە کە لە نێوان ژن و پیاوی کۆمەڵگەی ئێمەدا هەیەو خەسارەکانی دیکە بۆ ژن بە درێژایی ژیان و دوای تەلاق دروست دەکا. بەڵام لە حاڵەتەکانی یەکەم و دووەم دا ژن و پیاو کەم و زۆر خەسار هەڵگرن.

منداڵانی جیابونەوەی سۆزدارییەکان

کاتێك کە دایك و باوك دژایەتی یەکتر دەکەن و سووکایەتی بە یەکتر دەکەن، منداڵەکانیان خەفەت دەخۆن. ئەوە بەو هۆیەیە کە جەوهەری پێکهێنانی ژیانی هاوبەش یا جیا بوونەوە شێوەیەك لە "سازان و گونجانی سۆزداری" بۆ منداڵان دروست دەکا. هەروەك داڕێژە شوێنێك کە لە ژێر

کاریگەری چۆنیەتی ئاووهەواو خاک دایە، سلامەتی ژوزداری منداڵانیش بەهۆی چۆنییەتی پێوەندی تایبەتیی بوون لە شوێنی ئەو روون دەبێتەوە. لە راستی دا جیابوونەوەی ژوزداری و ململانێی بەردەوامی دایک و باوک کاریگەری خراپی زۆرتر لەسەر منداڵان تا جیابوونەوە یاساییەکان، چونکە لە جیابوونەوە ژوزداری و شاراوەکان دا روحی منداڵ بەردەوام بێهێز دەبێ. شەڕو کێشەی نێوان ژن و مێرد کە بە بەردەوامی دووپات دەبێتەوە کاریگەری قوڵی لەسەر سلامەتی جەستەیی و ژوزداری منداڵان و هەروەها سازگاری لەگەڵ هاوتەمەنەکانیان دادەنێ. زانیارییەکان نیشانیان داوە کە ئەو منداڵانەی بنەماڵەکانیان لە ژیانی هاوبەش دا خاوەنی تایبەتمەندیی رەخنە، حاڵەتی بەرگری کردن لە خۆیان و ووکایەتی بە خۆیان بوون وێدەچێ هەڵسوکەوتی دژ بە کۆمەڵگەی هەبێ و بەرامبەر بە هاوڕێکانی رەفتاری توندوتیژ لە خۆی نیشان بدا. هۆیەکەشی ئەوەیە کە ئەو بەشە لە منداڵان لە بواری سازان لەگەڵ دەوروبەری نموونەیەکی باشیان نیە. بنەماڵەیەک کە بەردەوام لەگەڵ یەکتر شەڕو کێشەو دژایەتییان هەیە ماندوو، پەرێشان و خەمۆکن و ناتوانن لە پەروەردەو بارهێنانی منداڵەکانیان رۆڵێکی باشیان هەبی.

لە راستی دا زەختی ژیان کردن لەگەڵ دژایەتییەکانی دایک و باوک دەتوانێ کاریگەری لەسەر دەزگای عصبی (ئوتوماتیک)ی منداڵ و لە ئاکام دا توانای سازگاری منداڵ دا هەبێ.

پسپۆڕان و لێکۆڵەران لەسەر ئەو بڕوایەن ئەو منداڵانەی لە نێو مشت و مڕی گەورەکان دا، دەژین تووشی گۆڕانی جەستەیی دەبن. بۆ نموونە لە لێدانی دڵ و فشاری خوێنی ئەوان دا گۆڕانێک دروست دەبێ و منداڵان زۆرجار بە گریان، مێردانەی، لە بناغەرا لەسەر کێشەو مەسەلەی خۆیان سوورن کەمتر سەرنج بە منداڵەکانیان دەدەن. لە ئاکامدا منداڵان بەبێ چاودێری بۆلای ئەو هاوتەمەنانە رەکێش دەکرێن دەکرێن کە لایان داوە و زۆربەی منداڵانی بنەماڵە نەگونجاوەکان بەرەو گێژاوی گێژاوی کێشەی مێرمنداڵان بۆ نموونە بەرەو هەڵسوکەوتی جینسی

لەبەر زەختی زۆر لە جێی خۆیان نابزوون، بە دەست لەسەر گوێ دانان و تووڕە بوون، دژکردەوە نیشان دەدەن. هەڵسوکەوتی منداڵان لەگەڵ هاوڕێکانیان بە تووندی لە ژێر کاریگەریی پێوەندیی دایک و باوکیان دایە. منداڵان لەگەڵ بنەماڵەی پڕ لە شەڕوکێشە، لە کایەکان دا کەمتر هاوکاری لە خۆیان نیشان دەدەن و لەگەڵ هاوکایەکانیان هەڵسوکەوتی خراپتریان هەیە. ئەو ژن و زۆرپێگەیوو، ماددەهۆشبەرەکان و تاوان رادەکێشرێن.

زۆربەی قوتابییەکانی بنەماڵە نەگونجاوەکان دواکەوتوویی مێشکیان نیە، بەڵکوو بەهۆی بێهێزی سۆزداری لە قوتابخانە سەرکەوتوو نین. ئەوان بەهۆی نەسازان لەگەڵ ژیانی بنەماڵەیی ئەوەندە نارەحەت و گیرۆدەن کە تەنانەت ناتوانن لە بابەتێکی ساکاری وەک خشتەی جاران تێبگەن. هەروەها ئەو جۆرە منداڵانە تووشی خەمۆکی، دڵەڕاوکێ و دووڕەپەرێزی دەبن کە گەورەش بوون ئەم کێشانەیان هەر لەگەڵ دەمێنێ. لە راستی دا ئەوە تەڵاق نیە کە زیان بە منداڵان دەگەیەنێ، بەڵکوو توندوتیژی و پێوەندیی نابەجێی دایک و باوک لەگەڵ یەکترە. توندوتیژی و سووک کردنی بەردەوامی ئەو شوێنەوارەی لەسەر منداڵان هەیە کە ئەوان سەبارەت بە هاوتەمەنەکانی خۆیان شەرەنگێزو بەدرەفتارن.

بە سەرنجدان بە شوێنەواری زیانباری جیابوونەوە لەسەر منداڵان، لەوانەیە بنەماڵەیەک کە لە ژیانی ژن و مێردایەتی خۆیان بەختەوەر نین، تووشی دوودڵی دەبن، واباشتر نیە لەبەر منداڵەکانیان ژیانی بە ئازارو بێ ئاکام درێژە پێبدەن.

وەڵامی ئەو پرسیارە "نا"یەکی بەهێزە. هۆی ئەویش ئەوەیە کە هێندێک دژایەتیی ژن و مێردایەتی بە تێپەڕبوونی کات شوێنەواری خراپتری لەسەر منداڵان هەیە.

کەوایە دایک و باوکانی بەڕێز لە بیرتان بێ لەوانەیە زۆرجار منداڵی ئێوە لە دڵی خۆی دا هیوای جیابوونەوەی ئێوەی خواستبێ تاکوو شەڕو کێشەی بێ ئاکامتان بۆ هەمیشە کۆتایی پێ بێ.

شێواندنی ئەندامی زاوزێی ژنان و کچان لە ژێر ناوی خەتەنە

کۆ کردنەوەو وەرگێڕانی: سلورا لزرجانی وەرگێڕان بۆ کوردی: شاناز کاکە ئازەر

بەپێی هێندێك بیروبۆچوونی کەلتووری و ئاینی، بەشێك یا تەواوی ئەندامی زاوزێی کچان و ژنان (نە بە مەبەستی چارەسەرکردن) دەبڕێ. کەسانێك کە بڕوایان بە بڕینی ئەندامی زاوزیێ کچان و ژنان هەیە پێیان وایە کە ئەم کارە نەتەنیا هیچ خەسارێك بە کچەکانیان ناگەیەنێ بەڵکوو گەرەنتیەکە بۆ بەختەوەری ئەوان لە داهاتوودا خۆشنێوی بنەماڵەکانیان دەپارێزێ.

لەبابەت بەکارهێنانی چەمکێك کە مانای راستەقینەی ئەم کردەوە پڕ توندوتیژییە دەربخا (لە ژێر ناوی خەتەنە، بڕینی ئەندامی زاوزێی ژنان female genital cutting) بڕاندنی ئەندامی زاوزێی ژنان (female genital mutilation) بیروبۆچوونی جیاواز هەیە. لە رابردوودا هێندێك کەس وشەی خەتەنەیان بەکار دەهێنا کە بە شێوەیەك پێوەندی بە خەتەنەی پیاوانەوە هەبوو. وشەی خەتەنە دەتوانێ مانای راستەقینەی شوێنەوارە خراپەکانی جەستەیی وروحی هەڵقوڵاو لە بڕینی ئەندامی زاوزێی ژنان بشارێتەوە. بەو بنەمایە رێکخراوی بێهداشتی جیهانی و یونیسێف "بڕینی ئەندام" (FGC/M) یان بۆ ئەم کردەوەیە لە بەرچاو گرتوە کە نەتەنیا چۆنیەتی کردەوە بەڵکوو ئەم توندوتیژیەی کە بە نیسبەت مافە مرۆڤیەکانی کچان و ژنان رووی دەدا دەگرێتە بەر.

کردەوەی پڕ لە توندوتیژی بڕینی ئەندامی زاوزێی ژنان لە سەرتاسەری جیهان و بە تایبەت بە ڕێژەیەکی زۆر لە ئەفریقاو ئاسیا روو دەدا.

رێکخراوی لێبووردنی نێونەتەوەیی رێژەی ئەم ژنانەی کە لە ئاستی جیهاندا تووشی بڕینی ئەندامی زاوزێ بوون بەینی 100 هەتا 140 میلیۆن کەسی راگەیاندوەو رۆژانە زیاتر لە 3 میلیۆن کچ مەترسی بڕینی ئەندامی زاوزێیان لەسەرە. ئەم کارە بە ڕێژەیەکی زۆر لە 28 ولاتی ئەفریقایی ئەنجام دەدرێ کە لە سنگاڵ لە باشووری ئافریقا هەتا ئیتیۆپی لە رۆژهەلات و لە میسر لە باکوور هەتا تانزانیا لە باشوور بەرەو پێش دەچێ. ئەم کردەوەیە لە هێندێك لە نیوە دوورگەکانی عەرەبیش دەبیندرێ، بەڵام زۆرتر لە میسر، سودان، ئیتیۆپی، و مالی بەڕێوە دەچێ.

ئەم کردەوەیە بە شێوەی نهێنی لە هێندێك ناوچەی رۆژهەلاتی ناوەڕاست رووی دەدا بە تایبەت لە ناوچەکانی باکووری عەرەبستانی سعوودی، باشووری ئۆردۆن و باکووری عێراق (کوردستان) لێکۆڵینەوەکانی ئەم دواییانە دەریان خستوە کە لە گوندێکی عێراق بە ناوی "حەسیرا" پتر لە 60 لەسەدی ژنان و کچان تووشی بڕینی ئەندامی زاوزێ بوون. کاری FGM بە ڕێژەیەکی کەمتر لە ئەندۆنێزی، مالێزی، پاکستان و هیند ئەنجام دەدرێ. یونیسێف لە ساڵی 2003 دا رای گەیاند کە زیاتر لە 97 لە سەدی ژنانی خێزانداری میسری ئەندامی زاوزێیان لێ کراوەتەوە. لە ئوستراليا، کانادا، نیوزلەند، ئامریکاو ئوروپاش کۆچبەران بە شێوازی جۆراوجۆر ئەم کارە دەکەن.

FGM زۆرتر لە بەینی تەمەنەکانی 4 هەتا 8 ساڵ بەڕێوە دەچێ و لە کاتی ساوایی و گەورە ساڵیش دا هێندێك جار ئەم کارە ئەنجام دەدرێ. بە پێی سەرژمێریەکانی ساڵی 2007 رێکخراوی بێهداشتی جیهانی، هەتا ئەو ساڵە 91 لەسەدی قوربانیانی FGM کچانی 4 هەتا 10 ساڵە بوون. نایاسایی بوونی ئەم کارە بۆتە هۆی ئەوەی کە ئەم کارە بە نهێنی بەڕێوە بچێ و بە شێوەی خۆمالی بە کەڵك وەرگرتن لە مەقەست، تیغ و چەقۆ بە هۆی کەسانێك کە هیچ خولێکی پزیشکیان نەدیوە، بەڕێوەدەچێ. ئەم کەسانە ئەم کارە بێ سڕ کردن و دژی چڵك کردنی کەل و پەلی پێویست ئەنجام دەدەن کە ئەم شێوە کارە دەتوانێ ببێتە هۆی گەشکە گرتن پاش خوێنڕێژیەکی زۆر و لە ئاکام دا دەبێتە هۆی مردنی نەفەر و کەڵك وەرگرتن لە کەرەستەی پیس ئەگەری تووشبوون بە نەخۆشییە جنسییەکانی وەك هێپاتیت و ئێدزی هەیە.

بڕینی ئەندامی زاوزێ لە درێژماوە دا مەترسیی جۆراوجۆر دێنێتە گۆڕێ. بە گیرانی رێگای تێپەڕینی میزو خوێنی مانگانە، لوولەی میزڵدان و ئەندامی زاوزێ بەردەوام تووشی چڵك کردن دەبێ و دەبێتە هۆی نەزۆکی وکیست و جۆرەها کێشە وگیر وگرفتی دیکە، ئەم کارە لە لوولەی رەحەم دا چەندین برین ساز دەکا کە کاری جنسی بە ئێش و ئازار دەکا و پسپۆڕی ژنان لە کاتی فەحسە جۆراوجۆرەکان دا تووشی گیروگرفت دەبێ و لە کاتی منالبوون دا دایك ومنالّ لەگەڵ مەترسی بەرەوڕوو دەبن.

لە ساڵی 2007 کچێکی 12 ساڵەی میسری بە ناوی بەدر شاکێر کە ئەندامی زاوزێی بڕابوو بە هۆی کەڵك وەرگرتنی لە رادەبەدەری دەرمانی بێهۆشی گیانی لە دەست دا. زێنەب عەبدول غەنی دایکی ئەم کچە پارەیەکی لەبری 9 دۆلاری ئامریکا (60/4 پۆند، 28/6 یۆرۆ)ی دابوو بە خانم دوکتورێك هەتا لە عەیادەیەکی نایاسایی دا ئەم کارە ئەنجام بدا. ئەم دایکە گوتی: دوکتۆرە هەوڵی دا 3000 دۆلارم بداتێ هەتا هەڵوێستی یاسایی نەگرم، بەڵام قەبوڵی نەکردوە. لە ساڵی 2007، پاش مردنی

بەدر شاکێر میسر یاسای قەدەغەکردنی خەتەنەی ژنانی پەسند کرد.

بڕیاری ئەندامی زاوزێی دەبێتە هۆی زەرەرو زیانی ڕوحی و ڕەوانی لە کچان و ژنان دا. لە ساڵی 2010 دا لە سەرژمێری ڕۆژی جیهانیی بەربەرەکانی لەگەڵ بڕیاری ئەندامی زاوزێی ژنان لە هولەند لە سەر پەنابەران داو بێهداشتی ئەوان، ئاشکرای کرد کە زۆربەی ژنانی ژێر FGM گیروگرفتی ڕووحی یان هەیە. لێپرسینەوە لە 66 ژنی ئافریقایی ـ هولەندی لەو بابەتەوە دەری خست کە ئەوان لە ژێر تەوژمی ڕووحی دان و کەسانێکن کە بەردەوام دڵەڕاوکێیان هەیە و زوو هەڵدەچن و لە پێوەندی گرتن دا موشکیلەیان هەیەو لە قایم بوونی پێوەندێکەیان هیوادار نین. سەرژمێری مەزندەیی ڕوونی دەکاتەوە کە هەرساڵ 50 کچ و ژن لە وڵاتی هولەندە ئەندامی زاوزێیان دەبڕدرێ. ڕێژەی ئەم ژنانەی کە لە ئامریکا FGM دەکرێن ناڕوونە.

وڵاتە ڕۆژئاواییەکان ئێستاش لەو بابەتەوە لە گەڵ کێشە بەرەوڕوو دەبنەوە، لە بەر ئەوەیکە هێندێك لە پەنابەرەکان کچەکانیان دەبەنەوە وڵاتی خۆیان و پێش گەڕانەوەیان ئەندامی زاوزێیان دەبڕن.

بە پێچەوانەی بوونی یاسای قەدەغە کرانی FGM ئەم نەریتە لە ڕۆربەی کۆمەڵگاو کلتوورەکان دا ئێستاش بەردەوامە و بە نهێنی بەڕێوە دەچێ و لە ڕۆربەی بابەتەکان دا بەڕێوەبردنی یاسای قەدەغە کرانی FGM لە ڕیزی سەرەوەی واجبەکانی دەوڵەتان دانیە. هێندێك لە وڵاتان پێیان وایە فێرکردنی کەسانێك کە ئەم کارە دەکەن باشترە لە نایاسایی کردنی ئەم کارە. لە ژێر زەختی ڕێکخراوی بێهداشتی جیهانی و ڕۆربەی هەرەزۆری گەلان، لە ڕۆربەی وڵاتەکان دا یاسای نەهێشتنی بڕیاری ئەندامی زاوزێی ژنان پەسند کراوە. ڕێکخراوی بێهداشتی جیهانی و پارێزەرانی مافەکانی ژنان دەڵێن گۆڕینی ئەم نەریتە لە هەر وڵاتێك دا بەستراوەتەوە بە دەوڵەت و ڕێکخراوە چالاکەکانی نێوخۆی ئەم وڵاتەوەو سەرکەوتن لە نەهێشتنی ئەم کارە، بەبێ ڕاهێنان وپشتگیری یاسایی نێوخۆ لە لایەن تەوژمەکانی دەرەوە کەمە.

لە هێندێك لەو وڵاتانەی کە بڕیاری ئەندامی زاوزێی ژنان باوە، بەرپرسان بۆ کەم کردنەوەی خەسارە جەستەییەکان لە سەر کچان و ژنان داوایان لە نەخۆشخانەکان و دوکتورەکان کردوە کە کاری FGM بە زیانێکی کەمترەوە ئەنجام بدەن. لە ڕاستی دا ئەم کارە شێوەیەك سەرپێچی کردنە لە کۆمەڵگای نێونەتەوەیی پزیشکی و ئەم خەڵکانەی کە لە سەر ئەم باوەڕە نەریتیەن، پشتیوانی لە FGM دەکەن کە درێژە بە ڕێگەی خۆیان بدەن. ناڕازیان لە بڕیاری ئەندامی زاوزێی ژنان بە هۆی پزیشکانەوە، دەڵێن: کاری پزیشکی وا هەڵدەگرێ کە پزیشکەکان تەنانەت بە پێچەوانەی بیرو بۆچوونە نەریتیەکان کە لە کۆمەڵگا دا باوە هەڵسوکەوت بکەن و زیان بە نەخۆشەکانیان نەگەیەنن.

لە ئاستی ناڕازی بوون لە مەر بڕیاری ئەندامی زاوزێی ژنانەوە دەتوانین لە دوو ڕوانگەوە سەیری بکەین: تەندروستی (کە بەرگری لە سلامەتی جەستەیی و ڕووحی ژنان دەکا) ئەم ڕوانگەیە بە دڕی پێکهێنانی کەرەستەی پێویستە بە مەبەستی کەم کردنەوەی مەترسی لە کاتی بەڕێوە بردنی FGM دا. و لە ڕوانگەی مافەکانی مرۆڤدا کە چوار بابەت لە مەسەلەکان جێگای باس لە بواری مافەکانی مرۆڤ دەگرێتە خۆ: تووندو تیژی بە دڕی ژنان، مافەکانی منداڵان، ڕزگار بوون لە ژێر ئەشکەنجە و مافی لەشساغی و پاك وخاوێنی و یەك قەوارە بوونی لەش.

ڕێکخراوی نەتەوەیەکگرتووەکان، ڕێکخراوی بێهداشتی جیهانی، تەواوی وڵاتانی ئەورووپایی و ئامریکاییەکان و ڕۆربەی وڵاتانی ئاسیایی، بڕیاری ئەندامی زاوزێی ژنانیان قەدەغە کردووە. هەتا ساڵی 2007 سێزدە وڵاتی ئافریقایش تێکەڵ بەم بزووتنەوەیە بوون و ئەم کارەیان قەدەغە کرد، بەڵام زیاد بوونی ڕێژەی ئەم ژنانەی کە FGM کراون دەری خستوە کە لە ڕۆربەی وڵاتە ئافریقاییەکان ئەم نەریتە هەروا بەهێزە و ئێستاش ژنان وکچانیان قوربانی ئەم تووندو تیژیەن، ئێستاشی لە گەڵ بێ یاسایەکیان بۆ نەهێشتنی ئەم کارە پەسند نەکردوە.

پاش تێپەڕینی ساڵانێك و هەوڵدانێکی زۆر لە لایەن ڕێکخراوی بێهداشتی جیهانی WHO و گروپ گەلی جیاواز بۆ کۆتایی هێنان بەم کردەوە پڕلە تووندو تیژیە ئێستاش ئەندامی زاوزێی ژنان دەبڕن بۆیە ڕێکخراوی نەتەوەکان 6ی فێوریەی وەك ڕۆژی جیهانی بەربەرەکانی لەگەڵ بڕیاری ئەندامی زاوزێی ژنان ڕاگەیاند.

ڕاپۆرت گەلێکمان لە ئێرانەوە لە باشورو ڕۆژئاوای وڵات بە دەست گەیشتوە. سەقەت کردنی ئەندامی

زاوزێی کچان، لە پارێزگاکانی خوزستان، لۆرستان، زیاتر لە هەموو شوێنێك لە کوردستان باوە.

هۆرمۆزگان و بەندەرەکانی گۆنگ و جاسك لەو شارانەی باشوری ئێران کە لە وان دا FGM بەڕێوە دەچێ. لە رۆژئاوای ئێران کردەوەی FGM لە ئازەربایجان، هەورامان، بانە، پاوە، پیرانشار و تەنانەت دەورو بەری ورمێ زۆر جار دەبیندرێ.

سەرەڕای ئەوەی کە رێکخراوی نەتەوەکان، بنیادەکانی مافەکانی مرۆڤ و مافەکانی ژنان، سالانێکە بۆ راگرتنی وەها نەریتێك لە کۆمەڵگا ئافریقایی و عەرەبی و ئیسلامیەکان دا تێدەکۆشن و لە چەند ولاتی ئافریقا لە وانە ولاتی میسر، یاساگەلێك بە دژی پەڕاندنی ئەندامی زاوزێی ژنان پەسند کراوە، بەڵام لە ئێران دا ئێستاش بەڕێوە بردنی ئەم یاسایە بە فەرمی پەسند ناکرێ و دەوڵەتیش تا ئێستا هیچ کارێکی بۆ نەمانی ئەم کارە ئەنجام نەداوە.

"واریس دیری" قوربانیەکی سەقەت کراوی ئەندامی زاوزێیە و ئەم ئەزموونە پڕخۆفەی بەدوای بڕینی ئەندامی زاوزێی خۆی لە تەمەنی 5 ساڵی دا وەرگرتوە، دەڵێ: با کارەساتە پڕئازارەکەی لە زمانی خۆیەوە کە لە سایتی "ئاگاهی" دا بڵاو بۆتەوە بخوێنینەوە.

ساندی اکس پرس "واریس دیری" وەك "گوڵی سەحرا" نێو دەبا و دەنووسێ "گوڵی سەحرا" بەسەرهاتی ژیانی ژنێکە کە بەردەوام ویستوویەتی و بە دەستی هێناوە. ژنێك کە لە بیابانەکانی سومالی چاوی بە دونیا هەڵێناوە و ئەورۆکە وەك ئەستێرەیەکی مۆدو و نوێنەری رێکخراوی نەتەوەکان لە نیۆیۆرك ژیان دەباتەسەر. لە تەمەنی سێزدە ساڵی لە ماڵ رادەکا، نایهەوێ لە گەڵ پیاوێکی 60 ساڵە لە بەرامبەر 5 وشتر دا زەماوەند بکا. چەندین رۆژ بیابانەکانی سومالی بە بێ نان و ئاو دەپێوێ هەتا وەك ژنانی تایفەی خۆی بە سەر نەیە و بە دڵخوازی خۆی ژیان بکا.

ئەو لە 5 ساڵی بەسەرهاتی مەترسی خەتەنەی تێپەڕ کردوە، و لە پێش خۆیدا خەتەنەی خوشکە گەورەکەشی دیوە کە بەشێك لە کتێبی ژیاننامەی خۆی بۆ ئەم بابەتە تەرخان کردوە. لەم بەشە دا وردەکاریەکانی ئەم کردەوە بە وردی باس دەکا.

دواتر "واریس دیری" لە لەندەن توانی ببێ بە ئەستێرەیەکی مۆدو لەم رێگەیەوە بە ناوبانگ بێ. بەڵام ناوبانگی ئەورۆی ئەو بە هۆی چالاکیەکانیتی کە لە پلەی نوێنەرایەتی رێکخراوی نەتەوەکان لە ئاستی جیهان دا لە بەرامبەر خەتەنە کردنی ژنان ئەنجامی دەدا.

ئەم کارە بە پێی سەرژمێریەکانی رێکخراوی نەتەوەکان هەموو رۆژێ لە سەر6000 منالی کچ ئەنجام دەدرێت.(تێبینی: بەپێی تازەترین راپۆرتەکانی یونیسێف هەر رۆژەو 8000 کچ و ژن لە ئاستی جیهان دا خەتەنە دەکرێن).

"واریس دیری" لە کتێبەکەی دا بەسەرهاتی خەتەنە کرانی خۆی بەم شێوەیە باس دەکا:

ئەم شەوە بە دڵەراوکێوە خەوتم، لە ناکاو دایکم دیت کەلە سەرسەرم راوەستاوە. ئێستا هەوا تاریك بوو، پێش پارشێو، ئەو کاتەی کە تاریك وروونی بەیانیەو رەشایی ئاسمان جێگەی خۆی بە خۆڵەمێشی دەدا، دایکم ئاماژەی پێ کردم کە بێ دەنگ بم و دەستی بگرم. من پەتۆ چووکەکەم لاداو بە خەوالوویی، لە کاتێکدا کە بەلادا دەهاتم وەدوای کەوتم. ئێستا دەزانم لە بەرچی بەیانیان زوو کچەکان لەگەڵ خۆیان دەبەن. دەیانهەویست پێش ئەوەی هیچ کەس لە خەو هەستێ بیانبڕن هەتا دەنگی هاواریان نەبیسترێ. لەم کاتەدا ئەگەرچی گێژ ببووم هەرچی پێیان گووتبام زۆر بە سانایی جێ بەجێم دەکرد. ئێمە لە شوێنی دەورو بەرمان دوور کەوتینەوەو بەرەو دەشت رۆیشتین. دایکم گوتی: "لێرە چاوەڕوان دەبین." و لەسەر عەرزی سارد چاوەڕوان بووین ئاسمان بە هێوری رووناك دەبۆوە، بە زەحمەت شتم لێك بە زووترین کات دەنگی خشەخشی کەوشەکانی ژنە دۆمم بیست. دایکم بە نێو بانگی کرد وگوتی: "بۆخۆتی؟" (بەڵێ لێرەم) ئێستاش هیچم نەدەدیت تەنیا گوێم لە دەنگی بوو. تەنانەت بێ ئەوەی کە نزیك بوونەوەی ببینم، لە ناکاو لە نزیك خۆم هەستم بە بوونی کرد. ئەو ئاماژەی بە تاتە بەردێك کردو گوتی: "لە وێ دانیشە"

بەبێ سڵاوو عەلەیك. بێ چاك وخۆشی، تەنانەت هیچ ڕوون کردنەوەیەکی نەبوو

کەبڕیارە چی رووی بدا یا بڵێ زۆر بەئازارەو تۆ دەبێ کچێکی بە تەحەمووڵ بی، هیچ. ئەم ژنە جەلادە تەنیا دەستی بە کاری خۆی کرد. دایکم لەتکە پیرەدارێکی هەڵگرت و منی لە سەر بەردەکە دانیشاند. لە پشت سەرم دانیشت و سەرمی بە سینگی خۆیەوە نا، لاقەکانی لە دەوری جەستەم ئاڵاند. رەگی دارەکەی لە نێو ددانەکانم ناو گوتی: "بیگەزە" لە ترسان وشک ببووم.... دایکم پاڵێ بەمنەوەناو لەسەرخۆ گوتی: "دەزانی کە ناتوانم راتگرم. من لێرە بە تەنیام. بۆیە هەوڵ بدە کچێکی باش بی ئازیزەکەم. لەبەر دایکت ئازابە." سەیرێکی نێو لاقەکانم کردو دیتم ژنەدۆم خەریکە خۆی ئامادە دەکا. ئەو وەک پیرێژنەکانی تری سومالیایی نەدەچوو (بە لەچکەیەکی رەنگی کە لە سەری هاڵاندبوو لە گەل کراسێکی سووکی لۆکە) بەو جیاوازیەوە کە هیچ بزەیەکی لەسەر لێوان نەبوو. ئەو بە مۆڕەوە سەیری کردم، روانینێکی سارد وبی رووح لە چاوانی دابوو. پاشان خەریکی پشکنینی جانتا کۆنە بەڕەکەی بوو، چاوەکانم لەسەری رامابوون، لە بەروەیکە دەمەهەویست بزانم بە چی دەمبڕێ. من چاوەڕوانی چەقۆیەکی گەورە بووم بەڵام لە جیاتی چەقۆ کیفێکی بەنی چووکەی هێنادەرێ. بە قامکە درێژەکانی نێوەکەی دەگەڕا، لە ئاکام دا تێغێکی شکاوی ریش تاشینی دەرهێنا. هەڵگێڕوەرگێڕی کرد وهەڵی سەنگاند. خۆر بە زەحمەت سەری هێنابووە دەرێ. رووناکایی بە رادەیەک بوو کە رەنگەکان ببینم بەڵام نە بەوردی. خوێنێکی وشک بۆوەم لە سەر لێواری ددانەداری تیغەکە دیت. تفێکی لەسەر تیغەکە کردو بە جلەکانی پاکی کردەوە. هەروا کە خەریک بوو لە جلەکانی هەڵدەسوو، لە پڕ دنیام لێ تاریک بوو، دایکم دەسرەیەکی بە سەر چاوەکانم داکێشا.

شتێک کەدواتر هەستم پێ کرد بڕینی گۆشتی لەشم، دەزگای زاوزێم بوو. دەنگێکی ناڕوون وەک هاتووچۆ کردنی مشارم لەسەر پێستی لەشم دەبیست. کاتێک کە بیر لە رابردوو دەکەمەوە، لەراستی دا ناتوانم بڕوا بکەم کە وەها رووداوێک بۆ من هاتۆتە پێش. وابیردەکەمەوە کە باس لە کەسێکی تر دەکەم. هیچ شێوەیەک لە دنیادا بوونی نیە کەبەهۆیەوە بتوانم بڵێم چ هەستێکم هەبوو. وەک ئەوەیە کە کەسێک گۆشتی رانی ئێوە بڕێ یا باسکتان بپەڕێنێ بەم جیاوازیەی کە ئەم شوێنە هەستیارترین جێگەی لەشتانە.

من تەنانەت ئینجێکیش لە جێی خۆم نەبزوتم — چونکە "ئەمان" ی (خوشکم) وەبیر دەهاتەوە، دەمزانی کە هیچ دەرەتانێک بۆ راکردن نیە. دەمەهەویست دایکم شانازیم پێوە بکا. لەگەل خۆم دەمگوت ئەگەر بجوڵێمەوە ئەشکەنجە زیاتر دەخایەنێ. بەداخەوە، لەخۆوە لاقەکانم دەستیان بە لەرزین کرد. دوعام دەکرد، خودایە، تکایە ئیزن بدە زووتر تەوابێ، واشی لێ هات، لە بەر وەیکە لە هۆش خۆم چووم.

کاتێک وەهۆش هاتمەوە وەمدەزانی کارەکە تەواو بووە، بەڵام لە کاتی دەست پێکردن خراپتر بوو. چاوپۆشەکەم لادرابوو و ژنە جەلادەکەم دەدیت کە کۆڵێک درووی داری "ئەقاقیا"ی کۆ کردبۆوە. لەو درۆانە بۆ کون کردنی پێستی لەشم کەڵکی وەرگرت. پاشان بەنێکی سپی و قایمی لە کونەکان تێپەڕ کرد هەتا بمدورێتەوە، لارقەکانم تەواو سڕ ببوون، بەڵام ئازاری نێوانیان بە رادەیەک زۆر بوو کە ئاواتی مردنم دەخواست. هەستم کرد کە بەرەو سەرێ هەڵقوڵیم و لە زەوی دوور بوومەوە و ئازارەکەم لە سەر زەوی بەجێ هێشت و چەندین میتر سەرەوەتر چاوم لە خوارێ دەکردو لەو ژنە کە لەشی دەدوریمەوە لە کاتێک دا کە دایکە بەستەزمانەکەم منی لە ئامێز گرتبوو، لەو کاتەدا هەستم بە هێمنایەتیەکی تەواو کرد. ئیتر پەرێشان و نارەحەت نەبووم.

بیرەوەریەکەم لێرەدا تەواو دەبێ هەتا ئەو جێەی کە چاوەکانم هەڵێناو ئەو ژنە رۆیشتبوو. منیان بردبوو لەسەر عەرز لەپەنا بەردەکە رایان کێشابووم. لاقەکانم لە گوێزینگەوە هەتاکوو ران بە پەتی پارچە لێک بەسترابوونەوە بە شێوەیەک کە نەمدەتوانی ببزووم. سەیری دەورو بەرم کرد بەڵکوو دایکم بدۆزمەوە بەڵام ئەو رۆیشتبوو. بە تەنیا راکشامەوە بیرم لەوە دەکردەوە کە دوایی چی روو دەدا. سەرم بۆ لای بەردەکە سووڕاند، لە خوێن دا شەڵاڵ بوو. وەک ئەوەی دەچوو کە حەیوانێکیان لەوێ کوشتبێ. چەند لەت لە گۆشتی لەشم، دەزگای زاوزێم، لە وێ کەوتبوو، دەستی وێ نەکەوتبووو لە ژێر هەتاو خەریک بوو وشک دەبوو.

راکشام، چاوم لە رۆژ کرد کە ئەو جار هاتبووە سەرم. هیچ سێبەرێک لە دەورو بەرم نەبووو شەپۆلی گەرما زلەی لە دەموچاوەم رادەکێشا. هەتاکوو دایکم وێڕای خوشکم گەڕایەوە. منیان تا سێبەری گیشەیەک راکێشا. ئەمە داب و نەریتێک بوو، جێگایەک بوو بۆمن هەتا کاتی چاک بوونەوە لێی بحەسێمەوە.

چەند حەوتوو لەوێ بم تا بە تەواوی چاک بمەوە.

وام دەزانی ئازار تەواو بووە هەتا ئەو کاتەی کە ویستم میز بکەم. ئێستا دەزانم لە بەرچی دایکم گوتی زۆر ئاوو شیر نەخۆمەوە. دوای چەند کاتژمێر چاوەڕوانی، بۆ چوونە ئاودەست دەمردم. بەڵام لاقەکانم بەسترابۆوەو نەمدەتوانی بجوڵێمەوە. دایکم پێی گوتبووم کە بەرێگادا نەڕۆم. هەربۆیە نەمدەتوانی پەتەکان بکەمەوە. چونکە ئەگەر برینەکان کرابانەوە، دەبوایە دیسان دروبابانەوە. بڕوا بکەن ئەمە ئاخرین شت بوو کە دەمهەویست .

بە خوشکم گوت: "من دەبێ بچم بۆ ئاودەست" بە شێوەیەک سەیری کردم کە تێ گەیشتم ئەوە هەوالێکی باش نیە. قولکەیەکی لە نێو خیزەکان دا بۆ هەڵقەندم و بۆ لای قولکەکەی وەرسووڕاندم. یەکەم دڵۆپ کە پێیدا هاتەدەر، وەک وەیکە تێزاب پێستم بخوا وابوو. کاتێک ژنەدۆم منی دووریەوە، تەنیا کونێکی چووکەی بە قەد سەری چیلکە شەمچەیەک بۆ میز وخوێن (مانگانە) کردەوە. ئەم ئیستراتیژی زانایانەیە، گەرەنتیەک بوو بۆ وەیکە تا پێش زەماوەند کردن هیچ پێوەندیەکی جنسیم نەبێ و هاوسەرەکەم دڵنیا بێ کە کچێکی هێناوە. کاتێک میز لە شوێنە برینەکە دا کە خوێناوی بوو کۆ بۆوەو دڵۆپ دڵۆپ لە نێو لاقەکانم دەڕژا سەر خیزەکە (هەر

دەمەوە تەنیا یەک دڵۆپ) دەستم بە گریان کرد.

تەنانەت ئەو کاتەی کە ژنە جەلادەکە جەستەمی لەت و کوت دەکرد نەگریابووم. بەڵام ئێستا زۆر دەبرژاوەو بە هیچ جۆر نەمدەتوانی تاقەت بێنم.

پاش نیوەڕۆ، کاتێک هەوا تاریك بوو، دایکم و وان چوونەوە ماڵێ و من بە تەنیایی لە حەشارگەکەم دا مامەوە. لەو کاتەدا لە تاریکی نەدەترسام، یا لە شێرەکان و مارەکان، یا تەنانەت لە وەیکە لە وێ بە بێ سەرپەنا راکشابووم بێ ئەوەی کە بتوانم هەڵیم. تا ئەو کاتەی کە جیا لە جەستەم هەڵقوڵیم و سەیرم کرد کە چۆن پیرێژن دەزگای زاوزێم دەدورێتەوە، هیچ شتێك نەیدەتوانی بمترسێنێ. زۆر بە سانایی وەك کۆلکە دارێك لە سەر عەرز راکشابووم. بێ ترس بەژان و ئازارەوە، بێ هیچ هەستێك لە مردن یا زیندوو بوونم. نەمدەتوانی بیر لەوە بکەمەوە کە خەڵکانی تر لە ماڵێ لە دەوری ئاگر دانیشتوون و پێ دەکەنن و من لێرە لە تاریکایی دا راکشاوم.

هەروا کە رۆژەکان دوابەدوای یەك تێدەپەڕین و من لە حەشارگەکەم دا راکشابووم. دەزگای زاوزێم چڵکی کرد و تام لێ هات. هۆشم نەمابوو لە بەرژانی میز ئازارم دەچێشت، لە ترسان میزم رادەگرت هەتاکوو دایکم گوتی: "ئەگەر میز نەکەی دەمری" پاشان دەستم پی کردو زەختم بۆخۆم هێنا.... بەڵام بڕینەکەم چڵکی کردبووو نەمدەتوانی بە ئاسانی میز بکەم.... جگە لەوەیکە من بە تەنیا لەوێ راکشابووم و چاوەڕوان بووم بڕینەکەم چاك بێتەوە، تاشم لێ بوو، بێ حاڵ و نارەحەت، نەمدەتوانی هیچ کارێك بکەم بەڵام پێم سەیربوو ئاخربۆ؟ لەو تەمەنەدا نەمدەتوانی هیچ شتێك سەبارەت بە سێکس بزانم. هەموو ئەو شتەی کە دەمزانی ئەوە بوو کە بە ئیزنی دایکم سەلاخی کرابووم و نەمدەزانی لەبەرچی؟

ئاخرێکەی دایکم هات و راکێش راکێش چوومەوە بۆ ماڵ، لاقەکانم هەروا بەستراوبونەوە. یەکەم شەو دوای گەڕانەوەم، باوکم لێی پرسیم: "چ هەستێکت هەبوو؟" پێم وایە مەبەستی بارو دۆخی نوێی ژیانم بوو بەڵام تەنیا شتێك کە من دەمتوانی بیری لێ بکەمەوە ئازاری نێوان لاقەکانم بوو. لە کاتێك دا کە تەمەنم تەنیا 5 ساڵ بوو، بزەیەکم هات و هیچم نەگوت. چ شتێکم سەبارەت بە ژن بوون دەزانی؟ سەرەای وەیکە زۆر شتم نەدەزانی بەڵام سەبارەت بە ژنانی ئافریقایی دەمزانی: ژیان وێڕای ئازار، لە بارو دۆخێکی ئاڵ و گۆڕ بەسەرداهاتووو بێ دەرەتانی منداڵێکم دەناسی.

لاقەکانم بۆ ماوەی مانگێك بەستراوبونەوەو بڕینەکەم سارێژ ببۆوە. دایکم بەردەوام وەبیری دێنامەوە کە هەڵنەیەم و باز نەدەم هەربۆیە بە وریایی دەشەلیم، من کە هەمووکاتێك چالاك و بەوزە بووم و وەك یوزپلێنگێك رام دەکرد، لە دار وەسەر دەکەوتم، لە سەر بەردەکان بازم دەدا، بۆ کچێکی منداڵ لە جێگەیەك دانیشتن (لە کاتێك دا خوشك و براکەی کایەیان دەکرد) جۆرێك ئەشکەنجە بوو. بەڵام زۆر بۆم ناخۆش بوو کە بۆ جارێکی تر ئەم پرۆسەیە دووپات بێتەوە، بۆیە تەنانەت یەك ئینجیش لە جێگای خۆم نەدەبزووتم.هەموو حەوتووان دایکم فەحسی دەکردم تا دڵنیا بێ بە تەواوی چاك بوومەتەوە. کاتێك کە پەتەکانم کردەوە توانیم بۆ یەکەم جار چاوێك لە خۆم بکەم، پارچە پێستێکی تەختم بینی کە تەنیا جێگا برینێکی لە نێوەراست دابوو وەك زیپێك دەچوو، کە بە تەواوی داخرابێ. ئەندامی زاوزێم وەك دیوارێکی خشت بەستراوبوو تا هیچ پیاوێك پێش شەوی بووکێنیم توانای چوونە ژوورەوەی نەبێ. تا ئەو کاتەی کە مێردەکەم بە چەقۆیەك یا زەختێك هەڵی درێ.

....گەرچی بە هۆی خەتەنە کرانەوە ئازارێکی زۆرم دیت بەڵام زۆر بەختەوەر بووم کە خراپترم بە سەر نەهاتبوو. بەو شێوەی کە بەردەوام بۆ کچانی تر دەهاتە پێشێ. کاتێك کە بۆ سەفەر دەچووینە ناوچە جۆراوجۆرەکان، خزمەکانمان دەدیت و لە گەڵ کچەکانیان یاریمان دەکرد. کاتێك دیسان دیسان دەماندیتنەوە، کچەکانیان لە دەست دابوو.هیچ کەس راستیەکەی لە بابەت نەبوونی ئەوان دا نەدەدرکاندو هیچ باسێك لە وان نەدەکرا. ئەوان پاش خەتەنە دەمردن (خوێنرێژی زۆر دەبوو بە هۆی مردن، گەشکە، چڵك یا کۆزان). بە سرنج دان بەو بارودۆخەی کە ئەم کارەیان تێدا دەکرد، ئەمە شتێکی سەیر نەبوو، سەیر زیندوو مانی هەرکام لە ئێمەیە.

بە زەحمەت "هالمۆ"ی خوشکم وەبیردی، تەمەنم سێ ساڵ بوو لە بیرمە کە مابوو، پاشان چی دیکە ئەوم نەدیت بەڵام نەمدەزانی چی بەسەر هاتوە؟ دواتر زانیم کاتێك ژنەدۆم خەتەنەی کردو، بە هۆی خوێنرێژیی زۆر مردوە. کاتێك دەسالآن بووم، بەسەرهاتی کچی پوورم بیست، لە تەمەنی 6 ساڵی دا خەتەنە کرابوو، پاشان براکەی هات بۆ لای ئێمەو بۆی باس کردین چی رووی داوە. ژنێك هات و خوشکەکەی برد، پاشان ئەو لە حەشارگەکەی داماوە تا چاك بێتەوە. بەڵام "لەشی" (ئەو جۆرەی کە کوڕی پوورم دەیگوت) ئەستوور بووو بۆگەن حەشارگەکەی هەڵگرتبوو. کاتێك ئەو بەسەرهاتەکەی دەگێڕاوە بڕوام نەدەکرد. لە بەر چی ئەو بۆگەنی لێ دەهات و ئەمە بۆ من و "ئەمان" رووی نەدابوو؟ ئێستا دەزانم کە ئەو راستی گوتوە. بە هۆی بارودۆخی پیسی عەمەلەکە، برینەکەی چڵکی کردبووو ئەو بۆنە کە دڵی مرۆڤ پێی تێك دەهاڵا بە هۆی "قانقاریا" بووە. رۆژێك بەیانی دایکی بۆ فەحس کردنی کچەکە رۆیشت کە بە پێی ڕەواڵی هەمیشە شەو بە تەنیایی لە حەشارگەکەی دامابۆوە. بەڵام ئەو کچەکەی بە مردوویی دیتەوە، جەستەی سارد ببۆوەو ڕەش هەڵگەڕابوو. بەڵام بەر لەوەی کە دااڵش بیبەن، بنەماڵەکەی ناشتیان.....

و ئەم کارە هەروا بەردەوامە. هەر ئێستا کە ئێوە ئەم بابەتە دەخوێننەوەکچانێکی چووك لەملاو لای جیهان دا ئەم ئەزموونە پرئازارە تێدەپەڕێنن، تۆ بڵێی ئەوان سبەینێ زیندوو بن؟

بەهەشت و دۆزەخ

وەرگێڕان لە فارسییەوە: ڕۆژە عەزیزی

هەموو شتێك لە ماوەی یەك حەوتوودا ڕووی‌دا، کچە تاقانەکەم"نازگوڵ" کە وەك گوڵێکی نازدارو جوان وابوو، بە نیاز بوو لەگەڵ کوڕێکی خوێندکار کە ناوی موعین بوو ژیانی هاوبەش پێك بهێنێ. منیش وەك باوکێك لەو بارەیەوە نارەزایەتیم نەبوو.

لەپڕ کەسێك بەناوی "فەربوود" پەیدا بوو. فەربود لاویکی شیکپۆش‌و دەوڵەمەند بوو. کاتێك بۆ یەکەم جار ماشێنەکەی لەبەردەم ماڵمان لە یەکێك لە گەڕەکەکانی باشووری شار ڕاگرت هەموو خەڵکی گەڕەکەکەمان سەریان سووڕما وادیار بوو فەربوود نازگوڵی لەسەر شەقام بینیبووو دوای کەوتبوو تا ماڵەکەمان ببینێەوە. یەکسەر هاتە ماڵەوەو ڕاستەوخۆ باسەکەی کردەوە: چەند ساڵێکە لە یەکێك لە وڵاتەکانی دەوروبەری کەنداوی فارس خەریکی کاری بازرگانیم‌و تا ئێستا سەروەتێکی زۆرم کۆ کردۆتەوە، ئێستاش کاتی ئەوە هاتوە ژیانی هاوبەش پێك بێنم، هەر بە بینینی کچەکەی ئێوە عاشقی بووم‌و دەمەوێت بیکەمە شەریکی ژیانم‌و لەدوای هاوسەرگیریمان لەگەڵ خۆم ببەمە ئەو وڵاتە. تەنیا دەبێ چەند ساڵێکی‌تر لەوێ بمێنمەوە بۆ ئەوەی تا کۆتاییە ژیانم بێخەم بم. بەڵام بەڵێنتان پێدەدەم بە سێ یا چوارمانگ جارێك سەردانتان بکەین بۆ ئەوەی نازگوڵ بێتاقەت نەبێ یاخود ئێوە دەتوانن بێن بۆ لامان سەردانمان بکەن ئەو قسانەی فەربوودو ئەو هەلومەرجە باشەی ژیانی کە باسی دەکرد وای لە من کرد کە بچمە سەر ئەو باوەڕە کە ئەو دەتوانێ کچە تاقانەکەم بەختەوەر بکاو منو بنەماڵەکەشم بگەیەنێتە ئاستێکی باش. بە کچەکەمم وت من رازی نیم شوو بکەی بە موعین‌و دەبێ ببیتە هاوسەری فەربوودو دەمەوێ بەختەوەر بی‌و نەك وەك دایکت کە هەموو تەمەنی سەختی بووە چونکە لەگەڵ کرێکارێکی سادە ژیانی هاوبەشی پێك هێناوە. نامەوێ تۆش وەها ژیانێکت هەبێ. لەگەڵ فەربوود ژیانێکی خۆش چاوەڕێت دەکا. بەڵام نازگوڵ قەبوولی نەکردو وتی:

" تۆ ڕاست دەکەی باوکە گیان کەوا بیر دەکەیتەوە کە موعین خوێندکارێکە هەر چەند ساڵێکی دیکە ژیانی باش دەبی‌و ناتوانێت من بەختەوەر بکا هیچ قسەیەکم نیە، زۆرباشە شوو بە موعین ناکەم، بەڵام داواتان لێدەکەم کە ئەوەندە زۆریم لێ مەکەن شوو بە فەربوود بکەم چونکە خۆشم ناوێ. حەزم دەکرد کچەکەم رازی کەم، بۆیە لێم پرسی بوێ خۆشت ناوێ؟ نازگوڵ کە خۆشی هیچ وڵامێکی دروستی نەبوو بۆ پرسارەکەم سەرێکی لەقاندو وتی نازانم..... ، بەڵام ئەوەندە دەزانم کە زۆر لێی دەترسێم.

زۆر لە کچەکەم بێزار ببووم، بەڵام چونکە کچەکەم لە چاوەکانم خۆشتر دەویست بەردەوام هەوڵم دەدا ڕازی بکەم‌و دەوت کە تۆ بۆ ناتەوێت لەئاخری تەمەنمان من‌و دایکت تۆزێك بە ئارامی بژین؟ بۆ پێت خۆش نیە تۆو هاوسەرەکەت یارمەتیدەر بن بۆ ژیانی دوو براکەت کە چەند ساڵێکی دیکە دەرسەکەیان تەواو دەبی‌و با ئایندەیەکی ڕوونیان هەبێ.

بەڵام ئەو قسانە هیچ سوودێکی نەبوو تا زیاتر قسەم لەگەڵ دەکرد ئەو زیاتر سوور بوو لەسەر بڕیاری خۆی هەر بۆیە بڕیارم دا وەك باوکێکی ئەرکناس ئەرکی خۆمە کە خۆشی‌و ئارامی کچەکەم ئەگەر بە زۆریش بێ مسۆگەر بکەم! سەرەتا هەڕەشەم لێکردو پێم وت کە دەبێ شوو بکەی بە فەربوود چونکە من بە کەسێکی شیاوی دەزانم‌و دەبێت بەقسەم بکەی. بەڵام نازگوڵ هەروا بەردەوام بوو لە دژایەتی کردنم‌و ڕازی نەبوو. تا وەکو ڕۆژێك فەربوود تەلەفۆنی کرد بۆ ماڵمان‌و وتی ببوورن کە دەبم، بەڵام من تا حەوتوویەکی دیکە دەبێ بگەڕێمەوە بۆ ئەو وڵاتانەی دیکەو دەست بکەمەوە بە بازرگانیەکانم‌و ڕاناوەستم جا دەمەوێ وەڵامی نازگوڵ خانم بزانم‌و ئەگەر ڕازی نەبێ دەبێ بیر لە کەسێکی دیکە بکەمەوە بەم قسانەی فەربوود هەستم کرد ئەگەر هەوڵێك نەدەم ئەوا بەختەوەریی کچەکەم کە

رووی بە دەرگای مالّم کردوە دەفەوتێتو لە دەستی دەچێ، هەربۆیە بۆ یەکەم جار لە ژیانی کچە نازدارەکەم دەستم کرد بە لێدانی، ئازارێکی زۆرم دا بێ گوێدانە ئازارەکانی نازگولّ ئیجا وتم "جا بزانە چی لە موعین دەکەم؟" هەربۆیە پەیوەندیم کرد بە دوو برازاکانم کە زۆر کەلە پەق بوونو سەعاتێك دواتر لەگەلّیان چووینە گیان موعینو زۆرمان لێداو هەڕەشەم لێکردو پێم وت ئەگەر جارێکیتر بە لای کچی من دا بێتەوە دەتکوژم.

ئێستا کە بیری لێ دەکەمەوە کە چۆن توانیم لە نازگولّی تاقانەم بدەمو بەو شێوە دڕندانەیە کەوتمە گیانی موعین هەست بە شەرمەزاری دەکەم.

بەم شێوە کچەکەم کاتێك زانی کە هیچ ڕێگایەکیتر جگە لە رازی بوون نیە بڕیاری دا شوو بەفەرەبوود بکا. ئەم بڕیارەشی لە ترسی ڕەفتاری من بوو.

لەو کاتەدا کە دەنگی هەنسکی گریانی نازگولّ لە ژوورەکەی دەهاتەدەر بڕیارم دا پەیوەندی بکەم بە فەرەبوودو پێکەوە ڕۆژی زەماوەندمان دیاری کرد، واتە سێ ڕۆژ دواتر..... .

زەماوەندێکی بچووكو خۆمانە بوو، خەرجێکی زۆری لە زەماوەند دا نەکرد بەڵکوو هەموو ئەو پارانەی بۆ نازگول تەرخان کرد. وەك ماشێنێکی پێژۆ کە ڕۆژی زەماوەند دایکی کردیە دیاری بۆ کچەکەم هەروەها فەرەبوود خۆی دنیایەك زێڕو جەواهێراتی بۆ کچەکەم کڕیبوو کە هەموو خەڵکی سەریان سووڕمابوو، بەڵام نازگولّ تا شەوی زەماوەندیش بەم چارەنووسەی رازی نەبوو. لە حاڵێکدا کە قسەی لەگەڵدا نەدەکردم بە دایکیدا پەیامێکی بۆ ناردم: " بە باوکم بڵێ لە خودا داوا دەکەم بەختەوەر بم تەنیا بۆ ئەوەی بۆ ڕۆژێکیش باوکم بە شەرمەزاری نەبینم".

بەڵام من بەقسەی نازگولّ پێکەنیم چونکە دلنیا بووم کە بەختەوەر دەبێ. بەڵام لەگەڵ هەموو ئەمانەدا نازگولّ تا کاتی سپاردنی زاواش قسەی هەر لەگەڵدا نەدەکردم، بەڕواڵەتو چاوی خەڵکی قسەی لەگەڵ دەکردم، بەڵام هەر باوکێك زۆر بەباشی لە پێکەنینی جگەر گۆشەکەی تێدەگاو دەزانێ کە لێی تووڕەیە یان نا؟ بەڵام ئەمە ئەو هەستە بوو کە کچەکەم بەرانبەر من هەیبوو!

سەرەنجام ڕۆژی مالئاوایی هاتو کاتێك لە فڕۆکەخانە بووكو زاوامان بەڕێدەکرد بۆ یەکێك لەو وڵاتانەی ئەوبەری ئاوەکانی کەنداوی فارس. نازگولّ چیتر نەیتوانی دلّ ئێشاو بێ. لێمو سەری کردە سەر سینگمو بە گریانەوە وتی باوکە گیان دوعام بۆ بکە . نازگولّ ئەوەی پێ وتمو ڕۆیشت، بەڵام کتوپڕ هەستم کرد ئیتر نایبینمەوە.

ژنەکەم وەك شێتی لێ

هاتبوو شەوو رۆژ کاری ببووە گریانو دەیگوت نازگولّ کچێکی ئەوەندە بێوەفا نەبوو ئاوا زوو ئێمەی لەبیر کردبێ، خۆی دەیگوت هەر بگەینە مالّە تازەکەمانو جێگیر ببین پەیوەندیتان پێوە دەگرین. یانی دوای دوو حەوتوو هێشتا جێگیر نەبوون.؟!

منیش حالّم هیچ لەو باشتر نەبوو بەلاّم وەسەرخۆم نەدێنا. پانزدە رۆژ بوو رۆیشتبوون بەلاّم ئەوەی زیاتر منی نیگەران دەکرد وەلاّم نەدانەوەی ئەو ژمارە تەلەفونانە بوو کە زاواکەم پێش رۆیشتنی پێی دابووم. هەروەها تەلەفوونی باوکیشی بەردەوام دەیگوت ئەم ژمارەیە گۆڕدراوە.

بەهەر حالّ هەر هەولّی ئەوەم دەدا کە بنەمالّەکەم ئارام بکەمەوە پێیان بلّێم رەنگە ئەوەندە لە خۆشی دابێ کە ئێمەیان هەر بیرچۆتەوەو لە حالّی خۆیاندان یان زاوا کچەکەمانی بۆ مانگی هەنگوینی بردبێت بۆ ئوروپا بەلاّم هەمیشە رووبەرووی پرسیارێکی ژنەکەم دەبوومەوە دەیگوت یانی ناتوانن تەلەفۆنێک بکەن. شەوانە رووم لە ئاسمان دەکردو داوام لە خودا دەکرد یارمەتیم بدا. ژیانمان تەواو گۆڕابوو رەنگی مردنمان لێ نیشتبوو تەنیا هەناسەمان دەدا. تەنیا شتێک کە یرمان لێ دەکردەوە ئەوە بوو کە دەمانوت ئەوان مردوون.

هەندێک جار بیرم لەوە دەکردەوە دەموت رەنگە نازگولّ بیهەوێت تۆلّەم لێ بکاتەوە، بەلاّم باوەڕم بەوە نەبوو چونکە دەمزانی بەرەحمەو دایکو براکانی بێخەبەر ناکا.

تاوەکو شەوێکیان سەعات 11ی شەو نەناسیاوێک تەلەفونی بۆ کردین دوای چەند دەقەیەک کە ئادرەسی مالّەکەمانی پرسی هاتە مالّەوە. کاتێک چاوم پێی کەوت پیاوێکی بە ساڵ داچوو بوو کە قەت نەم دیبوو، ئەویش وەک ئێمە زۆر نیگەران دیاربوو. بەلاّم کاتێک چاوی بە ئێمە کەوت نیگەرانیەکەی کەم بۆوەو دەستی بە قسە کردن کرد. من بازرگانێکی فەڕشی ئاوڕێشمیم مانگێ جارێک یان دووان سەردانی ولاّتانی ئەوبەری ئاو دەکەمو فەڕش دەفرۆشم بەو پیاوە دەولّەمەندانە. حەوتووی رابردووش هەر بۆ ئەم مەبەستە چووبووم کەلە مالی یەکێک لەو دەولّەمەندانە، کچێکی لاوم بینی کە زۆر جوان بوو، بەلاّم زۆر تێکچووو شلّەژابوو، لە رەفتارەکانی تێگەیشتم دەیویست شتێکم پێ بلّێ، بەلاّم لە ترسی ئەو پیاوەی لە تەنیشتی بوو کە بە روالەت هاوسەری بوو دەترسا نزیکم ببێتەوە. لە چاوەکانیدا وا پێ دەچوو دەپاڕایەوە و سەرەڕای ئەوەی من ئینسانێکی ترسنۆکم بڕیارمدا بەسەر ترسەکەم دا زاڵ بم و یارمەتی بدەم. کاتێک میوانەکان چوونە سەر میزی قومار دانیشتن من لە سووچێکی ژوورەکە بە تەلەفۆن خەریکی قسەکردن بووم، لەیەک چرکەدا ئەو کچە لاوە کە کچەکەی ئێوە بوو بە ئیشارەت تێگەیاندم ئەو سێوە سوورە هەڵ بگرم کە لەسەرەوەی میوەکانی دانابوو لە کاتێک دا کە لە ترسان هەناسە بڕکێ بووم بڕیارم دا هەڵی بگرم. بەلاّم بینیم کە ئەو سێوە لە ناوەراستدا لەت کراوەو دووبارە پێکەوە نووسینراوەتەوە. بۆیە بە بیانووی قەدەم لێدانو سیگار کێشان چوومە باخچەی مالّەکەو سێوەکەم لێک کردەوە بینیم نوسراوەیەکی تێدا بوو بە ئارامی خستمە گیرفانمو بێ ئەوەی کەس بزانێت گەڕامەوە مالّەکە. بە جۆرێک کچەکەم تێگەیاند کە نووسراوەکەم هەڵ گرتوەو هەر کە بەمەی زانی هەستم کرد کەمێک ئارام بۆوە سەعاتێک دواتر لەو مالّە مامەوە پاشان گەڕامەوە بۆ ئەو ئوتێلو لەوێ بوو نووسراوەکەم کردەوەو تێیدا نووسرابوو باوکی ئازیزم من تووشی دێوێک هاتووم دێوێکی خراپکار، ئەو دەیهەوێ لە کاتی قومار دا من وەک بەدڕەوشتێک بە کار بهێنێ، هەروەک ئەو سێ ئافرەتە داماوانەی تر کە پێش من تووشی ئەو دێوە هاتوون.

بەلاّم تا ئەمڕۆش نەم هێشتوە کەلّکی خراپم لێ وەربگرێ و بەدڕەوشتیم پێ-بکا. توخوا هەرچی زووە فریام بکەون و هیوادارم تا ئەو کاتەی ئێوە فریام دێن لە ژێر شەق و مستەکانی فەربوودا نەمرم.

ئەو پیاوە نەناسیاوە بەردەوام بوو لە قسەکانی من ئەمڕۆ عەسر گەرامەوە ئێران و یەکەم کارم تەلەفۆن کردن بووە بۆ ئێوە، ئەگەر ئیزنم بدەن با من بڕۆم و کێشەم بۆ دروست نەبێ و کچەکەتان ژمارە تەلەفونەکەتانی بۆ نووسیبووم.

تا مردن مەمنوونی ئەو پیاوەم خواحافیزیم کردو هەستم کرد تێکشکام کە تازە تێگەیشتم چیم بەسەر کچەکەم هێناوە.

بیرم لەوە کردەوە تەنیا کەسێک دەتوانێت یارمەتیمان بدا ئەویش موعین بوو هەر بەو نیوە شەوە چوومە لای ئەویش سەعات حەوتی بەیانی چوار رۆژ دواتر بەرەو ئەو ولاّتە پەروازی کرد. کاتێک گەیشتە ئەو ولاّتە لە رێگای پۆلیسو بە شێوەیەکی ژیرانە فەربودی تەحویلی پۆلیس داو نازگولّی هێنایەوەو ولاّتو دوای ماوەیەک هاوسەرگیریان کردو ئێستاش زۆر بەختەوەرن.

چارەنووسێکی تاڵ دوای عەمەلی جەڕاحی جوانکاری

بەهارەی تەمەن 30 ساڵە خوێندکاری لقی حیسابداری و حیسابداری شیرکەتێکی خسووسی بوو. بانەمەڕی ساڵی 1388 لە ناوەندێکی جەڕاحی لە تاران عەمەلێکی جوانکاری لە سەر زگ و مەمکەکانی کرا، چەند رۆژ دواتر و بە هۆی باش نەبوونی شوێنی برینی عەمەلەکەی، بە پێشنیاری دوکتۆرەکەی بۆ عەمەلی "ترمیمی" جارێکی دیکە چووە دیوی عەمەل. دوکتور دوای سڕبوونی سەرەتایی عەمەلەکەی دەست پێکرد. بەلاّم بەهۆی ترس و بێقەراری کچەکە، دوکتوری بێهۆشی، پێشنیاری بێهۆشی گشتی بە بەهارە دەکا. بەهارە دوای ئەوە لەناکاو تووشی شین بوونەوەو راوەستانی دلّ و هەناسە نەدان دەبێ. بۆ چارەسەری ئەو حالّەتەی خێرا رەوانەی نەخۆشخانەیەکی دیکە لە تاران دەکرێ. سەرەڕای هەولّ و تێکۆشانی زۆر بۆ رزگاربوونی ئەو کچە لاوە، لاوە، ئەو تووشی "اغما" دەبێ و 33 رۆژ لە بەشی "ئای سی یو" لەژێر چاوەدێری تایبەتی دا دەبێ، تاکوو بەهەرحالّ دوای ئەو 33 رۆژە بە هۆش دێتەوە. بەلاّم دوای ئەوە ژیانی "نباتی" دەست پێدەکا. ژیانی نەباتی لە روانگەی پزیشکییەوە: ئەو جۆرە ژیانەی نەخۆش بەم شێوەیەیە: وشیاری ئاگایانەی بۆ دەوروبەری نامێنێ و میّشك حافزەی لە دەست دەدا و هەست و جوولّەی نابێ. لە راستی دا تەنیا دلّی لێ دەدا و هەناسە دەکێشێ و لە هێندێك کات دا ناتوانێ هەناسەش بکێشێ و لەو کاتانەدا کەلّك لە دەزگای هەناسەدانی دەسکرد وەردەگرێ. تەمەنی ئەو جۆرە نەخۆشانە کورتە و گەڕانەوە بۆ حالّەتی ئاسایی زۆر دەگمەنە.

دایکی بەهارە دەلّێ: لە تاوانباری ئەو رووداوە شکایەتم کردوە و خوازیاری لێپرسینەوەیانم. هەر چەند دوکتوری جەراحەکەی هەر لە رۆژی یەکەمەوە بۆ یەك کاتیش ئێمەی بەتەنیا جێ نەهێشتوە. رووداوی ئەو کارەساتە تاڵ و باوەڕ نەکراوە بۆ ئێمە یەکجار زۆر دژوار ناخۆش بوو. باوکی بەهارە هێندە لەبن سەری کچەکەم گریا و دواتر تووشی راوەستانی دلّ بوو و مرد. تاکوو ئێستاش 70 میلیۆن تمەنمان بۆ داو دەرمانی کچەکەم خەرج کردوە بەلاّم مەحالّە چاك بێتەوە.

ئێستا بەهارە بەهەست کردن بە پەشیمانی لەسەر تەختەکەی چاوی بڕیوەتە بنمیچەکەو زۆربەی کاتەکان ئارەزووی ئەوەیە مەرگ ببێ بە میوانی و لەم ژیانەی رزگار بکا چونکە هیوای بە چاکبوونەوە نەماوە.

ژنانی نێو کۆڕی خەبات

مەلەک ئیبڕاهیمی:

22 ساڵ ژیان لەگەڵ پێشمەرگەیەک

زۆر بیرەوەری خۆش و ناخۆشی بۆ من بەجێ هێشتوە

دیمانە: "ژنان"

ساڵی 1387 پۆلێک لە پێشمەرگەکانی دێمۆکرات بۆ مەئموورییەتێکی سیاسی تەشکیلاتی گەڕانەوە بۆ ناوچەی رەبەت، کە رۆژی 23ی گەلاوێژی هەر ئەو ساڵە لە دۆڵێ گردێنەی ناوچەی رەبەت کەوتنە کەمینی خۆفرۆشانی خائین بە گەل و نیشتمان و بەداخەوە 3 رۆڵەی دێمۆکرات بە ناوەکانی هەمزە عەبدوڵڵایی، قادر نەزمی و قادر قادری گیانیان بەختی سەربەرزی نیشتمان کرد.

خاتوو مەلەک ئیبراهیمی هاوسەری شەهید هەمزە عەبدوڵڵاهیە و خەڵکی شیواشاخی سەردەشتە، لە سەروبەندی دووهەمین ساڵڕۆژی شەهیدبوونی هاوسەرەکەی وتووێژێکمان لەگەڵ خۆی و یەکێک لەکچەکانی بە ناوی ژیان پێک هێناوە کە سەرنجی خوێنەرانی لاپەڕەی ژنانی نێو کۆڕی خەبات بۆ خوێندنەوەی رادەکێشین.

ژینۆ ژاڵە ژیان خاتوو مەلەک ژیما

مەلەک ئیبراهیمی لەبارەی ژیانی هاوبەشیان بەم جۆرە دوا:

"تەمەنم 40 ساڵە و 22 ساڵیشە بە هۆی ژیانی هاوبەش لەگەڵ شەهید هەمزە لەنێو ریزکانی حیزبی دێموکراتم و شەریکی خۆشی و ناخۆشییەکانی تێکۆشەران و بنەماڵەکانیانم. خۆش وناخۆشی زۆرم چێشتوە. چوونەوەی هەمزە بۆ ناوچەو مەئموورییەتەکانی هەمیشە بەلامەوە ئاسایی بووە. دیارە جاری ئاخریش هەروەک جارەکانی دیکە هەرچەند ئەمجارەیان دوای چەندین ساڵ دەچۆوە بۆ ناوچە، هەستێکی ناخۆشم هەبوو. هەستم دەکرد بەڵایەکی بەسەرێ. بەداخەوە هەرواش بوو. بێگومان رووداوێکی یەکجار تاڵ و ناخۆش بوو بۆ من و بۆ کچەکانیشم."

- بەرهەمی ژیانی هاوبەشی کاک هەمزە و خاتوو مەلەک 4 کچە بە ناوەکانی ژیان، ژینۆ. ژاڵە، ژیما-

لە خاتوو مەلەکمان پرسی نەخشی کاک هەمزە لە ماڵەوە و بە گشتی لە پێوەندی لەگەڵ کچەکان دا چۆن بوو خاتوو مەلەک بەم جۆرە وڵامی دایەوە:

ئەو زۆر باش بوو بۆمان بە تایبەتی من لەم ئاخریانەدا نەخۆش بووم زۆر لەگەڵم ئارام و لەسەرەخۆ بوو و چاوەدێری دەکردم. بۆ کچەکانیش نەک وەک باب بەڵکوو وەک هاوڕێ لەگەڵیان هەڵسووکەوتی دەکرد بەردەوام هانی دەدان بخوێنن و درێژە بە خوێندن بدەن. ئامادە بوو زۆرتر خۆی ماندوو بکا بۆ ئەوەی کچەکانمان کەموکوورییان نەبێ و بتوانن درێژە بە خوێندن بدەن.

خاتوو مەلەک لە وڵامی ئەو پرسیارەدا کە ئێستا ژیانت دوای شەهید بوونی کاک هەمزە چۆنە و چ هەستێکت هەیە؟

خاتوو مەلەک وتی: جێگەی ئەو هەمیشە لە ماڵەکەدا دیارە، زۆر هەست بە تەنیایی دەکەم بەڵام ئەو لەپڕی ئامانجێکی بەرز و پیرۆزدا گیانی بەخشیوە و ئێمەش شانازی بە ناوی و ڕێگە و ئامانجەکەی ئەوەوە دەکەین.

هەروەها "ژیان" کچە گەورەی کاک هەمزە کە لە دایک بووی 1368ی هەتاوی‌یە لێمان پرسی وەک کچی کەسێک کە لە ئاست نەتەوە و خاکی کوردستان دا سەربەرزانە گیانی بەخشی چ دەرسێکت لەو مرۆڤە کە باوکتە وەرگرتوە؟

ژیان: من وەک کچە شەهیدێک ئەو دەرسەی لە ماوەی ژیانم دا کە لێم وەرگرت، ئەوە بوو فێر بووم کە ژیان ئەوەندە

کەمە دەبێ فریای ئەوە بکەوین لە ماوەی ژیانمان دا هەوڵ بدەین سەربەرز بژین و ئەوە بزانین کە دنیا بۆ کەس نامێنێ و کەسیش نەمر نیە ئەوەی کە بە نەمری دەمێنێتەوە تەنیا ناوە، تەنیا ناوی مرۆڤە چ بە خراپ و چ بە چاکە دەمێنیتەوە. هەر بۆیەش هیچ نەبێت ئەوەندەم لە باوکم دیت و فێر بووم کە نانێک بخۆی بەڵام نانی سەربەرزانە بێ. هەموومان هەر دەمرین بەڵام کاتێک مردین بۆ بە پاکی و سەربەرزی نەبێت، بۆ لە پێناو رێبازێکی پاک و پیرۆز دا نەبێ؟ باوکم زۆر ناخۆشی و نەبوونی و چەرمەسەری و دەربەدەری دیت بەڵام بە سەربەرزی و بێ منەتانە ژیا و توانی جێگای خۆی بکاتەوە لە نێو خەڵک دا.

دواتر ژیان باسی لە تایبەتمەندییەکانی باوکی کرد و گوتی: باوکم کەسێک بوو کە لەگەڵ خەڵک زۆر تێکەڵاو بوو لە هەموو خۆشی و ناخۆشی هاوڕێکانیدا بەشدار بوو و هەروەها لەگەڵ ئێمە هیچ کاتێک وەکوو باوکێک نەبوو بەڵکوو وەکوو رەفیقێک لەگەڵ ئێمە هەڵسوکەوتی دەکرد.

ئەو شتانەی لەسەر من کاریگەری هەبوو لە پێش هەموویانەوە باوکم کەسێکی نەترس بوو و لەوەتا وەبیرم دێ لە هەر ئۆرگانێکی حیزبی کاری کردوە بە دڵ و بە گیان کردوویەتی و هیچ وەختێک حازر نەبووە بە خاتری بەرژەوەندی خۆی کەمتەر خەمی لە ئەرک و بەرپرسایەتییەکەی دا بکا و لە ئاخری دا دەڵێم هەتا ئەو رۆژەی مابوو سەری بۆ هیچ کەسێک و بە سەربەرزانە ژیاو بە سەربەرزانەش لە پێناوی نیشتمانەکەیدا شەهید بوو.

لە ژیانمان پرسی لە بەرامبەر ناوی باوکت و وشەی شەهید چ هەستێکت هەیە؟

ژیان بەم جۆرە وڵامیدایەوە: بە بیستنی ناوی شەهید ئینسان هەست بە سەربەرزی و گەورەیی دەکات و ئەو وشەیە لە منداڵییەوە بە گوێی ئێمەدا سەپێندراوە کە شەهید وشەیەکی ئەوەندە گەورەیە کە قەت هەموو کەسێک ناتوانێ شایەنی ئەو وشەیە بێ و هەمیشەش لای ئێمە وشەیەکی پیرۆز و گەورەیە و ئێستا کە ئەو وشەیەمان گوێ لێدەبیت هەست بە گریان و دڵپڕیەکی زۆر دەکەین چونکە باوکم شەهید بووە، شانازییش بە ناوی باوکمەوە دەکەم و سەرەرزم کە کچی ئەو شەهیدەم.

حەزمان کرد ژیان بیرەوەرییەک لە باوکی بگێڕێتەوە:

ژیان: بیرەوەری من لەگەڵ باوکم زۆرە کە هەردووکمانی زۆر دڵخۆش دەکرد و لە یادمە کاتێک لە کۆبەندەوەی دایک و باوکان لە قوتابخانە باوکم دەهات لەگەڵ هەموو دایک و باوکەکان دادەنیشت لە قۆناغەکانی سەرەتایی و ناوەندییەوە مامۆستاکان سوپاسی منیان دەکرد لەبەر باش بوونم لە دەرس وانەکانمدا و جێ بەجێ کردنی ئەرکەکانی قوتابخانەم و سوپاسی باوکیشمیان دەکرد، هەموو جارێک باوکم دەهاتەوە و منی ماچ دەکرد و سپاسی دەکردم و دڵی خۆشبوو و پێی دەگوتم هەر بەردەوام بە لە خوێندن، هەمیشە هەموومانی دەدا کە بخوێن.

شەهید هەمزە سارتکەیی

بە سەرنج دان بەوەی‌کاک هەمزە لە ناوچە و لە کاتی جەوڵە دا شەهید بوو و تەنانەت جەنازەکەشتان دەست نەکەوت تا جاروبار بچنە سەر مەزاری و تۆزێک ئارام بگرن، ئەو رووداوە تاڵە چ کاریگەرییەکی لەسەر دانان؟

ژیان: کاریگەرییەکی زۆر ناخۆشی دانا لەسەرمان چونکە لە دەست دانی باوکم رۆژی تاریک کردین بێجگە لەوەی کە نەمان توانی ئاخرین جار ماڵئاوایی لێ بکەین تەنانەت نازانین تەرمەکەی لە کوێ نێژراوە، یانی ئێمە نەتوانین بچینە سەر مەزاری، ئەمە هەستێکی ناخۆشی لای ئێمە دروست کردوە، جاروبار دڵنیا نین لە شەهید بوونەکەشی، بەڵام جگە لەو هەموو ناخۆشییانەش کە نایانهێنمە سەر قەڵەم و نایانووسم لەلایەکی دیکەشەوە سەربەرزم بەوەی کە دەڵێم باوکم سەربەرزانە سەری ناوەتەوە هەرچەند ئێمەی لە خۆی بێبەری کرد بەڵام ناوێکی بەرزی بۆ خۆی لە لاپەڕە زێڕینەکانی میژوودا تۆمار کرد.

لە وەڵامی ئەو پرسیارە کە ژیان دوای شەهیدبوونی باوکی چۆنە بەم شێوەیە دوا:

دوای ئەو ژیانم سەخت بووە و چونکە زۆر کەلێن و ناتەواوی بۆ پڕدەکردمەوە، بە شەهید بوونی ئەو هەست بە کەلێنێکی گەورە لە ژیانمدا دەکەم و هەست دەکەم گەورەترین مامۆستای ژیانم لە دەست داوە.

ئەستێرە ئەن

کریستیاولّف ژنە نووسەری ئەڵمانی

وەرگێڕان: دایکی یەسنا

کریستیاولّف بەناوبانگترین ژنە نووسەری ئەڵمانی سەدەی بیستەم، هەڵبەت وێرای "گونترگراس" لە گرینگترین کەسایەتیەکانی ئەدەبیات پاش شەڕی جیهانی دەژمێردرێن. ئەو نووسەرە کە ساڵی 1929 لە وڵاتی"لێهستان" لە دایك بووە. پاش شەڕ لە رۆژهەڵاتی ئەڵمانیا مایەوەو یەکێك بوو لەو کەسانەی دژی یەکگرتنەوەی دووبەشی ئەڵمان کاری دەکرد. ولّف هەر بەو هۆیەش لە لایەن رەخنەگرانەوە زۆر بە تووندی کەوتە بەر هێرش بەڵام لای خوێنەران هیچ کات خۆشەویستی لەدەست نەدا. کریستیاولّف یەکێك لە بەناوبانگترین نووسەرەکانی ئەڵمانیایە پاش شەری دووهەمی جیهانی. بەرهەمەکانی ئەو زیاتر لە هەموو ژنێکی ئەڵمانی زمان وەرگێردراوەتەوە سەر زمانەکانی دیکەی دونیا. ئەزموونی شەڕو جینایەتی نازییەکان ئەوی هەروەك زۆربەی هاوتەمەنەکانی, ئۆگرو هیوادار بە ئامانجەکانی کۆمەڵگەی سوسیالیستی کردبوو. ولّف هەرلەبەر ئەوە رۆژهەڵاتی ئەڵمانیای بەجێنەهێشت. تا کاتی تیك رووخانی دیواری برلین وەشوێن رێگا چارەگەلێك بوو بۆ ئاسایی کردنەوەی بارووذوخی ولّات هەڵبەت بە دەسەڵاتدارێتی حکوومەتێکی سووسیالیستی. ولّف لە تەمەنی گەنجی دا بوو بەئەندامی حیزبی یەکگرتوویی سوسیالیستی ئەڵمانیا. ئەو ساڵی 1967 لە وتووێژێکدا راستەوخۆ رەخنەی لە سیاسەتی کلتووری حیزبەکەی گرت. ئەو کارەی بوو بە هۆی ئەوە کە بکەوێتە ژێر چاوەدێری هێزە ئەمنییەتییەکانەوە. ئەو ساڵی 1989 ئەگەرچی ئەندامی حیزبەکەی نەمابوو بەڵام هاوکات لەگەڵ هێندێك لە نووسەرانی رۆژهەڵاتی ئەڵمانیا وەك"ئەشتیفان هایم" چالاکیەکی بەرینی دژی یەکگرتوویی دوو ئەڵمانو پشتیوانیی لە سەربەخۆیی رۆژهەڵاتی ئەڵمانیا وەڕێ خست. ئەو هەڵوێستەشی بوو بە هۆی ئەوەکە لە لایەن رەخنەگران و رۆژنامەوانانی رۆژئاواوە نازناوی نووسەری دەوڵەتی بەسەردا بڕدرێ.

ئەگەرچی ئەو نووسەرە بۆ ماوەی 20 ساڵ لە ژێر چاوەدێری دابووو چالاکییەکانی کۆنترۆڵ دەکرا. بەڵام بەردەوام پشتیوانی لە مافی هونەرمەندانی ناڕازی دەکرد. ئەو لە رۆژهەڵاتی ئەڵمانیا بە تاوانی دەروونخوازیو ڕەخنە گرتن لە سەرەڕۆیی ئیستالینی کەوتبووە بەر هێرشی ڕەخنەگرانو کاتی رووخانی بلووکی رۆژهەڵات، بە تاوانی پشتیوانی لە سەربەخۆیی رۆژهەڵاتی ئەڵمانیاو ڕەخنەگرتن لە کۆمەڵگای سەرمایەداری فشارێکی یەکجار زۆری لەسەر بوو. پاش دەرکەوتنی بەڵگەکانی رۆژهەڵاتی ئەڵمانیا ئەڵمانیا روون بووە کە هاوکاری غەیرە فەرمی ئەو لەگەڵ هێزە ئەمنییەتییەکان تەنیا نووسینی چەند ڕاپۆرتێك بوو،کە لەوانیش دا هیچ شتێك دژی هیچ کەس هاتە.

ولّف پاش نووسینی"نۆلە رووسیەکا" لە ساڵی1961کە سرنجێکی زۆری بۆلای خۆی ڕاکێشا، یەکەمین رۆمانی خۆی لە ژێر ناوی "ئاسمانی دابەش کراو" بڵاو کردەوە کەلە هەر دوو ئەڵمان پێشوازی یەکی باشی کرا لەو رۆمانە دا کێشانی دیواری نێوان دوو برلین بوو بە باگراوەندی چیروکێکی ئەوینداریی. گەنترگراس بەراوەی خەڵاتی نوبلی ساڵی 1999 لەسەر ئاشنایەتی نێوان خۆیو ولّفو پەیوەندیی نێوان نووسەرانی دوو ئەڵمان دەڵێ: ئەو ناسین بە ئاسمانی دابەش کراو دەستی پێ کرد.

هەرگیز ناکرێ کریستیناولّف نەخرێتە خانەی ئەدەبیاتی ئەڵمانی زمانەوە. ئەو یەکێك لەو کەسانەو هەر ئەوەش نیشانەی گرنگی ئەوە. پاش یەکگرتنەوەی دوو ئەڵمان سەرەڕای ئەو هەموو تانەو تەشەرەی لەسەری بوو هەروا درێژەی بە خوێندنەوەدا هەر ئەوەش جێگەی ئەو وەك نووسەرێکی گەورە راگرت. لێژنەی هەلسەنگاندنی خەڵاتی کتێبی ئەڵمان ساڵی 2002 یەکەمین خەڵاتی خۆیان بۆ رێزلێنان لە چالاکییە ئەدەبییەکانی ولّف و هەروەها بەو هۆیە کە بوێرانە لە باسەکانی یەکگرتنەوەی دوو ئەڵمان دا بەشداری کرد، پێشکەشیان کرد. ولّف لە بەرهەمەکانی دا لە جیاتی خستنەرووی وەڵامی ئامادە لەسەر پرسە مرۆیی و کۆمەڵایەتییەکان هەوڵی دەدا خوێنەر بەرەو بیرکردنەوە هان بدا.

هەر ئەوەش خاڵی جیاوازی بەرهەمەکانی ئەوە لەگەڵ ئەوشتەی کە بە ئەدەبیاتی فەرمی وڵاتانی سوسیالیستی ناسراوە.

روانینی ئاشتیخوازانەو گرینگی بە کێشەو پرسەکانی ژنان لە بەرهەمەکانی ئەودا جێگای سەرەکیان هەیە. ولّف لە هەندێك لە چیرۆکەکانیدا هەر وەك"کاساندرا" و "مەدەئا" کەسایەتیەکانو چیرۆکەکانو ئوستورەکان دەکا بە هەوێنی کارەکانی، کەسایەتی ئەو ژنانەی کە لە کۆمەڵگای پیاوسالارو شەڕلێدراو خراونەتە پەراوێزو یەکێکی دیکەیە لە باسە سەرەکیەکانی نووسینەکانی.

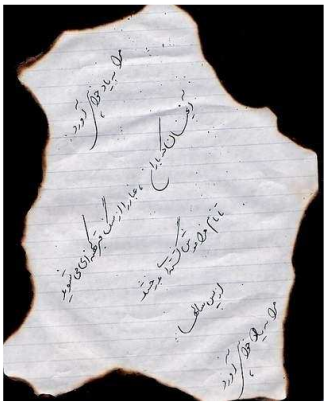

کاریگەریی ئافرەتان لەسەر زمانی زگماکی

ئەمین گەردیگلانی

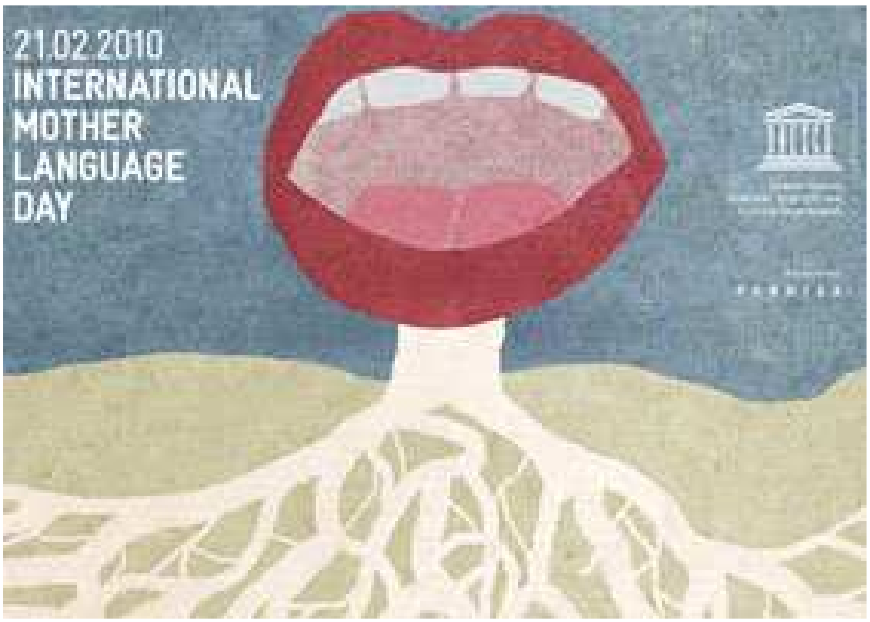

منداڵ هەر لە یەکەمساتی دەستپێکردنی ژیانییەوە بە تاڵە تیشکی ئەوین و عاتیفە بە دایکییەوە گرێ دەدرێ.دایک بەشێوەی فیزیکی و ڕۆحی و ئەخلاقی لە خزمەت ڕۆڵەکەیدایە و پەروەردەی دەکا. لە هەموو بارێکیشەوە دەتوانێ کاردانەوەی لەسەر منداڵەکەی هەبێ. ئەرکی دایک لەگەڵ ئەوەی زۆر پیرۆز و پاکە و جێگای ڕێزە، زۆریش ئەرکێکی قورس و گرانە و هەموو ئافرەتێک ڕێی ناکەوێ ئەو ناوە پیرۆزە و ئەو مەقامە بەرزەی بدرێتێ. چونکە ئەرکی دایک تەنیا بەخێوکردن و شیر پێدان و خاوێنکردنەوە نییە، گەشانەوە و پێگەیشتنی هەر نەتەوەیەک لە زانایی و تێگەیشتنی ئافرەتانی ئەو میللەتەوەیە. هەر نەتەوەیەک ئافرەتەکانی زانا و ڕووناکبیر بن، ئەو نەتەوەیە مەزن و ئازاد و سەربەرز دەبێ. پێناسەی بوون و زیندووبوونی هەر نەتەوەیەکیش زمانەکەیەتی؛ زمانیش لە دەست ئافرەتی ئەو نەتەوەیە دایە و دەتوانێ بیگەشێنێتەوە، یان بیفەوتێنێ.

با بە ئەوچاوە پڕهیوا و مەزنبینییەوە بڕوانینە نەتەوە و کۆمەڵی خۆمان و هەڵوێستەیەک لەسەر ڕۆڵی ئافرەتانی خۆمان بکەین و بزانین هەتا چەندە توانیویانە ئەو ئەرکە پیرۆز و مەزنە وەئەستۆ بگرن. ئافرەت لە کۆمەڵگای ئێمەدا بەردەوام زوڵمی لێکراوە و داری هەموو دەردێکیان لەسەرێدا شکاندووە، ژنبەژنە و گەورە بە چووک و بنپشک و بەردیلی و بەرخوێن و بنەتوو و دەیان جۆری دیکە ستەمی دەرهەق کراوە و تەنانەت بەشێوەی شەرعی فرۆشتووشیانە. بەداخەوە زۆرجار زوڵمەکان هەر لەلایەن ژنەوە دەرهەق بە ژنێکی دیکە کراوە و بۆتە بنۆسی چارەڕەشی و هەناسەساردیی هاوڕەگەزێکی خۆی. لە ماڵێدا ئەگەر بۆرە دەسەڵاتێکی بووبێ داخی دڵی خۆی بە ئافرەتی بەردەستی ـ کچ و نەوە و بووک و خوشکی چکۆلە و ... ـ خۆی ڕشتووە و هەر ئەوەی پیاو کردوویە ئەویش کردوویەتی. یان ژن بە خواستی خۆی و بەبێ زۆرەملی و ناچاری سەربەهەوێ شووی کردووە و بۆتە هۆی تاڵکردن و شێواندنی ژیانی ئافرەتێکی دیکە و ... با زۆر لە باسکەمان دوورنەکەوینەوە، ئافرەت لەگەڵ ئەوەمووە دەرد و نەگبەتی و بێدەسەڵاتییەش، کاتێ بووە بە دایک، زۆر بەرپرسانە و دەرۆستانە شانی داوەتە بەر ئەو ئەرکە پیرۆزە و منداڵی پێگەیاندووە. هەتا ئەمڕۆش زیندووڕاگری زمانەکەمان بوون و بەشێوەی زارەکی پەرەیان پێداوە و نەیانهێشتووە لەنێوبچێ. بەڵام ئەمڕۆ بەهۆی ژیانی شارستانی و تێکەڵبوون لەگەڵ فەرهەنگ و زمانی بێگانان و دەروجیران، ئەگەر ئافرەتان وشیارنەبن و خۆ لەو ئەرکەمەزنە ببوێرن، بەڕاستی زمانەکەمان لەمەترسی دایە. لە کۆمەڵی ئێمەدا بەداخەوە ئافرەتان شەیدای زێڕن و ئەوەی بەلایانەوە سووک و کەمبایەخە متاڵا و خوێندنەوەیە.

تەنانەت ئافرەتەخوێندەوارەکانیش زۆربەیان تووشی ئەو پەتایە بوون و هەن. چاو لە هەر دووکانی زێڕینگەرێک دەکەی بە دەیان ژن لەبەر جامخانە و نێودووکانەکەدا جمەیان دێ، بەڵام دووکانی کتێبفرۆشی و جامخانەکەی بۆ نیونیگایەکیان وەختە سیوشکەی هەڵێ و کتێب چاوەڕوانە ئافرەت بە بااڵی پەپوولەی چاوی، تۆزی سەر ڕوخساری لاپەڕەکانی بتەکێنێ.

ئافرەتانی ئێمە تا کەنگێ بەخۆدا نایەنەوە و ئەو کانزا زەردەڵە گااڵوە فڕێنادەن، کە هۆی تەواوی چارەڕەشی و دواکەوتن و سووکایەتییانە. ڕەنگە لەبەرچاوی تاقمێکی ناهیر و ئەقڵەچاودا بتوانن خۆ بە ئەو خرمووهۆڕی تەنەکە و ئاسنەواڵانەوە ڕانانێن و پۆزی پێوە لێدەن. ئایا بووە بۆ تاقەجارێک بیر بکەینەوە و لەخۆمان بپرسین ئەو تەنەکە زەردە بەکاری چێدێ و بۆچی دەبێ؟ هەتا کەنگێ ئەو کانزایە دراوێک بێ بۆ کڕین و فرۆشتنی ژنان و هەڵیان فریوێنێ؟ ئایا کاتی ئەوە نەهاتووە ژن بە ژنایی و تێگەیشتوویی و خوێندەواریی نرخ و بایەخی خۆی بەرێتە سەر و سەرنجی خەڵک ڕاکێشێ و بە زانست و بلیمەت بوونی تەنانەت خەڵک تووشی سەرسوڕمان بکا؟

ئایا ئافرەتان قەت بیریان لەوەکردۆتەوە زێڕ چێشکەیەکی[1] هەڵخەڵەتێنەر بووە و داهێنەری هەرکام لەو زەمبەر و خشاڵانەش پیاوە و بۆ دیلکردن و کڕینی ئەوان سازکراوە و پیالنەکەشیان زۆر سەرکەوتووانە بووە؟ بازنە خۆی جۆرە کەلەبچەیە بۆ دەست و باڵبەستنیان، گوارە ئەڵقە بە گوێبوونە، ملوانکەش زنجیرە و لە ملی کراوە، ئەوانەشی هەمووی لەاڵیەن پیاوەوە پێدراوە.

«گوارەکەت ئەڵقە بە گوێبوونە، کەلەبچەی مەچەکت بازنەیە

تۆق و زەنجیر لە ملتدا وەکوو ملوانکەیە، کۆت پاوانە.»

یان هێندێ لە ئافرەتان هەستی ئیمان بەخۆبوون و وڕەیان ڕووخاوە و خۆیان لە میللەتانی دیکە بە کەمتر دەزانن، کوێرانە و لەخۆڕا شەیدای فەرهەنگی بێگانە دەبن و فەرهەنگی دەوڵەمەند و پاقژ و زمانی ڕەسەنی خۆیان بەاڵوە سووکە. (لێرەدا باس لەسەر ئافرەتانە دەنا ئەو پەتایە لەنێو پیاواندا باوترە) وشەی دایە و پووڕێ و مامە و باوە و خاڵە کە لەبارێ مۆسیقایی و جوانیناسی و ڕەسەنییەوە ئەوهەموودجوانە، بە وشەی مەمان عەممە و خالە و عەموو و ئاغا و دایی دەگۆڕنەوە. ئایا کاتی ئەوە نەهاتووە ئافرەتانی هێژا بەخۆیاندا بێنەوە و هەستبەگەورەیی و مەقامی شایانی خۆیان بکەن و لەوەزیاتر خۆیان بە کاڵا و ئامرازی

پێناسەی بوون و زیندووبوونی هەر نەتەوەیەکیش زمانەکەیەتی؛ زمانیش لە دەست ئافرەتی ئەو نەتەوەیە دایە و دەتوانێ بیگەشێنێتەوە، یان بیفەوتێنێ

دەستی پیاوان نەزانن و پێیان وانەبێ ملکی پیاوانن و هەردەبێ ملکەچ و گوێلەمست بن؟ با لانیکەم خۆیان، وەک مرۆڤ و خاوەنی ماف و ئازادی چاو لەخۆیان بکەن.

ئەگەر ژنان و کچانمان تێکەڵ زانست و خوێندنەوە بن و هەست بە گەورەیی خۆیان بکەن دڵنیام کۆمەڵگاکەمان نەک لەباری فەرهەنگ و داب و نەریتەوە، لە هەموو بارێکەوە گەشە دەکا و دەبینە خاوەنی کۆمەڵگایەکی ڕەسەن و پێشکەوتوو. ڕادەی جینایەت و بێبەند و باریی لاوان و موعتادبوونیش دێتە خوارێ و تەنانەت زانایی ئافرەتان دەبێتە هۆی ڕیشەکێشکردنیشیان. ئافرەتان ئەگەر زانا بن و ئاسۆی بیر و ئەندێشەیان ڕووناک بێ، پەنا بۆ خۆکوشتن و خۆسووتاندن نابەن و بە چەکی بیر و باوەڕ و زانایی دژ بەوکارە ڕادەپەڕن کە بۆتە هۆی هیوابڕاوییان.

لەکۆتاییدا دەڵێم ئافرەت هەقی خۆیەتی شانازی بەخۆیەوە بکا، چونکە دایکە و دەبێتە دایک. دایکیش سەرچاوەی ژیانە و زمانیش لە ئاسۆی زانایی و ڕووناکبیریی دایکەوە گەشە دەکا. جارێکی دیکە دەیڵێمەوە: پێناسەی هەر نەتەوەیەک زمانەکەیەتی و سەرچاوەی ئەو زمانەش ئافرەتە. دوا وتەشم ئەوەیە، خۆزگە ئەم قسانەی من ژنێک بینووسیبایە و من ناچار نەبوایەم جەوری ئەوان بکێشم.

«تاکوو ژن زیزە لە ژینی شادی،
هەڵێنەمژیوە شەنەی ئازادی
ئەم دڵەم هەردەبێ لانەی دەرد بێ
بیر و شێعرم دژی ڕەنگی زەرد بێ
ئەودەمە دێتە دی تاسە و کاوم
ژن بە ئازادی ببینێ چاوم.»

وەرگێڕاو لە وێبڵاگی نووسەر

یەکەمین ئەڤینی سەردەمی ڕێنسانس

وەرگێران: ڕەسوڵ سوڵتانی

گیزمۆندا و گیزکاردۆ، یەکەمین نەوەی ئەڤینداری سەردەمی ڕێنسانس بوون، کە بەبێ ئەوەی شەرم بکەن، زۆر ژیرانە و بەوپەڕی توانایانەوە بەهێزانە خۆیان کردە قوربانیی خۆشەویستیی یەکتر. "بۆکاچیۆ" نیزك بە حەوتسەت ساڵ لەمەوبەر و لە نێوەڕاستەکانی سەدەی چواردەی زایینیدا و لە سەرەتای گڕوگاڵی بیرو هزری مرۆڤگەرایانەی ڕێنسانسدا، "دە چیرۆکی" لە کتێبێکا بە ناوی "سەفەرنامەی دە ڕۆژە" نووسیوەتەوە.

سەفەرنامەی دە ڕۆژەی "بۆکاچیۆ"

دە کەس لە ئەندامانی کۆشکێك، بۆ ڕاکردن لە دەست تاعوونی ڕەش لە کلیسای "سانتا ماریا نۆڤێلا"دا بڕیار دەدەن شاری فلۆرانس بەجێ بێڵن و ڕا بکەن. هەر لەو کاتە بە دواوە کورتە ڕۆمانەکانی ئیتالیا بە ناوی ئەو کلیسایەوە دەکرێن و نۆڤێلا و لە ناخی ئەمیشەوە نۆڤێل دێتە نێو بیاقی ئەدەبیاتی ڕۆژئاواوە.

ڕاکردنی بەگزادە گەنجەکان بەرەو هاوینەهەوارێك لە دەرەوەی فلۆرانس دە ڕۆژی دەخایانند. بۆکاچیۆ سەت کورتە چیرۆکی بە بیانووی خافڵاندن و کات بەسەر بردن، لە زمانی پاڵەوانانی ئەو سەفەرنامەیەوە دەگێڕێتەوە کە حەوت ئافرەت و سێ پیاو بوونە.

پێداگرتنەوە لەسەر ئەزموونی تاکەکەسی و چێژوەرگرتن لە ژیانی سەر زەوی و هێنانە بەرباسی مەسەلەکان و کەڵکەڵەکانی عیشق و خۆشەویستی و جووتبوون و سەرەڕۆیی بە ئانقەست بەمەبەستی گاڵتەکردن بە مەزەب و قەشە شەرِلاتانەکان، لە لایەکی دیکەوە "سەفەرنامەی دە ڕۆژە" دەکاتە هێماگەلێکی ناسراوی بیرۆکەی سەردەمی ڕێنسانس.

بۆکاچیۆ لە یەکەمین نووسەرانی ڕۆژئاوایی بوو کە لە کۆتاییەکانی سەدەکانی ناڤیندا نەك هەر زۆربەی حیکایەتخوانەکانی لە نێو ژناندا هەڵبژارد بەڵکوو بابەت و کێشە و نەریتگەلی دژ بە ئافرەتی سەدەی چواردەی زایینیشی دایە بەر نەشتەری ڕەخنەوە.

لە چوارەمین ڕۆژی سەفەرەکەدا، چارەنووسی دڵتەزێن بەڵام پاڵەوانانەی یەکەمین ئەڤیندارانی ناخی بۆرژۆوای تازە پێگرتووی ڕۆژئاوایی، لە یەکەمین بەسەرهاتی دە چیرۆکەکەدا، لە زمانی ژنە بەگزادەیەکەوە بە ناوی "فیامتا" دەگێڕدرێتەوە.

بەگزادەیەکی ژیکەڵە و دڵڕفێن بە ناوی "گیزمۆندا" بە بڕیاری باوکی دەدرێتە نەجیمزادەیەکی پیر و دوای ماوەیەکی زۆر کورت، کە مێردەکەی دەمرێت، دیسان دەگەڕێتەوە دیوەخانی باوکی. گیزمۆندا بەو پەڕی وریایی و چاوکراوەییەوە بڕیار دەدا لە نێو دەستوپێوەندەکانی باوکیا پیاوێك وەك گراوی هەڵبژێرێت. گیزمۆندا بە زیرەکی و چاوقایمیی خۆی و لەو پەڕی نهێنیدا، دڵ بە گەنجێکی تا بڵێی هەڵکشاو و پوختە بە ناوی "گیزکاردۆ" دەسپێرێت. لەمەودوا هەموو ڕۆژێ بە لار و لەنجە و نیونیگای دڵڕفێن و حەز و گرۆیی خۆی کە سات بە سات بڵێسە دەستێنێت، گیزکاردۆ تێ دەگەیێنێت.

گیزکاردۆی زیرەك و تێگەیشتوویش دڵی دەچێتە سەر گیزمۆندا و دەکەوێتە داوی ئەڤینییەوە. گیزمۆندا لەمەودوایش هەروا جڵەوی ئەو ئەڤینەی بە دەستەوەیە. ئەوە گیزمۆندایە گە بۆ یەکەمین جار لە ڕێگەی نامەی نهێنییەوە بە فەرمی ئەڤین و خۆشەویستیی خۆی بە کوڕە گەنجەکە ڕادەگەیێنێت. ئەوە گیزمۆندایە کە لە نێو کۆشکی شایانەیاندا دەرگایەکی شاراوە و ڕێچکەیەکی نهێنی دەدۆزیتەوە. ڕێگەیەکی نهێنی کە وای لێ دەکا کە لەوێوە گیزکاردۆ پەلکێشی ژوورەکەی خۆی بکا.

ئەوە گیزمۆندایە کە لە نێو ئەو هەمووە نەجیمزادە دەوڵەمەند و خواپێداوەی دیوەخانەکەی باوکیا، پشت دەکاتە بایەخ و پێوەرەکانی بەگزادەیی و عاشقی کابرایەکی کارەکەری دیوەخان دەبێت کە هیچ لەوانە نیە کە بەروپشت ئەتڵەسن و ڕەسەنزادە نین، بەڵام لە ڕووی هۆش و تێگەیشتنەوە سەرتۆپی هەموانە. قۆناغی زۆر دڵبزوێن و پڕ لە چێژی دوو ئەڤیندار و وردەکارییەکانی نێو چیرۆکەکە لە جۆری خۆیدا و لەچاو قۆناغ و سەردەمەکەی خۆی، شتێکی بێ هاوتایە.

بە هۆی ئەوەوە کە باوکی بەسەریاندا دێت، تراژیدیای ئەڤینی مرۆدۆستانەیان لە ژوورەکە گیزمۆنداردا تەمەنێکی کورتی دەبێ. باوکی دوای ئەوەی بەسەریاندا دەچێت، بەبێ هیچ قسەوباسێك لە ژوورەکە دەچێتە دەرەوە. باوکە لەو پەڕی ڕق و تووڕەییدا دەموودەست فەرمانی دەستبەسەرکردنی گراویی کچەکەی دەردەکا.

لەوێوە بە پێچەوانەی تەواوی ئەو چیرۆك و بەسەرهاتە باوانەی لەسەردەمی خۆماندا بەردەوام دەیانبیستینەوە، ئەو دوو ئەڤینداڕە بەوپەڕی چاوکراوەیی و ئازایەتییەوە بەرگری لە خۆشەویستییەکەیان دەکەن. گیزکاردۆ بە چەند ڕستەیەکی کورت لە هەنتەشی تووڕەیی و هەڕەشەکانی باوکی گیزمۆندادا، لەسەر خۆشەویستییە ڕاستەقینەکەی خۆی بەجواب دێت و ناشترسێت لەوەیکە گیانی لەسەر ئەو خۆشەویستییە دابنێت. ئەو لە وەڵامی هەڕەشەکانی سەرۆکەکەیدا دەڵێت:" ئەڤین و

خۆشەویستی لە هەردووکمان بەهێزترە".

گـرنگترین بەشـی چـیرۆکەکە، وتووێـژ و چەلەحانێی دووردرێژ و پڕ لـە بەڵگەهێنانـەوە و مـەنتیقیی گیزمۆندایـە کـە وەک مرۆڤێـک لـە هەنتەشی باوکیدا لەسـەر مـافی خـۆی بـەجواب دێت. ئـەو بەوپـەڕی تواناوە رادەگـەیێنێت کـە چـۆن وەکوو هـەر مرۆڤێکی دیکـە ئـەویش لـە جەسـتە و رۆحێکـی زەویـنی سـاز کـراوە و پێویسـتیی بـە چـێژێکە کـە مـافی هـەموو گەنجێکـە. دوای ئـەویش بـە شـوێن رێگەیـەکی بـاش و رێزدارانـە و بـە پێـی پێویسـتیش نهێنییەوە بووە بۆ ئەوەی بە کەمترین هەڵـەوە بە مەبەستەکانی خۆی بگا. گیزمۆندا تەنانـەت بەرگری لە هەڵبژاردنی گراوییەکەشی دەکا.

باوکـە، هـەر ئەوەندە بەسـە چـاوێک بەسـەر دەستوپێوەندەکانتا بخشێنیت بۆ ئەوەی بـۆت دەربکـەوێت کـە ئەگەرچـی گیزکـاردۆ لـە رووی رەســەنایەتی و دەوڵەمەندییـەوە ناگاتـــەوە ئـــەوان، بـــەڵام کەسـایەتی و خاکـــەڕایی و نیازپـاکی و راسـتگۆیی ئـەو لـە سـەرووی هەمووانەوەیە. ئەمن نە داوای لێبـوردن دەکـەم و نە هـیچ شـتێکیش. ئـەمن گیزکـاردۆم خـۆش دەوێ و تەنانـــەت مـــەرگی ئـــەمنیش لـــەو خۆشەویستییەم دانابڕێت."

باوکـە، کـە لـە هـەموو لایەکـەوە داماوە و سـووک کـراوە، تـەنیا بـە کوشـتنی گیزکـاردۆ بڵێسەی ئـاگری تووڕەییەکـەی دادەمرکێتـەوە، هەر بۆیەش بەوپەڕی دڵڕەقییەوە فەرمان دەدا دڵی گەنجەکە لە سینەی بێننـە دەرەوە. دوای ئەوە لەسەر فەرمانی ئەو دڵـی کـوڕە گەنجەکـە لـە دەفرێکـی جوانـدا وەک دیـاری دەنێرێتـە ژووری کچەکەی و...

گیزمۆنداش پێشتر ژەهرێکی ئامادە کردوە و بـەبێ هـیچ نووزانـەوە و گریانێـک و تـەنیا بـە مەبەســـتی بەشـــداربوون و دانـــەبڕان لـــە گراوییەکـــەی، دڵـــی خۆشەویســـتەکەی ئەسرینباران دەکا و لە نێو نوێنەکـەی خۆیـا و لـــە تەنیشـــت دڵـــی گراوییەکـــەوە گیـــانی دەردەچێ.

ن: **وندا د زمانی**

ئێستاش
ئەستێرەم خۆش دەوێ

باران

سـەماوەرەکەم پڕکـردەوە لـە ئـاو .... هەسـتم کـرد چـاوی لەسەرم لانابا. بۆیە دەستم تێک دەئاڵاو سەماوەرەکە لەبـەری رژا...

ویستم برۆمە دەرەوە... وتی دەتوانی چەند دەقەیـەک نـەڕۆی کـارم پێتـە! دڵەکوتـە دای گـرتم. یەکـەم جـاریش نـەبوو کـە دیبووم. هەتا دەهاتە ئەوێ سەرێکی لە مـاڵی ئێمـە هـەڵ دێنـا. راوەسـتام و وتـم فـەرموو... وتـی لـەپێش دا پرسـیارێک! ئـەو ئەستێرانە کاری خۆتن؟[1] وتـم بەڵـێ. پێش ئـەوەی درێـژە بـە پرسیارەکانی دیکەی بدا وتم ئەستێرم پێجوانە... بـە دەنگێکـی نـــزم وتـــی: کەواتـــە ئـــەوەی بیســـتوومە راســـتە! ... وتـی ئەگـەر هـەبێ پێویسـتم بـە یـەک دوو لاپـەڕ کاغـەزی سپی یـە. هـەر لـەو ژوورەدا گۆشـەی فەرشـەکەم هەڵـداوە و دەفتەرێک کە هەر جارە لە جێیەک دەمشاردەوە، دەرهێنـا و 4 لاپەڕ کاغەزی سپیم بۆ لـێکردوە و دامـە دەسـتی. ویسـتی دەفتەرەکـەی پێبدەم لـە سـەری بنووسـێ... بـەڵام ... کتێبێکـی مـەم و زینـی ئەحمـەدی خـانی ـ کـە مـن لـەو کتێبـەوە فێـری خوێندنەوەی کوردی بووم ـ دامەدەسـتی بـۆ ئـەوەی لەسـەری بنووسێتەوە. بـە پێکەنینـەوە وتـی نهێنییەکیشت ئاشـکرا بـوو. وتـم گرنـگ نیـە شـتی نهێنیـی تیـا نیـە. وتـی ئەوەنیـە ئەسـتێرەیەکیش بـە بـەرگی دەفتەرەکەوەیـە! .... وتـم پێـت، ئەسـتێرەم پێجوانـە! ئێـوارە لـە کـاتی ماڵئـاوایی ئـەو و هاوڕێکانی، کاغـەزێکی پێچـراوەی هـەر لـە لای دایکـم دایـە دەستم.

دایکم چاوێکی لـێکرد و وتی وازی لـێ ناهێنن، تـا بەڵایـەکی بە سەر دێ!

دوای رۆیشتنیان کاغەزە پێچراوەکەم کردوە.... لاپەڕێک پڕ لـە وشـەی جـوان ، بـەڵام ئـەو هـەموو وشـە جوانانـە هـەر نـەیانتوانی خۆشەویستی و جوانیی ئەستێرە لـەلام کـەمرەنگ بکەنەوە.

[1] گۆشـەی هـەر قـاپی عەکسـێک ئەسـتێرەیەکم بـە کاغـەزی رەنگی بڕیبوو و خستبوومە نێو شووشەی قاپەکەوە.

چ بێ وەفایە....

فوزیە سولتان بیگی

بەسەر جەستەما پیاسە دەکات نمەی باران
بێ ئەوەی بۆنی گوڵێکی غەمگین و
هەناسەی با ئاوێتە بن

بۆنی گوڵێکی هەڵوەریو دەدەم و
کەس کۆم ناکاتەوە
بۆنی دڵێکی شکاو دەدەم و
کەس ئاشتم ناکاتەوە
بۆنی یاخیبوون دەدەم لەم هەمووە بۆنە و
کەس نامبیسێ

مخابن باڵندە نیت!
باڵەکانت بکەیتە سەوڵ وبمپەڕێنیتەوە
لە گێژاوی بۆن

مخابن باڵندە نیت
لەشەقەی باڵ دەیت.
لە کوێ هەناسەی بەرد نابیسرێ
هێلانەیەکم بۆ چێ کەیت لە تریقەی کارین
پڕ پڕ بێت لە گروگاڵی هەسانەوەم

کە تۆ باڵندە نیت!!
چیت داوە لە سەر گەردانی ناو کاکەشانەکان
چیت داوە لە گوناهی زەمین
چیت داوە لەم هەمووە باڵە فرکێیە؟!

هاکا فتوای سەنگسارم درا
ڕەنگە ئەو هاوڕێیەی بە نووکی قەڵەم نان و فەنیزم دەخوات
یەکەم کەس بێت یەکەم بەرد دەگرێتە مێشکم
ڕەنگەلاشەم بسپێرن بە بەفرەکەی پار
بێ ئەوەی شەقامێ،کۆڵانی،کەرەکێ هەڵگری ناوم بێت

چ بێ وەفایە شەقام ...
چ بێ وەفایە کۆڵان...
چ بێ وەفایە گەرەک....
ئەم هەمووە پیاسە ئاشقەم بەخشیە دەمەو ئێوارانیان
دەریغ لە پەیکەرەی ئارەزوویەکم

مخابن باڵندە نیت
ئەڵقەڕێزی ئەم گوومبەزە بەردینەم لێک بترازێنی
هەڵفرینم بکاتە ئەوبەری بێدەنگی

کە تۆ باڵندە نیت ئەی روح!!!!
چیت داوە لە قەفەسی جەستەم
وەرە با هەڵفرینێک سەفەر کەین.
وەرە با عیشوەی ئەو هەنارە هەڵفرین
بەدەم سەمای سووربوونەوە ڕەجم کرا

وەرە تەفسیری هەیای ڕووسەرییەک هەڵفرین
خەونەکانی پڕن لە جریوەی کوڵ کوڵی

کەس سەرەڕۆیی ڕووبارناخوێنێتەوە
کەس بێ وڵاتی ڕووبار ڕەنگ ناکات
هیچ سنووریک گیرفانە پر لە سەدەفەکانی ڕووبار ناپشکنێ
زەمەنێکە قاچاخی چاوەکان دەکات

هاکا فتوای ڕەجمم درا
کووچەکانی ئاسمان پڕن لە بن بەست
وەرە سەرەڕۆیی
ڕووبارێکی بێ وڵات هەڵفرین!...

کتێبی وەسوەسەی سێو

هۆنراوەی: نالە عەبدوڵڕەحمان
لێکدانەوە: ڕەسوول سوڵتانی

دووهەمین کۆ شیعری خاتوونی شاعیر نالە عەبدوڵڕەحمان بە ناوی (کتێبی وەسوەسەی سێو) چاپ و بڵاو بووەوە. ئەو کۆ شێعرە کە لە قەبارەی کتێبی گیرفاندا چاپ کراوە و ئەو بەشە لە شێعرەکانی نالە لە خۆی دەگرێت کە دوای ساڵی 2005 هۆنیونێتەوە، دەکرێ هەر وەک درێژەی ئەو جیهانبینییە سەیری بکەیت کە لە کتێبەکەی پێشوویا واتە "ئەو پیاوانەی لە ناو ڕەنگی تابلۆکانم سەما دەکەن"دا ئاسمانی هۆنراوەکانی نالەی تەنیوەتەوە. شاعیر لە یەکەمین کتێبیشیدا پیاو یەکێکە لە کاراکتەرە سەرەکییەکانی نێو هۆنراوەکانی. ئەویش نەک پیاوێکی دیاریکراو کە هەوێن و بزوێنەری هەستی شاعیرانەی ئەو بێت، بەڵکوو پیاو لەوێدا ئەو ڕوخسارە گرژەیە کە مێژووی یەکسەر بەناوی خۆیەوە کردوە و تەنانەت دەستکەوتەکانی ژنیشی بە ناوی خۆیەوە خستووەتە ڕوو. پیاوێک کە ژن تەنیا و تەنیا وەکوو جەستەیەکی دەبینێت و لەو دیوی جەستەیەوە بیر لە هیچ شتێک ناکاتەوە. ئەوەتا دێڕی یەکەمی یەکەم شیعری کتێبی "وەسوەسەی سێو بەو شێوەیە دەست پێ دەکا:"تۆ لە قەڵای هەر ژنێکا دەواری شەهوەت هەڵ دەدەی،،، گوڵێک دەچنی...". وشەی "تۆ" لە سەرەتای یەکەم دێڕدا ئاماژەیە بۆ کەسێک لە ڕەگەزێکی دیکە، ڕەگەزێکی جیاواز لە ڕەگەزی شاعیرەکە. ئەو کەسە دیارە پەلاماردەرێکی چاو برسییە. کەسێک کە تەنیا وەکوو زەوییەک بۆ زەوییەک بۆ حەسانەوەیەکی کاتی کاتی سەیری جەستەی ژن دەکا. دەکا. جەستەی ژنیش بە قەڵایەک قەڵایەک چۆڵنراوە کە ئەو "تۆ"یە "تۆ"یە چاوی تێبڕیوە و تەماحی تەماحی ڕێنیشتوە. قەڵا ئەگەر لە لە لایەکەوە ڕەمزی خۆ ڕاگری بێت، بێت، لە لایەکیشەوە هێمایەکە بۆ بۆ شتێکی کە بەردەوام هەڕەشەی هەڕەشەی گیران و داگیرکردنی لەسەرە. هەڕەشە لە لایەن هێزێکەوە کە لە دەرەوەی قەڵاکەوە قەڵاکەوە چاوی تەماحی تێبڕیوە. تێبڕیوە. دەیەوێت دەرگاکانی بشکێنێت و دەستی بەسەردا بگرێت بگرێت و خێوەتی شەهوەتی تێدا تێدا هەڵ بدات. خێوەت، هێمایەکە هێمایەکە بۆ پشوودان و حەسانەوەیەکی کورت خایەن. شاعیر نالّی لەو قەڵایەدا حەز دەکەیت مالّێک ساز بکەیت لە

شەهوەت. خۆ لەوانەیە مالێ پان و پان و بەرینتر بێت و شتی زیاتر لە خۆ بگرێت، بەڵام مالێ واتە مانەوەی بەردەوام و درێژخایەن و ئەوەش لەگەڵ جەوهەری شەهوەتدا یەک ناگرێتەوە. کەوابوو وشەی "خێوەت" لێرەدا کۆڵەکەی سەرەکیی رابوونی وشەکانی ئەو رەستەیەیە.

ئەوەی نالّە عەبدولڕەحمان بەردەوام لە نێو هەوێنی شێعرەکانیا دووپاتەی دەکاتەوە، ئەو بیرەوەرییە تاڵەیە کە یادەوەریی ئەو جێ ناهێڵێت. ئەو "من"ەی کە شاعیر باسی دەکات و یادەوەرییەکەی بەردەوام لەبەر حوزووری پیاوێکی داگیرکەر و جەستەپەرست شێواوە، تەنیا شاعیر خۆی نیە، بەڵکوو "من"ەکە هەموو ژنانی کۆمەڵگای پیاو سالار لەخۆ دەگرێ و لە زمانی ژنانی کۆمەڵگەوە هێمای پرسیارە لەبەردەم ئەو راسپێوتینانەدا دادەنێت کە لە کۆشکی ئەلیزەدا بازرگانی بە خوێنی ژنەوە دەکەن. راسپۆتین لێرەدا جیاوازە لە کەسایەتییەکی مێژوویی بەو ناوەوە. لێرەدا تەنیا خەسڵەتە ناشیرنەکانی ئەو پیاوە مەبەستە کە یەکێک لەو خەسڵەتانە گرنگیدانە بە لایەنی جەستەیی ژن و لەبیرکردنی گەورەیی رۆحی ژن.

یەکێکی دیکە لە رەگەزە زاڵەکانی نێو هۆنراوەی نالّە "سێو"ە. سێو هێمای گوناهی حەوایە. بەڵام نالّە دەیەوێ ئەو گوناحە لە بەرۆک و لە ئەستۆی سێو داڕنێت و پاکێتیی سێو بسەلمێنێت. ئەو گەرەکیەتی لەگەڵ پاکێتیی سێودا پاکبوونی ژنێتیی خۆیشی بسەلمێنێت. ئەو پێی وایە ئەوەی حەوا کردوویەتی گوناح نەبووە، بەڵکوو راستییەک بوو کە ڕاپەڕاندنەکەی لە ئەستۆی ئەو بووە. ئەو بە هۆی خواردنی سێوەکەوە رزگار بووە لە کۆت و زنجیری بەهەشتێکی فریودەر. هەر بۆیە شاعیر دەڵێ:"پیاوان لە داهێنانی قەفەزی ئاسنینا میدالّی شەرەفیان وەرگرت".

بە گشتی شێعری نالّە شێعری بەرنگاربوونەوەی دوو دنیای لێکدابڕاوی نێوان ژن و پیاوە. دوو دنیا کە شاعیر پێی وایە شەهوەتپەرستیی پیاو لێکی ترازاندووە و تەنیا ئەو کاتە یەک دەگرێتەوە کە پیاو ئیمان بێنێت بە گەورەیی ژن بە دوور لە جەستەی. هەتا ئەو رۆژەی پیاو ئەو گەورەیی و مەزنییەی رۆحی ئافرەت نەبینێت، ناتوانێ لە گەوهەری وجووی ژن تێ بگات و هەتا ئەو کاتەیش ئەو دوو دنیایە هەر وا لێک جیاواز دەبن. شێعری نالّە بە زمانێکی شاعیرانە کۆمەڵگەی دەوروبەر و ئەو راستییەمان بۆ شی دەکاتەوە کە شاعیر تێیدا دەژێیت. ئەوەیە ئەو زمانە ستاتیکییەی کە داڕێژەرانی تیۆریی ئەدەبیات پێی دەڵێن زمانی شاعیرانە و زمانێک کە هەم زمانی خەڵکیانەیە و هەمیش لە زمانی خەڵک بە دوورە. شاعیر کەڵکی هەر لەو وشانە وەرگرتووە کە رۆژانە خەڵک بەکاریان دێنن بەڵام کە لە پێکهاتەی رستەیەکی هونەریدا ئاوێتەی موسیقایان دەکات و تێکیان هەڵدەشێلێ، ئیتر لە زمانی خەڵکی ئاسایی، یان باشترە بڵێم لە زمانی ئاسایی قسەکردنی رۆژانەی خەڵکی دوور دەخاتەوە. بۆ وێنە لە تابلۆی حەوتەمی شیعری حەوت تابلۆدادەڵێ:"

ژنێك بۆ عاشقە هەرزەکارەکەی
دەنووسێ/
لە وشکبوونم مەترسە/
من هەمیشە رەگێکم هەیە بۆ
ژیانەوە".

لێرەدا شاعیر دیسان لە زمانی ئەو ئافرەتانەوە قسە دەکات کە بە نابەدڵی و بە زەبری بڕیاری باوک و عەشیرت بە شوو دراون و ئەوان چارەنووسی ژیانی هاوبەشییان بۆ دیاری کردووە و نەیانهێشتووە بەو کەسە بگات کە بەراستی خۆشی ویستووە. بەڵام شاعیر وەک جاری جاران کە لە گۆرانیدا پیاو بە ئافرەتی دەگوت "دایکی حەوت کوڕ بی هەر بە تەماتم" نایە راستەوخۆ بڵێ: هیوات تا مردن لە دڵمایە. چونکە ئەگەر وا بڵێت ئیتر چ جیاوازییەکی لەگەڵ زمانی رۆژانەمان دەبێت؟ نەخێر ئەو دێت و بە زمانێکی ساکار بەڵام شاعیرانە و هونەرییانە پێی دەڵێت: من داڕێکم و هەمیشە رەگێکم لە چەمی ئەو خۆشەویستییەدا دەمێنێتەوە و لە بچووکترین هەل و دەرفەتدا هیوای سەرهەڵدانەوەم لێ دەکرێت و بێ هیوا مەبە.

نالّە عەبدولڕەحمان ساڵی 1979 لە قەڵای هەولێر لە دایك بووە. ساڵی 91 دەستی بە هۆنینەوەی شیعر کردووە.

ئەوەش بەرهەمەکانێتی:

*. وەسیەتەکانی هەڵم ـ نامیلکە شیعری بەکۆمەڵ 1997

*. سەمای شووشەیی ئاهەنگە ئاسمانییەکان شیعر 2001

* ئەو پیاوەی لە ناو رەنگی تابلۆکانما سەما دەکات 2009

* کتێبی وەسوەسەی سێو

شەوشاد

من کە خەوم نایە
با تۆش پەپولەی چاوەکانت خەوبەریاننەدا
مەڵێ شەوشاد.....
من کە سەدەیەکە چاوەکانم بەخشیوە
زەمەنی بێداری سێو
لەسەدەیەکی تردا خەو بەنوستنەوە
دەبینم...
تۆلێرە بنوو لەسەر سەرینی گەڵادا
خەوببینە بە نیشتمانی ژنەوە..
من لەویدا سەبەتەیەک گەڵا
بەوەرزە شلۆێکانتا هەڵداوەسم
تا خەونت پڕ کەم لە هەناسەی سەوزبوون
من لەوێ چاوەکانمک پاسەوانی مانەوەتن
لە مەملەکەتی عەشقدا
تۆلێرە دەزووی فڕین بەرمەدە
موسافیربە کوڕی قەڵات
بەرەو سەوزەڵانی ماچ... مرۆڤبوون.....

نالە

ڕا پۆرت و هەواڵ

سەتا پەنجای ژنانی لەشفرۆشی تاران ئێیدزیان هەیە

وەزیری بهداشت و دەرمان و ئامووزشی پزشکیی کۆماری ئیسلامی رای گەیاند کە بە پێی ئەو تاقیکردنەوانەی کە لە سەر ئەو ژنانەی کە بەوتەی خۆیان بە کاری لەشفرۆشییەوە خەریکن کراوە، دەرکەوتوە کە پەنجا لە سەدیان نەخۆشیی ئێیدزیان هەیە. ناوبراو هەروەها گوتی کە هەرکام لەو کەسانە دەتوانن لە سالّدا پێنج کەسی دیکەش تووش بکەن.

مەرزیە وەحید دەستجردی رێژەی تووشبووان بە نەخۆشیی ئێیدزی لە ئێران کە تا ئێستا ناسێندراون بە 20 هەزار و 250 کەس ناوبردوە و رایگەیاندوە کە شیمانە دەکرێ کە رێژەی راستەقینەی تووشبووان بە ئەیدز لە 80 هەزار کەس زیاتر بێ.

بە وتەی دەستجردی نیزیک بە 92 لە سەدی تووشبووان پیاو و 8% دیکەش لە ژنان پێک دێن.

بەڵام کارناسانی پزیشکی لە سەر ئەو باوەڕەن کە ژمارەی توشبووان بە ئێیدز لە ئێران زۆر لەوە زیاترە.

بە وتەی ناوبراو لە رابردوودا ئەم نەخۆشییە لە رێگای تەزریقی تووشبووانی مادە سڕکەرەکان لە کۆمەڵگادا بڵاو دەبووە بەڵام ئێستا زیاتر لە رێگای پێوەندییە سێکسییەکانەوە بڵاو دەبێتەوە.

دەستجردی هەروەها گوتی کە لە ئێراندا هیچ چەشنە پەروەردەیەک لە بواری پێوەندیە سێکسیەکان دا بۆ لاوان نیە. ئەو وتانەی وەزیری بێهداشتی کۆماری ئیسلامی لە حالّیک دا دەکرێ کە زیاتر لە سالّێکە دوو دوکتور کوردی خەڵکی کرماشان، واتا برایانی عەلایی کە لێکۆڵینەوەی زانستییان لە سەر نەخۆشیی ئێیدز دەکرد، لە لایەن هێزە ئەمنییەتییەکانەوە گیراون و لە بەندیخانە کراون.

تەڵاق و جیابوونەوە لە ئێران 14% زیادی کردوە

خەسارە کۆمەڵایەتییەکانی کۆمەڵگای ئێران بەردەوام لە پەرەسەندن دان.

بە پێی ئاماری رێکخراوی سەبت و ئەحوالّی ئێران سالّی 88 ی هەتاوی رێژەی تەڵاق و جیابوونەوەکان لە چاو سالّی پێشتری 13.8% زیادی کردوە و لە بەرامبەر دا ئاماری پێکەوەنانی ژیانی هاوبەشیش لە کەمی داوە.

بە پێی راپۆرتی هەواڵدەریی فارس و بە سەرنجدان بە راپۆرتەکەی رێکخراوی سەبت و ئەحوالّی ئێران لە سالّی 88 ی هەتاوی دا 125هەزار و 747 ژیانی هاوبەش لە بەر یەک هەڵوەشاون. لەو رێژەیە 107 هەزاری لە شارەکان و 19 هەزار تەڵاقیش لە گوندەکان رووی داوە.

کارناسانی کۆمەڵایەتی چەند سالّێکە بەردەوام بەرپرسانی کۆماری ئیسلامی لەوە وریا دەکەنەوە کە خەسارە کۆمەڵایەتییەکانی ئێران لە حالّی تەقینەوە دان.

شایانی باسە کە بەرزبوونەوەی ئاماری تەڵاق و کەمبوونەوەی رێژەی پێکەوەنانی ژیانی هاوبەش لەهەر کۆمەڵگایەک دا پەرە بە دیاردەی فەساد و زۆر دیاردەی نەشیاوی کۆمەڵایەتی دیکە دەدا.

پاریزەرەکەی سەکینە ئاشتیانی ئەحمەدی نەژادی لە وەدەرۆ خستەوە

پاریزەری سەکینە محەممەدی رایگەیاندوە کە قسەکانی ئەحمەدی نەژاد لە سەر پەروەندەی بەردەباران کردنی ئاشتیانی لەگەڵ بڕیاری ناوەندە قەزاییەکانی کۆماری ئیسلامی تەواو جیاوازییان هەیە.

پاریزەری سەکینە محەممەدی 19ی سێپتامبر لە وتوویژێک دا قسەکانی ئەحمەدی نەژادی بە ناراست لە قەڵەم دا کە لە دیمانەیەکی تەلەویزیۆنیدا لەگەل ئەی بی سی رای گەیاندبوو کە هیچکات سەکینە محەممەدی سزای بەردەبارانی بەسەردا نەسەپاوە. ئەم وتەیەی ناوبراو بەپێچەوانەی وتەی هەموو بەرپرسانی قەزایی ئێران بوو

کە بە ئاشکرا رایان گەیاندبوو سەکینە محەممەدی سزای بەردەبارانی بەسەردا سەپێندراوەو ئێستا پەروەندەکەی لە دیوانی بەرزی ئێرانە. سەکینە ئاشتیانی بە تاوانی زینای موحسەنە لەلایەن ناوەندی قەزایی ئێرانەوە سزای بەردەبارانی بەسەردا سەپاوە. ئەحمەدی نەژاد سەرەڕای ئەوەی کە بەرپرسانی قەزایی ئێران بە ئاشکرا باسی ئەم حوکمە قورسەیان کردوە و لە ژێر فشاری کۆمەڵگای جیهانی دا جێبەجێ کردنی ئەو حوکمەیان راگرتوە، بەڵام ئەحمەدی نەژاد ئیدیعای ئەوە دەکا کە هیچکات سەکینە محەممەدی سزای بەردبارانی بەسەردا نەسەپاوە و ئەوە وڵاتانی رۆژئاوایی بوون کە ئەو هات و هاوارەیان ساز کردوە. شایانی باسە کە ئەحمەدی نەژاد لەم دیمانە تەلەویزیۆنییەدا وڵاتانی ئوروپایی لە مەسەلەی سەکینەدا بە تاوانبار ناوهێنا و رایگەیاند کە ئەمان لە ڕێگە راگەیەنەکانەوە مەسەلەکەیان بەتەواوی ئاڵۆز کردوە.

نامەی محەمەد مستەفایی بۆ سەرۆکی وڵاتانی ئەندامی نەتەوە یەکگرتووەکان لە سەر پێشێلکرانی مافەکانی مرۆڤ لە ئێران دا

محەمەد مستەفایی پاریزەری ئێرانی کە لەم دواییانەدا لە بەر زەخت و فشاری کۆماری ئیسلامی ئێرانی بە جێ هێشتوە، نامەیەکی بۆ سەرۆکی وڵاتانی ئەندامی نەتەوە یەکگرتوەکان نووسیوە. ناوبراو لەو نامەیەدا روو لە بەشدارانی کۆبوونەوەی کۆڕی گشتی نەتەوە یەکگرتووەکان نوسیویەتی کە کۆماری ئیسلامی لە سێ دەیەی رابردوودا نە تەنیا هیچ ڕێژیکی لە ئەسڵە سەرەتاییەکانی مافی مرۆڤ و یاسا نێونەتەوەییەکان نەگرتوە کەچی ئەو یاساگەلەش کە لە مەجلیسی ئێراندا پەسند کراون و بە شێوەیەک ڕێزی لە مافی مرۆڤ گرتوە، پێشێل کردوە و بە بەکار بردنی هێز مافی میلیونان لە خەڵکی ئەو وڵاتەی پێشێل کردوە.

کۆماری ئیسلامی لە سەرەتای هاتنە سەرکاریەوە بە شێوەیەکی سەرەڕۆیانە دەستی داوەتە کوشتن و ئیعدام کردنی خەڵک ناڕازی. بۆ وێنە لە سالەکانی دەیەی شەست دا هەزاران کەس لە ناڕازییانی سیاسیی لە زیندانەکاندا ئیعدام کرد و گۆڕستانی خاوەرانی تاران شوێنی بە خاک سپاردنی ئەو ئیعدام کراوانەیە. مستەفایی هەروەها نووسیویەتی کە ئێران لەو وڵاتانەیە کە منداڵانی ژێر هەژدە ساڵی تێدا ئیعدام دەکرێ. بەردباران، کوێر کردنی چاو، بڕینی دەست و لاق و ئەندامەکانی لەش لەو سزاگەلەیە کە لە ئێرانی ژێر دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامیدا بەڕێوە دەچن.

ناوبراو وەبیری هێناونەتەوە کە لە سێ دەیەی رابردوودا زەخت و فشاری ناوەندە ئەمنییەتیەکانی کۆماری ئیسلامی بووەتە هۆی ئەوەی کە سەدان هەزار کەس لە خەڵکی ئێران وڵاتەکەیان بە جێ بهێڵن و روو لە وڵاتانی دیکە بکەن کە زۆربەیان لە دۆخێکی خراپدا دەژین و پێویستیان بە یارمەتی هەیە. ناوبراو لە بەشێکی دیکەی نامەکەیدا دەنووسێ کە لە ئێراندا باس لە کێشەکانی ژنان و هەبوونی هەڵاواردن بە دژی ژنان لە یاسای کۆماری ئیسلامی دا دەکا و دەڵێ ئەو یاساگەلە بە هیچ شێوەیەک لە گەڵ ئەسڵە سەرەتاییەکانی مافی مرۆڤدا نایەتەوە و بە شێوەیەک لە کۆیلەداری دەچێ. کۆماری ئیسلامی بەشێکی زۆر لە داهاتەکانی فرۆشی نەوت، ژێرخانە ئابووریەکان، مخابرات و سەدا و سیمای بۆ بە هێز کردنی دەسەڵاتی نیزامیی خۆی بە کار دەبا. ئەو داهاتانە لە ناوەندەکانی ئەمنییەتی و سوپا و بەسیج دا بۆ دەسەڵاتی زیاتر لە ئاستی جیهانی و ناوخۆییدا بە کار دەبا. ئەوەش لە حاڵێک دایە کە زۆربەی خەڵکی ئێران لە هەژاری دا دەژین و لە هەموو مافێک بێ بەرین.

محەمەد مستەفایی لە کۆتایی نامەکەیدا دەنووسێ کە پرسیار ئەوەیە کە حکومەتێک و ڕێژیمێک کە خەڵکەکەی بەرەوەڕووی ئیعدام، بەردباران و ئەشکەنجە دەکا و چالاکانی سیاسی و رۆژنامەنووسان و خوێندکاران وکرێکارانی لە زیندان دەخا، چۆن دەتوانێ باس لە عەدالەت و ئاشتی لە جیهاندا بکا؟ ناوبراو وەک دوا وتە هێناویەتی کە ئەوەی لەو نامەیەدا باس کراوە تەنیا دڵۆپێک لە ئیقیانووسێک لە زوڵم و ستەمی کۆماری ئیسلامی دەرحەق بە خەڵکی ئێرانە. بۆیە وەکوو پاریزەرێک کە هەموو ئەوانەی سالەها بە چاوی خۆی دیوە داوای لێ کردوون کە ڕێگە نەدەن کە کۆماری ئیسلامی لەوە زیاتر بە ناوی ئیسلامەوە مافەکانی خەڵکی ئێران پێشێل بکا.

35 ژن لە ئێران حوکمی بەردەباران کردنیان دراوە

دەزگای قەزایی کۆماری ئیسلامی حوکمی بەردەباران کردنی 35 ژنی دەرکردوە.

بڵاوکراوەی گلوب ئەند میل، کە لە کانادا چاپ و بڵاو دەکرێتەوە، بابەتێکی لە ژێر ناوی " ژن بوون لە ئێراندا تاوانە" بڵاو کردۆتەوە کە باس لەوە دەکا، سەکینە محەممەدی ئاشتیانی کە حوکمی بەردەبارانی بەسەردا سەپاوە، مەترسیی ئەوەی لە سەرە کە بەو زووانە بەردەباران بکرێ.

گلوب ئەند میل باسی ئەوەی کردوە کە نارەزایەتیی بەربڵاوی کۆرو ناوەندەکانی پارێزەری مافی مرۆڤ لەسەر بەردەبارانکردنی سەکینە محەممەدی ئاشتیانی بۆتە هۆی ئەوەی بەردەبارانکردنی ناوبراو تا ئێستا وەدوا بکەوێ، بەڵام ئەو مەترسییە هەیە کە ئەگەر ئەم پەروەندەییە تۆزی فەرامۆشی لەسەر بنیشێ، سەکینە محەممەدی ئاشتیانی لە باتی بەردەباران حوکمی ئێعدامی لەسەر جێبەجێ بکری.

مریەم نمازی چالاکی بواری مافەکانی مرۆڤ رای گەیاندوە کە ئیستا لە ئێراندا 200 کەس چاوەڕوانی پەتی سێدارە دەکەن کە 35 کەسیان ژنن و حوکمی بەردەباران کردنیان بەسەردا سەپاوە. بەوتەی ناوبراو ئەو 35 کەسە لە زیندانی تەورێزن و هاوبەندی سەکینە محەممەدی ئاشتیانین.

هەر لەو پێوەندییەدا هەواڵدەریی هرانا بڵاوی کردۆتەوە کە لە حەوتووی رابردوودا کچێکی تەمەن 16 ساڵان لە گرتووخانەی تەورێز لە ترسی ئێعدام کران خۆی کوشتوە .

مەترسیی جێبەجێکردنی حوکمی ئێعدامی زیاتر دەبێ

زیاتر جەلالیان چالاکی سیاسیی کورد کە زیاتر لە دوو ساڵە لە زیندانداە بەسەر دەبا، مەترسیی جێبەجێکردنی حوکمی ئێعدامی ناوبراو رۆژ بەرۆژ زیاتر دەبێ

بەپێی هەواڵی ڕێکخراوی مافی مرۆڤی کورد لە ئوروپا، پەروەندەی زیندانیانی جەلالیان دوای پەسندکران لە لایەن دادگای پێداچوونەوەدا نێردرایەوە دیوانی بەرزی وڵات هەر لەوێ حوکمی ئیعدامەکەی پشتڕاست کراوەتەوەو بۆ بەشی بەڕێوەبردنی حوکم بەڕێ کرایەوە. بەشی بەڕێوەبردنی حوکمەکان ئیستا چاوەڕێی ئیزنی جێبەجێکردنی حوکمەکەیە.

ناوبراو لە درێژەی پەیامەکەیدا نووسیویەتی ئایا باشتر وانیە کە دەرفەتێک بۆ هەموان بەتایبەتی بۆ ژنان و لاوان دروست بکرێ کە، خۆیان و پێگەی خۆیان لە شێوازەکانی ژیان و نیزامە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکان بە دەست بێنەوە؟ ئایا باشتر وانیە کە ئەو سیستمەی ناوی کۆماری ئیسلامی لە خۆی ناوە ، لە کسپەی دڵی دایکان و کێشەی لاوانی ئەم وڵاتە تێ بگاو بە نەرمی لەگەڵیان هەڵسووکەوت بکا؟

هەر لە پێوەندیی هەوڵەکان بۆ رزگارکردنی زەینەب جەلالیان، ڕێکخراوی نێودەوڵەتی دژ بە لەسێدارەدان لە بەیاننامەکەیدا لەگەڵ ئاماژە بە مەترسی لەسێدارەدانی زەینەب جەلالیان، لە نامەیەکدا بۆ سەرۆکی مافی مرۆڤی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان داوا دەکا پەلە بکرێ لە رزگاکردنی گیانی جەلالیان.

پاشان جەلالیان برای زەینەب جەلالیان بە راگەیەنەکانی راگەیاندوە کە بە داخەوە پارێزەرانی زەینەب هیچ کارێکیان لە دەست نایە لەبەر ئەوەی کاربەدەستانی حکوومەتی هاوکاریان ناکەن و دەڵێن پەروەندەی زەینەب جەلالیان وون بووە.

پاشا جەلالیان داوای لە رای گشتیی کورد و ناوەندە جیهانییەکان کرد کە هەوڵەکانیان بخەنە گەر بۆ پێشگرتن لە جێبەجێکرانی حوکمی ئێعدامی زێنەب.

خۆکوژیی دوو کچی دیکەی کورد

کچێکی تەمەن 16 ساڵە لە شاری جوانرۆ لەبەر کێشەی بنەماڵەیی کۆتایی بە ژیانی خۆی هێنا
دوانیوەڕۆی رۆژی سێشەممە، 23 ی خەرمانان نەخشین خانی، کچی عەباس خانی لە شاری جوانرۆ بە هۆی کێشەی کۆمەڵایەتی و لە ڕێگای خۆسوتاندنەوە کۆتایی بە ژیانی خۆی هێنا.
هەر دوای ئەو ڕووداوە کچێکی تازەلاوی دیکەی کورد بە ناوی شیلان خەڵکی گەڕەکی جووجەسازیی مەریوان بە هۆی کێشەی کۆمەڵایەتی ئاگری لە جەستەی خۆی بەرداوە و گیانی لە دەست داوە.
شایانی باسە کە کێشە کۆمەڵایەتییەکانی وەک سوونەتی بوونی کۆمەڵگا، هەژاری و بێکاری هۆکاری سەرەکیی پەنابردنی ژنان بۆ خۆکوژین و بە داخەوە ناوچەکانی کوردستان و بە تایبەت ئیلام، زۆرترین حاڵەتی خۆکوژییان تێدا ڕوو دەدا و لەو نێوەدا کۆمەڵە بنیات و ناوەندێکی حکوومەتی کە دەتوانن بە کارکردی خۆیان کاریگەرییان لە کەمکردنەوەی ئەو حاڵەتانەدا هەبێ، ئەرکەکانی خۆیان پشتگوێ دەخەن و بە خەمساردی لە تەنیشت ئەو کارەساتانە تێ دەپەڕن.

لە پارێزگای ئیلام سێ کچ لە یەک ڕۆژدا هەوڵی خۆکوژییان داوە

بە پێی سەرچاوەکانی هەواڵ لە مانگی گەلاوێژدا لە پارێزگای ئیلام سێ کچ لە ڕۆژێک دا لەو پارێزگایە هەوڵی خۆکوژییان داوە و هەر بەو هۆیەوە یەکێکیان گیانی لە دەست داوە و ئەوانی دیکەش لە دۆخێکی زۆر خراپ دا لە نەخۆشخانە خەوێندران و ئاستی سووتانەکەیان یەکجار زۆربووە.
ئەو کچەی بە هۆی خوسووتاندنەوە گیانی لە دەست داوە خەڵکی ئەیوانی ڕۆژئاوایە و 17 ساڵی تەمەن بووە و دوو کێژەکەی دیکە خەڵکی ئیلام و " دەرە شەهر" ن و تەمەنیان 17 ساڵە و 18 ساڵە بووە.
شیاوی ئاماژەیە کە پارێزگای ئیلام زۆرترین ڕێژەی خۆکوژیی لە ئێراندا هەیە و بە پێی لێکۆڵینەوەکان ئەوەش بۆ کۆمەڵێک کێشەی وەکوو کێشەی ئابووریی بنەماڵەکان و کێشەی فەرهەنگی دەگەڕێتەوە.

هەرەشەو بانگکردنی چالاکانی بواره جۆراوجۆرەکان لە کوردستان بۆ ناوەندە ئەمنیەتی و ئیتلاعاتییەکانی کۆماری ئیسلامی هەروا دریژەی هەیە

کوێستان گۆڵکار چالاک لە بواری مافەکانی مرۆڤ لە شاری سنە لە لایەن هێزە ئەمنییەتی و ئیتلاعاتییەکانی کۆماری ئیسلامی لەو شارە هەرەشەی ئەوەی لێکراوە
ئەگەر هەروا دریژە بە چالاکییەکانی بدا ئەوا دەستبەسەر دەکرێ.
ناوەندی هەواڵدەری هێرانا بڵاوکردۆتەوە کە، کوێستان گۆڵکار پێشتر چەند جارێک لە لایەن ناوەندە ئەمنیەتییەکانەوە هەرەشەی دەستبەسەرکرانی لێکراوە بەڵام لەماوەی چەند ڕۆژی رابردوودا چەند کەسێک کە خۆیان وەک مەئموورێ ئیدارەی ئیتلاعاتی شاری سنە ناساندوە سەرلەنوێ ناوبراویان ئاگادارکردوەتەوە کە کۆتایی بە چالاکییەکانی بێنێ و هەرەشەیان لێکردوە کە دەستبەسەر و زیندان دەکرێ.
شایانی باسە کە ناوەندە ئەمنیەتییەکان و ئەو مەئموورانەی هەرەشەیان لێکردوە پێیان ڕاگەیاندووە کە چالاکی نووسینەکانی ناوبراو لە بواری مافەکانی ژنان نایاساییەو دژایەتی هەیە لەگەڵ ئەمنییەتی نیشتمانی ئێران و داوایان لێکردوە کە چیدی کە بابەت و نووسراوەکانی نەنێرێت بۆ ماڵپەرە کوردییەکان، ئەگینا هەرەشەکانیان جێبەجێ دەکەن و دەیخەنە زیندان.

بەڕێوەچوونی کێبەرکێی کاراتەی کچان بە بۆنەی ساڵیادی شیمیابارنی سەردەشت

ڕۆژی 2ی گەلاوێژ بۆ ڕێزگرتن لە قوربانیانی شیمیابارانی شاری سەردەشت ، کێبەرکێی کاراتەی سەبکی کیوکوشین بە بەشداری زیاتر لە 50 وەرزشوانی کچ لە شارەکانی سەردەشت و مەهاباد لەشاری سەردەشت بەڕێوە چووە.

لەو یارییانەدا کە وەرزشوانان لە چەندین ڕەدەی جیاوازی تەمەنی دا بەشداریان کردبوو، تیپی کچانی سەردەشت توانی لە زۆربەی ڕەدەکاندا و لە کێشە جیاوازەکاندا بەسەر تیپی کچانی مەهابادا سەرکەوتن بە دەست بێنێ.

لە یارییەکان کە لە تەمەنی 7 تا 20 ساڵ دا بەڕێوە چوون ئەو وەرزشوانانە توانیان سەرکەوتن وەدەست بێنن: تەمەنی 18 تا 20 ساڵ مریەم مەلازادە پلەی یەکەم،

تەمەنی 16 تا 18 و لە کێشی خوار 60 کیلۆ دا ئایدا باپیر زادە پلەی یەکەم، بەهرە محەممەد زادە پلەی دووەم و فاتمە ئیسماعیل نەژاد پلەی سێیەم، تەمەنی 14 تا 16 ساڵ فروزان مەعروفی زادە پلەی یەکەم تەمەنی 7 تا 9 ساڵ فەرینار مەعروفی زادە پلەی یەکەم ئەو کێبەرکێیانە بە نێوبژیوانی ئایدا کشاوەرز لە شاری ورمێ و لە ژێر چاودێریی ئوستادی کاراتە لە ئێران شیها ڕەزا عەقیلی، خەڵکی خوزستان و لە ماوەی یەک ڕۆژدا بەڕێوەچوون.

چرۆ بورهانی خەڵاتی ساڵی ئەدەبیاتی نۆرۆێژی بردەوە

کچە کوردێکی ڕۆژهەلاتی کوردستان بە ناوی چرۆ بورهانی توانیویەتی خەڵاتی پێشبڕکیی ساڵی ئەدەبیاتی نۆرۆێژ بباتەوە.

چرۆ بورهانی ئەو خەڵاتەی بۆ نووسینی باشترین وتار لە پێوەندی لە گەڵ کۆمەڵگای نۆرۆێژ و بایەخە نەریتییەکانی ئەو وڵاتە وەرگرتوە.

چرۆ بورهانی لە تەمەنی منداڵییەوە و وێڕای بنەماڵەکەی بە هۆی باری سیاسی وەک پەبانەر لە وڵاتی نۆرۆێژ دەژین و ناوبراو خوێندکاری ساڵی کۆتایی زانستە سیاسییەکان لە زانکۆی شاری بێرگێنی ئەو وڵاتەیە.

شایانی باسە کە چرۆ بورهانی لەو پێشبڕکییەدا 120 رکەبەری بووە، بەڵام توانیویەتی بە پشت بەستن بە تواناکانی خۆی پلەی یەکەمی ئەو پێشبڕکییانە وەدەست بێن.

پەروەردە کردنی کچان لە مەدرەسەی عولومی دینی سەقز بۆ حیراسەتی قوتابخانەکان

مەدرەسەی عولومی دینی شاری سەقز کچانی گەرەکە هەژارنشینەکانی ئەو شارە بۆ حیراسەتی قوتابخانەکان پەروەردە دەکا.

بەپێی هەوالەکان قوتابخانەی عولومی دینی سەقز ئەم کچانە لە گەرەکە هەژارنشینەکانی سەقز هەڵ دەبژێرێ و دوای دوو ساڵ پەروەردە کردن لە بەشی حیراسەتی قوتابخانەکانی ئەم شارە کاریان پێ دەسپێرێ.

هەوالّ و چالاکییەکانی
یەکیەتیی ژنانی دێموکراتی کوردستان

رۆژی 7/2010/27 هەیئەتێکی یەکیەتیی ژنان بانگهێشتی ۆرك شـــۆپێك کـــران لـــە سلێمانی
لەلایـــەن رێکخـــراوی هارتزئەلاندی ئەمریکی کە کاری جێندەری دەکا لە رۆژهەلاتی کوردستان

لە 30/10ی بەیانی پێك هات، سەرەتا گوێدان بوو بە دراماییەك کە لایەنێکی تووندوتیژی تیدا بەرچاو دەکەوت. دوایی لایەنەکانی بەشدار لەو گروپ شۆپەدا کە زۆربەیان نوێنەری یەکێك لە رێکخراوەکانی رۆژهەلاتی کوردستان بوون و هێندێك کەسایەتی سەربەخۆش کە بەشداری ۆرك شۆپە بوون موناقیشەیان لەسەر بابەتی درماکە کردو لایەنە موسبەتو مەنفیەکانی تووندوتیژییان لە چوارچێوەی دراماکەدا خستە بەر باس.
هەیئەتی یەکیەتیی ژنان بریتی بوون لە: بەڕێزان سوهەیلا قادری سکرتێری یەکیەتیی ژنان و فەریبا وەیسی ئەندامی بەڕێوەبەری یەکیەتیی ژنان و جەمیلە قادری بەرپرسی کۆمیتەی یەکیەتی ژنانی دێموکراتی کوردستان لە ولاتی نوڕوێژ بەشدار بوون.

رۆژی یەکشەممە رێکەوتی 27/5/1389 هەیئەتیکی پەرلمانتارانی کوردستان و دەستەیەك لە ئەندامانی فیدراسیۆنی رێکخراوە مەدەیەکانی کۆیە بە مەبەستی تاوتوێ کردنی بواری ژیانو گوزەرانی دانیشتووانی کەمپەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستان سەردانی یەکیەتیی ژنانی دێموکراتیان کرد.

مەبەستی سەردانەکەی ئەم دەستە لە پارلمانتارانی کوردستان بەدەنگەوە هاتنی یەکیەتی ژنان بوو کە داوای لە پارلمانی کوردستان کردبوو کە ئاوڕیك لە شوێنی نیشتەجێ بوون ئەم کەمپانە بدەنەوە چونکە لە بواری مافی مرۆڤەوە ئەو کەمپانەی ئێمە کەمترین خزمەتگوزاری تەندروستی، پەروەردەیی، ژینگەیی، خانووی نیشتەجێ بوون، ئاوو بەرق و هتد هەیە. هەربۆیە لەلایەن ئەندامانی فیدراسیۆنی کۆیەشەوە پشتگیری داواکاریەکانمان کراو. لەم سەردانەدا لەگەڵ ئەندامانی بەڕێوەبەریی یەکیەتیی ژنان باسی لە کێشەو گرفتەکانی ژنان کردو دواتر پێداگری کرا لە هاوکاری و دۆستایەتی هەردوولا .

رۆژی 30/6/2010 هەیئەتێکی یەکیەتی ژنان کە پێك هاتبون لە بەڕێزان سوهەیلا قادری سکرتێرو فەریبا وەیسیو زولەیخا جەشنی ئەندامانی دەستەی بەڕێوەبەریی یەکیەتی ژنانی دێموکراتی کوردستان سەردانی بەڕێز دکتور کاوە مەحموود وەزیری روشنبیری هەرێمی کوردستانیان کردو لەلایەن بەڕێزیانەوە بەگەرمی پێشوازیان لێکرا. لەو دانیشتنەدا وەزیری روشنبیری پشتیوانی لە کارەکانی یەکیەتی ژنان دەربڕی.

رۆژی شەممە رێکەوتی 15ی گەلاوێژی 1389 هەیئەتێکی یەکیەتی ژنان بەشداریان کرد لە یادی 18 ساڵەی رێکخراوی خوشکانی ئیسلامی داکردو پەیامی پیرۆزباییان لەلایەن یەکیەتی ژنانەوە پێشکەش بە رێکخراوی خوشکانی ئیسلامی کرد.

رێکخراوی مافی ژنی کورد / مافی مرۆڤ

رێکەوتی 1/7/1389چیمەن رەحیمی ژنە فیلم سازی کورد خەڵکی سنە دانیشتووی بریتانیا سەردانی یەکیەتیی ژنانی دێموکراتی کوردستانی کرد کە لەلایەن سوهەیلا قادری سکرتێری یەکیەتیی ژنانو ئەندامانی بەڕێوەبەریی زولەیخا جەشنیو خەدیجە پوورمەندو خاتوو خەدیجە مەعزووری بەرپرسی بونیادی پشتیوانی لەرێکخراوەکان پێشوازی لێ کرا.و باس لە کاری رێکخراوەکانی ژنانی کوردو هاوکاریی کردنیان کرا کە چۆن دەتوانین کار لەسەر دروست کردنی هاوکاری نێوان رێکخراوەکانی ژنانی رۆژهەلاتی کوردستان بکەین.
کە ناوبرا ئەندامی رێکخراو مافی ژنی کورد/ مافی مروڤە لە بریتانیا هەر لەو سەردانەدا سەردانی کەمپی بنەماڵەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی کرد.

لە کۆبوونەوەی سالانەی شووڕای مافی مرۆڤ لە ژنێف گولالە شەرەفکەندی باسی لە دۆخی نالەباری ژنانی کورد کرد

لە کۆبوونەوەکانی سالانەی شووڕای مافی مرۆڤ لە ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان لە ژنێڤ، هاوڕێ گولالە شەرەفکەندی، ئەندامی ڕاوێژکاری کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستان و بەرپرسی کۆمیتەی دەرەوەی ولاتی یەکیەتیی ژنانی دێموکراتی کوردستان، لە پانێلێکدا کە بۆ باس لە سەر وەزعی ژنان لە ئێران پێکهاتبوو، تیشکی خستە سەر ژان و ئازارەکانی ژنانی کورد لە ڕۆژهەلاتی کوردستان. بەڕێز شەرەفکەندی کە لەو پانێلەدا وێڕای هاوڕێیان کاوە ئاهەنگەری و ئارەزوو کەریمپور بەشداری کرد، لە بەشی پانێلدا باسێکی سەبارەت گرفتەکانی ژنی کورد لە ئێران و جیاوازی مەسەلەی ژنی کورد لە گەل ژنانی ئێرانی پێشکەش کرد. ئەو پانێلە ڕۆژی هەینی ڕێکەوتی 24 ی سێپتامبر لە سالۆنی 27 بنکەی ڕێکخراوە یەکگرتووەکان لە شاری ژنێڤ لە کاتژمێر 1 هەتا 3ی پاشنیوەڕۆ بەڕێوە چوو. بەشدارانی پانێل بریتی بوون لە بەڕێزان ڕێزوان موقەدەم، سەودە راد، بەهارە ئەفقەهی، گولالە شەرەفکەندی، شەهناز غولامی سەرەتا دوکتور فرود سیاوشپوربەڕێوەبەری بەرنامە بەخێرهێنانی بەشدارانی کرد و دوای ناساندنی پانێلگێران، خاتوو ڕێزوان موقەدەم باسەکەی خۆی لە سەر وەزعی ژنان لە ئێران لە دوای دەوری دەیەمی هەلبژاردنی سەرکۆماری پێشکەش کرد و بەربلاوی سەرکوتی چالاکانی ژن و خراپتر بوونی وەزعی ژنان لە ئێران بە دوای هاتنە سەرکاری ئەحمەدی نەژاد خستەروو. باسی دایکانی ئاشتی و چالاکی ژنان لە چوارچێوەی تەنگی بەربەستەکانی یاسایی و شەرعی تەوەری سەرەکی باسەکەی بوو و لە کۆتایی دا لیستی ئەو ژنانەی خستە ڕوو کە ئێستا بە هۆی جیابیری لە زیندانەکانی کۆماری ئیسلامی دا بەند کراون.

لە بەشێکی دیکەی پانێلەکەدا فیلمی کورتی "سالی سیفر" نیشان درا کە سەبارەت بە ئیعتراز بە دژی حیجابی ئیجباری چێ کرابوو. پاشان بەهارە ئەفقەهی باسەکەی خۆی سەبارەت بە حیجابی ئیجباری و جیاکردنەوەی کچان و کوڕان لە تەمەنی منالی را و بەزۆری جیاکردنەوەی ژنان و پیاوان لە هەموو بەشەکانی کۆمەلگا و مەجبور کردنی ژنان بە داپۆشینی خۆیان و تەنانەت بێبەش بوون لە هەلبژاردنی جۆری جلوبەرگ و ڕەنگەکانی، وەک چەوسانەوەیەکی بێدەنگ و بێڕەنگ وەسف کرد. پاشان سەودە راد لە سەر سەنگسار لە بەرانبەر لایحەی بە ناو حیمایەت لە خانوادە بوو. بە وتەی خاتوو سەودە لە حالێکدا ژنان لە ئێران بە تاوانی چوونەدەر لە چوارچێوەی ژیانی هاوبەش و هەبوونی رابیتە لەگەل زیاتر لە یەک پیاو سزای بەردبارانیان بۆ دەردەچێ، لە ڕێگەی لایحەی بە ناو حیمایەت لە خانوادە ڕێگا خۆش دەکرێ بۆ پیاوان کە لە گەل هەر چەند ژن کە پێیان خوشە پێوەندیی بێ بەربەستیان هەبێ و تەنانەت هەر پێویست نەبێ بنوسرێ یان کەسیش ئاگادار بێ و ئەوە بە تەواوی پێشێلکردنی مافی مرۆڤە و قەبوولی ئەو وەزعە خەساریکی گەورەیە.

ئەوجار گولالە شەرەفکەندی لە باسەکەیدا کە سەبارەت بە وەزعی ژنی کورد لە ئێراندا بوو، ئاماژەی بە چوارچێوەی سەرەکی گرفتەکانی ژنان لە هەموو ئێران و لە دریژە دا، گرفتی ژنانی کەمە نەتەوەکان و غەیرە مەرکەز نیشین کرد و بە تایبەت هاتە سەر باسی ژنی کورد کە هەمیشە کێشەی مافی نەتەوەیی هەبووە و ئەوە موشکیلاتی ژنی کوردی لە ئیراندا چەند قات کردوە. ئاماژە بەو ڕاستییە کە لە کوردستان چالاکانی ژن لە نێو ڕێکخراوە سیاسییەکان هاتوونە دەر وکارتێکەری ئەو مەسەلەیە لە سەر باسی وەزعی ژنی کورد لە ئێران تەوەری سەرەکی باسەکە بوو. گرینگترین مەسەلە بە وتەی خاتوو شەرەفکەندی، فاسیلە و لێک حالی نەبوون یان کەم حالی بوونێکە لە نێوان چالاکانی ژنی کورد و چالاکانی بواری ژنان لە ئێران کە بە چاوی تەرەحووم چاو لە کوردستان دەکەن بێ

دریژەی:

لە کۆبوونەوەی سالانەی شووڕای مافی مرۆڤ لە ژنێف

ئەوەی بزانن مەسەلەی ژنی کورد تەنیا مەسەلەی ژن بوونیان نیە. ئاماژە بە گرینگی پێویستی دابینکردنی ئەو پێوەندییە و تەنانەت بۆ کۆر و کۆمەڵە نێوە نەتەوەییەکان سرنجدان بەو مەسەلەیە و تێگەیشتن لەو جیاوازییە وەک پەیامی سەرەکی ئاماژەی پێکرا. دواتر خاتوو شەهناز غولامی باسێکی لە سەر وەزعی ژنانی زیندانی لە زیندانی تەورێز پێشکەش کرد. چۆنییەتی هەڵسوکەوتی زیندانبانان، بێحورمەتی پێکردن و بێ بەش کردن لە هەموو حەقێک بۆ دیفاع لە خۆیان، تەوەری گرینگی باسەکە بوو.

پێک هێنانی سمیناڕێک لە لایەن یەکیەتیی ژنانی دیموکراتی کوردستان لە سوئید

یەکیەتیی ژنانی دێموکراتی کوردستان ڕۆژی شەممە ڕێکەوتی 13 ی خەرمانان کۆبوونەوەیەکی بۆ ئەندامانی و بەشێکی بەرچاو لە کوردەکانی نێشتەجێی شاری وێستەرۆس بە مەبەستی گۆڕێگرتن لە سیاسەتی حیزبەکانی نێو پارلمانی سوئێد پێک هێنا .

بەشدارانی باسەکان بریتی بوون لە: تارا عزیزی و لارش ئیریکسۆن لە حیزبی سوسیال دێموکراتی سوید، محەمەد ڕەشید و ئانا هۆردئاڤ لە حیزبی مۆدێرات، پەرلیتا هامار و عالیە میرزا لە پارتی چەپ و لارش کارل سێی لە حیزبی ناوەند" سەنتەر".

هەرکام لە نوێنەرانی ئەو حیزبانە بە نۆرەی خۆیان سیاسەتی هەڵبژاردنی خۆیان پێشکەش بە بەشداربووانی کۆبونەوەکە کرد و دوای تەواو بوونی باسەکانیان ، بەشداران بە پێی پێویست پرسیاری خۆیان ئاڕاستەی ئەو نوێنەرانە کرد و بە گوێرەی ئیمکان وەڵامەکانیان وەرگرتەوە.

بەشداری یەکیەتیی ژنانی دیموکرات لە کۆبوونەوەیەکی هاوبەشی ڕێکخراوەکانی ژنان دا

ڕێکەوتی 14/7/1389 هەیئەتێکی یەکیەتیی ژنانی دێموکراتی کوردستان کە پێکهاتبوو لە ماموستا گەلاوێژ حەسەن زادە کادری یەکیەتیی ژنانو ئەندامی بەڕێوەبەری منداڵپارێزی ڕۆژهەڵاتی کوردستان خاتوو زولەیخا جەشنی ئەندامی بەڕێوەبەری یەکیەتیی ژنان بەشی پەیوەندیەکان لە هەولێر خەجیج پوورمەند ئەندامی بەڕێوەبەریی و بەشی ئاموزش بەشداریان کرد لە کۆبوونەوەیەک لە بارەگای یەکیەتیی ئافرەتانی کوردستان کە لەسەر بانگهێشتی سکرتاریەتیی یەکیەتیی ئافرەتانی کوردستان و سکرتێری ئەو ڕێکخراوە دکتۆرە ڤیان پێکهاتبووو زۆر لە ڕێخراوە مەدەنیەکان بانگهێشت کرابوون بۆ باس کردن لە بەدواداچوونی پڕۆژە یاسایی دژی تووندوتیژی، پڕۆژەی یاسایی کارنەکرنی منداڵان وە دامەزراندنی ئەنجومەنی خانمان.

کە دکتۆرە ڤیان باسێکی لەسەر یاسایانە کرد لە باسەکەی دا باس لە پاڵپشتی ئەو یاسایانە کرد بۆ کار کردنی ڕێکخراوەکان لەسەر وشیارکردنەوەی کۆمەڵگا، دوای قسەو باس کردن لە سەرکاری هاوبەشی ڕێکخراوەکان چوونێتی ئەو یاسایانە هەیئەتێك دانرا بۆ سەردانی پارڵمان کوردستانو بەدواداچوون.

پێویستە بگوترێ دوای تەواوبوونی کۆبوونەوەکە هەیئەتی یەکیەتیی ژنان بە جیا لەسەر هێندێك مەسەلەی جۆراوجۆر قسەوباسیان کرد.

وەرزشی

بەرگریی شەخسی لە کۆنگ فۆتوا

ن: یونس فەرهەنگ نیا

وێنەی ژمارە 1

بەرامبەر بە زەبری چەقۆ راستەوخۆ بۆ دڵی ئێمە هێرش دێنێ. ئێمەش بە دانی جێ خاڵی بۆ لای راست بە بەری دەست زەربەی حەریف پووچەڵ دەکەینەوە.

وێنەی ژمارە 2

بە هێنانی قاچی چەپمان بۆ پشتەوەی لاقی راستی حەریفتو بە راگرتنی دەستی دوژمن زەربەی سوورانی ئانیشک ئۆتوا لە دەرەوە بۆ ژوورەوە بۆ لای چەنەگە یان ملی دوژمن دادێنی دوژمنیش بە لێکەوتنی ئەم زەربە خۆی دەدۆڕێنێ.

وێنەی ژمارە 1

حەریف هێرشبەر بۆ پاراستنی خۆی بە دەستی راستو چەقۆ بە دەست مەبەستی هێرشی هەیە ئێمە لەم بارودۆخەدا دەبێ گاردی راست قاچەکان نیوەکراوە بەرامبەر بە حەریف راوەستیو شانی حەریفت نیشانە بڕۆی.

وێنەی ژمارە 2

حەریف مەبەستی هەیە بە چەقۆ زەربە لە زگی تۆ بدا وئێمە بە کشانەوە قاچی راست بە هەر دوو دەست مەچەکی دەستی دوژمن لە سەرەوە بۆ خوارەوە دادێنین.

ویّنەی ژمارە 3

بە سووڕانـدنی مەچـەکی حەریـفـو لە پاشان
دەرچوونی خۆمان لە ژێر دەستی ئـەو جمـگـەی
حەریفت بە شێوازی سەراوبن لەسەر شانی خۆت
دادەنێی‌و بە تـوندی مـەچـەکی حەریـفت بۆ لای

ویّنەی ژمارە 1

سەرەتا حەریف بە نفـوزی قـاچی راست زەربەی سووڕانـی چەقـۆ لە چەپی خۆیـەوە بۆ راسـت بە شێوازی کـە چەقـۆکە لـە دەرەوە بـۆ ژوورەوە کـاریـگەر بـێ لەسەر نـاوچـاوانمـان ئـێمە لەو حـالّەتـەدا بـە کشـانـەوەی دەستی راست پشتە دەستی حەریفمان لە حەوا رادەگرین.

ویّنەی ژمارە 2

بە بـردنە پێشەوەی قاچـی راسـتـو کـێشانەوەی قـاچی چـەپمـان بـۆ پـێشەوەی قـاچـی راستی حـەریـفمان هـاوکات زەربەیـەکی توندو کاریگەر واتە(هـۆتـۆ) ئانـیشك لە دەرەوە بـۆ ژوورەوەی چەنەگەی حەریفمان دەکێشین.

ویّنەی ژمارە3

لە پاش لێدانی زەربەی (هۆتۆ) دەستـت دەبـێ لەسەرەوەی دەستی حەریفت دا بـەریـە ژێـر بالّی واتە ئانیشـکی، و بە دەستی چەپمـان دەستـی راستی خۆمان دەگریـنـو لـە پاشان بە مـەڵغە کردنی دەستـمان مەچەکی حەریفمان گرتوەو بە خێرایی دای دەکێشین بۆ خوارەوە تا چـەقۆکە فرێ بدا.

مێژووی وەرزشی کەسانی خاوەن پێداویستییە تایبەتییەکان، دەگەڕێتەوە بۆ کۆتاییەکانی سەدەی نۆزدەی زایینی

نوسینو ئامادەکردنی یونس فەرهەنگ نیا(سامۆڕایی)

لە ساڵی 1888 ژمارەیەک یانە بۆ ئەو کەسانەی نابیستن لە ئاڵمانیا کرایەوە، لە ساڵی 1994 بنکەیەکی ئامادەکردن بۆ ئەو فڕۆکەوانانەی لە جەنگی جیهانیی دووهەم رزگاریان بوو دروست کرا، کە تووشی شەلەلی درکە پەتك ببوون، ئەویش لە ژێر سەرپەرشتی دکتور "لودیق قوتمان" کە نەشتەرگەڕێکی بواری مێشك بوو لە نەخۆشخانەی "بستۆکماندفیل"و بە باوکی وەرزشی تایبەت بۆ خاوەن پێداویستیەتایبەتییەکان دادەندرێ.

دواتر ئەو جۆرە وەرزشە بەرەو پێشەوە چوو، وای لێهات لە هۆکاری چارەسەرکردن بووە هۆی ئەوەی ئەو کەسانە بۆ خۆشیان وەرزش بکەن، دواتریش دکتۆر قوتمان پێشبڕکێی نیشتمانی یەکەمی بۆ وەرشوانانی سەرکەوتوو رێك خست ئەویش لە چوارچێوەی ئاهەنگی کردنەوەی یارییەکانی ئولمپیادی ساڵی 1948 کە لە لەندەنی پایتەختی بەریتانیا بەڕێوەچوو، لەساڵی 1952 سەربازە پێشەنگەکانی هۆڵەندا هاتنە ناو پێشبرکێکانو بەشداریان لە یارییەکان نێودەوڵەتی یەکەمی نەخۆشخانە بستۆکماندفیل کردن هەرچی رێکخستنی یارییەکانی ئولمپیادی وەرزشی کەم ئەندامانە لە ساڵی 1960 لە رۆما رێکخرا بە بەشداری 23 وڵات. لە ساڵی 1979دا لە میانەی یارییەکانی تۆرێنتۆ لە کەنەدا ئەو کەسانەی کەم بینا بوون لەسەر گۆڕەپانی یارییەکانی ئۆلمپیاد دەرکەوتن، لە ساڵی 1980 لە هۆڵەند ئەو وەرزشوانە کەم بینایانە هاتنە پاڵ ئەو وەرزشوانانەی دووچاری شەلەلی مێشك بوونەوە، لە ساڵی 1996 کەم ئەندامانی 103 وڵات بەشداریان کرد لە ئۆلمپیادی ئەو کەسانەی بیرکۆڵن، لە ساڵی 2000 لە یارییەکانی ئۆلمپیاد لە شاری سیدنی ئوستڕالیا سەرجەم ئەندامانی 121 وڵات بەشداریان لە 19 یاریدا کرد، خاڵێکی گرینگیش ئەوەیە کەلە یارییەکانی ئۆلمپیادی ڕۆمای ساڵی 1960 نەتیا 300 یاریزانی کەم ئەندام بەشداریان تێدا کردبوو، بەڵام لە یارییەکانی ئۆلمپیادی سیدنی 5000 وەرزشوانی کەم ئەندام بەشداریان تێدا کردو ئێستاش یارییەکانی ئۆلمپیادی کەم ئەندامان بە دووهەمین دیاردەی وەرزشیی لە جیهان لە ڕووی ژمارەی بەشداربووانی دادەندرێ.

ئەو یارییانە کامانەن کە خاوەن پێداویستیەتایبەتییەکان ئەنجامی دەدەن؟

ئێستا یارییەکانی ئۆلمپیادی خاوەن پێداویستیەتایبەتییەکان 23 یاری وەرشی لە خۆ دەگرێت کە 19 یان هاوینینو 4 یارییەکەی دیکەش لە وەرزی زستان ئەنجام دەدرێنو ئەو یاریانەش جیاوازن بە پێی ڕێژەی کەم ئەندام بوون دەگۆڕێن لەوانەش:

1- یاریی قورسایی
2- یاریی تۆپی باسکە لەسەر کورسی جوڵاو
3- پێشبڕێکی پاسکیل سواری
4- زۆرانبازی بەشمشێر
5- ئەسپ سواری
6- هەڵگرتنی قورسایی
7- مەلەوانی
8- یاریی تۆپی سەرمێز
9- یاریی تاوڵە
10- هەڵدانی قورسایی
11- تێرهاوێژی
12- یاریی تۆپی پێ
13- یاریی تۆپی بالە
14- یاریی باسکە
15- یاریی سەول
16- یاریی خلیسکانێ
17- یاریی هاکی

بۆراوبۆ

چەند شێوازێکی سەرنج راکێشش بۆ مرۆڤ

و: ئازاد عەباسیان

ورد کردن و پاك کردنی پیواز کارێکی ناخۆش و دژوارە , وای لێ هاتوە کە زۆربەی کات کەس خۆی لێ نادا و حازر نین خەریکی لا بردنی تۆپکڵی پیواز بن. لەبەر ئەوەی کە بۆنی پیواز چاو ئازار دەدا و پڕ لە فرمێسکی دەکا.

چەند شێوازێکی سادەتان پێ دەڵێین کە سەرنج راکێشن :

1ـ بنی پیواز مەگرن و لەسەرەوەی پیوازەکە دەست بە ورد کردنی بکەن.

2ـ لە کاتی ورد کردنی پیواز, زارتان ببەستن

3ـ دەتوانن ئەو رێژە پیوازە کە پێویستانە لە نێو یەخچاڵی دابنێن و پاش چەند کاتژمێرێك دەستبکەن بە وردکردنی.

4ـ لە کاتی لێکردنەوەی تۆپکڵی پیواز, ئاوی ساردی پێدا بکەن

5ـ ئەو پیوازانەی کە زۆر تیژن دەتوانن بۆ ماوەی یەك کاتژمێر لە نێو ئاوی ساردیان دابنێن بۆ ئەوەی کە تیژیەکەیان بڕوا.

6ـ پیوازی قاش کراو بە کار مەهێنن چونکە میکڕۆبی زۆر بەخۆوە دەگرێ, مەگەر ئەوەی ئەو بەشەی کە قاش کراوە بە رۆن چەوری بکەن, لەو حاڵەتە دا پیواز تازە دەمێنێتەوە و میکڕۆب لە خۆ ناگرێ.

بە لەبەر چاو گرتنی ئەم رێنمایانە هیچ کات لە کاتی ورد و پاك کردنی پیواز چاوتان نابرژێتەوە و ئاوی لێنایە.

****

کاریگەریەکانی زەنجەبیل, سیر, پیواز , بیبەری رەش و بیبەری سوور

بەکار هێنانی ئەم خواردنانە بۆ برگری کردن لە ئالرژی زۆر بەکەڵکن.

نمدانەوەی (ترشح) ئانتی بادی " ئیمۆنۆگلۆبین" لە کۆئەندامی هەرەس دا دەبێ و ئەم ئانتی بادیە بەدەور لێگرتنی ئەو مەوادانەی کە لە خواردەمەنیە ئالرژیزا کان دا هەن , بەرگری لە پێك هاتنی ئالرژی لە لەش دا دەکەن.

میوەی تازە, ئاجیل, گۆشتی کەم چەوری , ماستی کەم چەوری, ماش, نیسك , نۆك, لوبیا, گەنمە شامی, ئاوی گێزەر, چەوەندەر, کەرەوس و خەیار بۆ بەرگری کردن لە ئالرژی زۆر بەکەڵکن.

ئانتی بادیەکان بە ناوی "ئیمۆنوگلۆبین" E بۆ بەرەنگاربوونەوە لە گەڵ ئەو هۆکارە دەرەکیانە کە کۆئەندامی بەرگری بە هەڵە ئەوانە بە خراپ دەناسێ, مادەیەك بە ناوی هیستامین لە دەورو بەری خانەکانی لەش بڵاو دەکاتەوە کە بەم حاڵەتە دەڵێن حەساسیەت (ئالرژی) .

****

خورانی لووت, قورگ, ئیلتهابی پێست, رشانەوە , سك چوون, تای زۆر, زیپکە , هەناسە سواری, چوونە سەری رادەی گەڕانی خوین , بێهێزی , قەبزی, لە گرینگ ترین دژکردەوەکانی ئالێرژین.

ئەگەر دژکردەوەی ئالێرژیکی بە شێوەیەکی توند و تیژ پێك بێ, ئەوە دەڵێن شۆکە" ئانافیلاکتیك".

ئەم حاڵەتە لەوانەیە ببێتە هۆی ئیلتهابی شانەکانی دەوروبەری قورگ و رێگەی هەناسە کێشان دەگیردرێ, ئەگەر زوو چارەسەری نەکرێ و لەکاتی خۆی دا دەرمان نەکرێ ئیمکانی مردنی تووشبووەکە هەیە.

****

مەوادی پێکهێنەری ئالرژی بە شێوەکانی جیا جیا و لە رێگی زۆرەوە وەك :

تەپ و تۆز و خۆڵ لە رێگەی کۆئەندامی هەناسەو کۆ ئەندامی

دەواو دەرمانی جۆراوجۆر لە رێگەی دەرزی لێدان و کەلووپەلی جوان کاری لە رێگەی پێستەوە دەتوانێ بچێتە لەشەوە.

****

هۆکارەکانی پێکهاتنی ئالرژی(حەساسییەت):

ژنتیك, ترسی زۆر و لەناکاو و هەندێك خواردنی حەساسیەت هێنەر وەك: شیری مانگا, هێلکە, گەنم لە پێکهێنانی حەساسیەت لە شەخس دا کاریگەرن.

ئەو کەسانەی کە تووشی ئالرژی دەبن لەبەکار هێنانی لە رادەبەدەری پرۆتۆیین خۆ بپارێزن, بۆیە کە بەهان دانی کۆ ئەندامی بەرگەری ئالرژی روو لە زیاد بوون دەبێ.

لە پەیوەندی لە گەڵ بەرگری کردن و چارەسەری ئالرژی دەتوانین ئەم خالانە لەبەرچاوبگرین:

ئالۆگۆڕ کردنی جۆری خواردن بە شێوەی دەورەیی, بەکار هێنانی دەرمانی ئانتی هیستامین و بەکارهێنانی ڤیتامینی C بە هۆی بەرگری لە نم دانەوە هیستامین لە لایان خڕۆکە سپیەکانەوە, بۆ چارەسەری و بەرگری کردن لە پێکهاتنی ئالرژی لە نەفەر دا رۆڵی سەرەکی دەگێرێ.

****

ماسکی دەم و چاو بۆ لابردنی پەڵە و نەرمی پێست:

A: کەرەسەی پێویست:

40 گرام هەنگوینی سروشتی

10 گرام ئاوی پیوازی سپی

شێوەی ساز کردن: سەرەتا هەنگوینەکە تۆزێك گەرم دەکەین لە گەرمای خوارەوە بۆ ماوەی 10 خولەك و پاشان ئاوی پیوازەکەی پێ زیاد دەکەین و پێکەوە تێکەڵیان دەکەین و لێکیان دەدەین

پاشان لێی دەگەڕێن تا سارد بێتەوە.

شێوەی بە کار هێنان: بە قەد تۆزێکی ناسك بە سەرپێستی دەم و چاوی دا بکەین و نیو کاتژمێر لێی گەڕێین تاکوو وشك دەبێتەوە. پاشان بە ئاوی گەرم بیشۆن و لە دوایی دا هەست بە ئاکارەکانی دەکەین.

B: تۆیکڵی سێوێك لێ بکەنەوە و بیکەنە دوو لەتەوە , لەتێکی ورد بکەن و لەگەڵ کەوچکێك هەنگویین تێکەڵی بکەن و لێکی بدەن,.

پاشان لە دەموچاو و ملتان بڵاوی بکەنەوە پێی دا بسوون. پاشان پێستی دەموچاوتان بە سەری پەنجەی دەستتان ماساژ بدەن. بۆ ماساژ دان لە خوارەوە بۆ سەرەوە دەست پێ بکەن.

هەروەها لە راستەوە بۆ چەپ و لە چەپەوە بۆ راست ماساژی بدەن. پاشان بە سەری پەنجەکانتان بە هێواشی زەربە لە پێستی دەموچاوتان بدەن تاکوو هاتوچۆی خوێن لە پێستی دەموچاتان زۆر بێ.

ماوەیەك لێی بگەڕێن تا کوو ماسکەکە وشك بێتەوە و پاش 2 خولەك جوان بیشۆن. ئەم ماسکە دەبێتە هۆی بەرگری و چارەسەری چرچ و لۆچی دەموچاو و دەبێتە هۆی بەهیزی و جوانی پێست.

سەرچاوە: google – زن

شیر پێ دانی سروشتی

(شیری دایک)

وەرگێڕان: رەحمان مەحموودی

1- شیری دایک بە تەنیا خواردن و خواردنەوەیەکی زۆرباشە بۆ منداڵ لە تەمەنی لە دایک بوونەوە تا 6 مانگی یەکەمی ژیانی.

2- شیری دایک پێداویستیە سەرەکیەکانی منداڵ لە خواردنو خواردنەوە دابین دەکا لە ساتە وەختی لە دایک بوونیەوە تا تەمەنی 6 مانگی یەکەمی چونکە خواردنێکی نموونەییە لەو دەورەی تەمەنی منداڵیداو هەموو بەدیلەکانی شیری دایکیش لە شیری قوتوو یا شیری مانگا یا هەر جۆرە خۆراکێکی دیکەی منداڵ مادە خۆراکیانەی تێدانیە کە شیری دایک پێی دەوڵەمەندە.

3- منداڵ لە پاڵ شیری دایکی پێویستی بە ئاوی خواردنەوە هەیە بەتایبەتی لە وەرزی گەرمادا، پێویستە بەکەوچک ئاو بکرێتە دەمی منداڵەوە.

4- شیری دایک بەرگرییەکی باش دەکا لە پاراستنی منداڵ لە نەخۆشییەکانی وەک سک چوونو کۆخەو هەڵامەتو نەخۆشیە باوەکان.....

5- دابین کردنی خۆراکو خواردنەوە بۆ منداڵ لە تەمەن شەش 6 مانگیدا کارێکی پێویستە وەک چەند جۆر خواردنی یارمەتیدەر بۆ شیری دایکن، پێش پێدانی هەر جۆر خواردنو خواردنەوەیەک بەمنداڵ شیری دایک بخوات، پێویستە دایک بۆ کاتێکی درێژخایەن بەردەوام بێت لە شیرپێدانی منداڵەکەی بە تایبەتی لە دوای ساڵی یەکەمەوە هەتا دووهەم ساڵی ژیانی منداڵەکەی ئەگەر دایکەکە توانای ئەوەی هەبوو.

6- شیردانی سروشتی دایک بۆ منداڵەکەی بە شێوەیەکی بەردەوام بە تایبەتی لە شەودا ڕۆڵی خۆی دەبینێ لە دواخستنی سووڕی مانگانەی ژنان، هەروەها یارمەتی دواخستنی سک پڕ بوونی دووهەم دەدا. بەڵام شیردانی سروشتی دایک تەنیا ئامراز نیە بۆ ڕێکخستنی زۆر

بوون لە خێزاندا.

7- شیرپێدانی سروشتی هەستێکی گەورە دەبەخشێت بە دایک چون یارمەتی گەشەسەندنی عەقڵیو سۆزداری منداڵان دەداو یارمەتی دەدا بە گەورەبوونی.

8- پێویستە دایک لە ساتە وەختی یەکەمی لە دایک بوونەوە ڕاستەوخۆ شیری خۆی بدا بە منداڵەکەی چونکە لە توانای هەموو دایکێک دا هەیە مەمک بدا بە منداڵەکەیو پێویستە یارمەتی دایک بدرێ بۆ سەرکەوتن لەو کارەدا.

9- زۆرجار دایکان پێویستیان بە یارمەتی دەروونیو کۆمەک هەیە کاتێک ڕاستەوخۆ دوای منداڵ بوون شیر بە منداڵەکەیان دەدەن بە تایبەتی ئەگەر منداڵی یەکەم بێ.

10- دەست پێکردن بەشیرپێدانی منداڵ لە مەمکی دایکەوە ڕاستەوخۆ دوای لە دایک بوون یارمەتی وەستاندنی ئەو خوێن بەربوونە دەدا کە لە دوای منداڵ دایکەکە تووشی دەبیت.

11- دەست پێکردنی بە شیرپێدانی منداڵ دوای لە دایک بوو ڕاستەوخۆ یارمەتی زۆر بوونی شیر دەدا لە مەمکی دایک دا کەواتا پێویستە دوای یەک کاتژمیر لە دایک بوون منداڵەکە شیری دایکی خۆی بخوا.

12- زۆربەی دایکان لەو باوەڕەدان کە ئەو ژەکەی لە دایە مەترسی بۆ ژیانی منداڵ هەیە یا باش نیە. ئەو باوەڕە زۆر هەڵەیە چونکە ژەک پارێزگاری لە ژیانی دەکاو لە کۆمەڵێک نەخۆشی باو دەپارێزێ ژەک ژمارەیەکی زۆر خانەی بەرگری(سلول)ی تێدایە بۆ پاراستنی منداڵەکە لەو نەخۆشیانە.

13- پێدانی ژەک بە منداڵ یارمەتی دەرێکە بۆ جوولاندنی شیر مەمکی دایکان داو سەرکەتنی پرۆسەی شیردای سروشتی.

14- زۆربەی دایکان دەتوانن شیر بدەن بە منداڵەکانیان بە مەرجێک:

-ئەگەر منداڵەکە شیری پێدرا بە شەو یا بە ڕۆژ بە دیاریکردنی کاتێکی پێشینە بۆ شیرانی

-دۆخی منداڵ چەند گونجاوبێ لەو گرفتانە دەپارێزێ:

ئەگەر منداڵەکە مەمکی دایکی مژی لە دۆخێکی لەبارو گونجاودا لە باوەشی دایکی دا.

- ڕشانەوەو ئازاری سک لای منداڵان.

- نەخواردنی شیرو ڕەدکردنەوەی مەمکی دایک

ئەو ئاماژانەی کەوا نیشان دەدا منداڵەکە لە دۆخێکی باش دایە بۆ شیرخواردن ئەوانەن:

- ئاراستەی لەشی منداڵەکە بەرو سینگی دایکی دەبێ.
- منداڵەکە ژەمی درێژخایەن و پتر شیر دەخوا.
- منداڵەکە ئاسودەو سڵامەت دیارە.
- دایك هەست بە ئازار ناکا لە گۆی مەمکی دا.

کرۆزانەوەو گریانی منداڵ لە کاتی شیردانی سروشتی دا ئەوە نیە کە منداڵەکە پێویستی بە شیری زیاترەو دایك شیرەکەی کەمە بەڵکو لەوانەیە ئەو منداڵە داوای هەڵگرتن و باوەشی دایکی بکا چونکە منداڵ پێویستی بە گەرمی و بەزەیی هەیە.

شیرپێدانی بەردەوام پێویستە بۆ جووڵاندنی بڕێکی زۆر لە شیر لە مەمك دایك دا لە پیناو دابینکردنی پێداویستی یە خۆراکییەکانی منداڵو پێویستە دایکان بەردەوام بن لە شیرپێدانی سروشتی تا دوای ساڵی دووهەمی تەمەنی منداڵ ئەگەر لە توانای دا هەبوو.

شیری دایك سەرچاوەیەکی گرنگە بۆ وزەوو پڕۆتین و یارمەتی دەرو پاریزەرە لە ژیانی منداڵان لە نەخۆشی.

لە دوای لە دایك بوونەوە راستەوخۆ پێویستە دایك شیری خۆی بدا بە منداڵەکەی و هەرکاتێکی‌تریش دوای ئەوە ئارەزووی هەبوو،هێندێك جار منداڵ داواکاری خۆی بۆ شیر خواردن بە گریان دەردەبڕێ، داواکاری منداڵ بۆ شیر کارێکی باشە بۆ خۆی و دایکیشی چونکە شیر پێدانی بەردەوام پێویستە بۆ زیادبوونی شیری دایك چونکە منداڵ چەندە مەمکی دایکی بمژێ ئەوەندەش شیر لە مەمکی دایك زیاد دەکا.

شیردانی بەردەوامی دایك رێگا لە پەق بوون و ئاوسان و ئازاری مەمکەکان دەگرێ.

ئامادەکردنی خواردنی زیادی بۆ منداڵ لە پاش شیری دایك دا وەك (شیری مانگا، شیری قووتوو)لە رێژەی ئەم شیرە کەم دەکاتەوە کە دایك دەی دا بەمنداڵەکەی و پڕۆسەی دروست بوونی شیریش لە مەمکی دا کەم دەبێتەوە.

شیری قوتوو بە کارهێنانی مەمکە شووشە دەبێتە هۆی تووش بوونی منداڵان بە نەخۆشیانە:

بەکارهێنانی مەمکە شووشە بۆ پێدانی خواردنەوەی تر بە منداڵ لەوانەیە ببێتە هۆی دوورکەوتنەوەی منداڵان لە مەمکی دایکیان.

شیری وشك و شیری مانگاو خواردنەوەکانی دیکە کە بە مەمکەشووشە دەدرێن بە منداڵان تووشبوون بە نەخۆشیەکانی وەك سك چوونن کۆخە، هەڵامەتوزیاد دەکا.

زۆرجار شیردان بە مەمکە شووشە دەبێتە خۆی تووش بوون بە نەخۆشی سك چوون ئەگەر ئاوەکە نەکوڵابێ و مەمکە شووشەکە خاوێن نەکرابێتەوەو چەندە منداڵەکە نەخۆش بکەوی ئەوەندە ئەگەری تووش بوون بە بەدخۆراکی زیاد دەکا هۆی ئەوەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی ئەو منداڵەی کە بە شیری قوتوو بەخێو دەکرێ دە ئەوەندە زیاتر تووشی سك چوون دەبێ لەو منداڵانەی کە شیری دایکیان دەخۆن لە ماوەی شەش مانگی یەکمی تەمەنیان.

سەرچاوە: کتێبی راستییەکان بۆ ژیان

نەعنا

چارەسەری چەندین گرفتو نەخۆشی

نەعنا(peppermints) بلاوترین خۆراك گیاییە لە جیهاندا چونکە تامێکی خۆش‌و سوودێکی زۆری بۆ تەندروستی هەیە، بە تایبەت کاریگەری رێکخستنی هەرس‌و دژە گرژبوون.

چاکترین یاریدەدەری هەرس‌و دژە گرژبوون:

نەعنا وەك یارمەتی دەری هەرس، ناوی لە کۆنترین کتێبی پزیشکی جیهاندا هاتوە کە کتێبی(Ebers papyrus)ە، و میسرە کۆنەکان یەکەم کەس کە پەنایان بۆ خواردنەوەی نەعنا بردووە وەك یارمەتیدەری پرۆسەی هەرسکردن، پاشان لە میسری کۆنەوە پەرپوەتەوە بۆ فەلەستین‌و دوای ئەوە ئەوروپیەکان ناسیویانە.

کاریگەری نەعنا پەیوەستە بە مادەی مینتۆل (memthol) کە مادەیەکی سەرەکیی رۆنی نەعنایە، کەلە نەعنای خۆمالێدا زۆرترە تا وەك جۆرەکانی تری نەعنا.

پێشینیان بۆیان دەرکەوتووە کە ئەم مادەیە ماسوولکەکانی کۆئەندامی هەرس نەرم‌و ئارام ئەکاتەوە‌و نایەلێت گرژ بن.

چەندین لێکۆلینەوەی ئەلمانی‌و رووسی ئاماژەیان بەوە داوە کە نەعنا هۆکاری خۆپاراستنە لە بریندی قورگەی گەدە‌و یامەتی رژانی زەردەوی زراو ئەدات.

بۆیە رۆنی نەعنا لە پێکهاتەی هەندێك دەرمانی دژی ترشەلۆکی گەدە‌و گرژبوونداو بە کار دێ‌و یارمەتیدانی هەرس‌و دژی دڵەکزێ، ئەویش بەوەی کە 2 کەوچك گیای وشکی نەعنا ئەکرێتە کوپێك چای کولاوو ئەنوشرێت، یان گیای تڕ کە بر نەعنا زیاد دەکرێت‌و بە نۆرە لەگەڵ چا گیاییەکانیتر وەك چای بەیبون ئەخورێتەوە.

نەعنا وەك ئازارشکێن:

مادەی مینتۆڵ کاریگەری سڕکەری سادەی هەیە. واتە ئازارشکێنە بۆیە لە پێکهاتەی هەندێك مەرهەم(مەڵحەم)و کرێمی ئازارشکێندا بەکاردێت، وەك ئازاری رۆماتیزم

هەروەها سوود لەم تایبەتمەندییەی مینتۆڵ وەرئەگیرێ بە پێچانی شوێن کە ئازارەکەی بە نەعنای شیلەتین کە زیاتر بۆ گرژبوونی ئازاراوی ماسولکەکان بە کاردێت، وەك وەرگەڕان‌و کوترتو، یا گرژوونی ماسولکەی قاچی ژنی سکپڕ.

بۆ چارەسەری گیرانی لووت‌و قورگ:

مادەی مینتۆڵی ناو زەیتی نەعنا کاریگەرییەکی بەرگریی هەیە بۆ گیران(Decongestant) وەك گیرانی لووت لە کاتی سەرمابووندا‌و گیرانی بۆڕییەکانی هەناسە لە کاتی هەڵامەتدان بۆیە ئەم مادەیە لە دروستکردنی هەندێك دەرمانی دژەگیرانی وەك کرێمی ڤیکس دا بەکار دێ هەربۆ ئەم مەبەستە وەك چاش ئەخورێتەوە.

بۆ چارەسەری پەتاو هەوکردن:لیکۆلینەوەکان دەریاخستووە مادەی مینتۆڵ دژی هەندێك جۆری بەکتریایە‌و میکرۆبەن بە تایبەت ڤایرۆسی هێرپس(Herpes simplex virus) ئەو ڤایرۆسە لە هەر دوو سوچی دەم ئەدا بەتایبەت لە زستاندان یا لە ئەندامی زاوزێ ئەدا.

بۆ چارەسەری هیرپس، شوێنەکە کە سەرەتا زیپکەیەکی بچوك وایە‌و بنەکەی سووڕە بە چەند دڵۆپێك نەعنا چەور ئەکرێ. هەروەها دەمی برینی رۆکەشی سادە‌و سووتانی سووك بە رۆنی نەعنا چەور ئەکری بۆ ئەوەی هەو نەکا.

نەعنا بۆ ژنانیش بەسوودە:

تایبەتمەندی مینتۆڵی ناو نەعنا بە کار ئەهێنرێ وەك دژە گرژبوون بۆ کەمکردنەوەی ئازاری سووڕی

مانگانەی ژنان،و ماسوولکەکانی منداڵان ئارام ئەکاتەوە.

خواردنەوەی ئاوی نەعنای کوڵاو بەخەستی یارمەتی خێرا کردنی خوێنی سووڕی مانگانە ئەدا لە کاتی دوا کەوتنی سووڕی مانگانەدا.

زۆر پزیشک ئاموژگاریی ژنانی سکپڕ دەکەن، چای نەعنا بخۆنەوە بۆ چارەسەری ماندوویی بە تایبەت بەیانیان کە سەرەتایی سکپڕیدا تووشی ژنان ئەبێت، لە شێوەی سەرەگێژەو دڵ تێکەڵاتنو ماندوویی جەستەییدا.

بەڵام ئەبێ ئەو ژنانەی پێشتر منااڵیان لەبار چووە نەعنا یا چاکەی نەخۆنەوە.

بۆ چارە سەری سەرئێشە:

هەندێك جار خواردنەوەی کوپێك چای نەعنا یارمەتی کەمکردنەوەی سەرئێشە ئەدا بە تایبەت ئەو کاتەی سەرئێشە بە هۆی بەد هەرسیو باکردنی سکەوە دروست ئەبێ.

ئامادەکردنی نەعنا بۆ بەکارهێنان:

بۆ ئامادەکردنی چای نەعنا، 1 یا 2 کەوچکی بچووك گیای وشکی نەعنا ئەکرێتە کوپێك ئاوی لە کوڵاو ماوەی نزیکەی 10 خولەك دا ئەنریتو ڕۆژانە 1-3 کوپی لێ ئەخورێتەوە.

وەرگیراو لە کتێبی سروشت دەرمانە لە ئامادەکردنی: باست حەمە غەریب

گەلاوێژ پەیڕەوان بۆی ناردوین

شەش خۆراك بۆ جوان مانەوەی قژ و نینۆکەکان

کارناسانی ڕژێمی خۆراکی هێندێك خواردنیان ناو بردوە کە بە تەواوی یارمەتیی جوانتر بوونی مرۆڤ دەدا. ئەو مادەدە خۆراکیانە بریتین لە: گوێز، کارگ، پەنیر، ماسی و خۆراکە دەریاییەکان، کەلەم شۆر و کیوی.

گوێز: بەهۆی بوونی ویتامینE ، پێست تەڕ ڕادەگرێ و گەنجییەتی پێست دەپارێزێ.

کارگ (قارچ)

پێشگیری لە سەرهەڵدانی چرچ و لۆچ لە پێستدا دەکا.

پەنیر:

بەهۆی ئەوەی کەلیسیۆمی زۆری تێدایە ئێسقانەکان، ددانەکان و نینۆکەکان، سفت و بەهێز دەکا.

ماسی و خۆراکە دەریاییەکان:

نینۆکەکان جوان و قژ بریقەدار دەکا.

کەلەم شۆر:

بە شێوەیەکی سەرنج ڕاکێش ڕەنگی پێست جوانتر و یارمەتی بە گیروگرفتی پێستی دەکا.

کیوی:

ویتامین C تێدایە و بزوێنەری تەرەشوعی "کلاژن"ە و ڕێگە لە چرچ بوونی پێست دەگرێ.

وەرگێڕان: لە سایتی : www.iran press.com

هێنانە خواری تای منداڵ بە ئاوی سارد زۆر زیانبەخشە

زۆر لە دایك و باوکان هەر کە منداڵەکەیان تووشی تا دێت، دەستبەجێ ئاوی سارد دێنن، یان بە پارچە پەڕۆیەکی تەڕ دەیانهەوێ تای منداڵەکە دابەزێنن. دابەزاندنی تای منداڵ بەم شێوەیە زیانێکی زۆر بە منداڵەکە دەگەیەنێ. هێنانە خواری تای منداڵ بە ئاوی سارد، دەبێتە هۆی ئەوەی کە دەمارەکانی پێست گرژ بن و خوێنێکی کەمتر پێدا هاتووچۆ بکا، ڕاستە گەرما لە نێوان خوێن و پێست کەم دەبێتەوە، بەڵام ئەوە مانای هاتنە خوارەوەی تایەکە نیە، بەڵام هێنانە خواری تا بە ئاوی گەرم باشترە، چونکە دەبێتە هۆی ئەوەی کە ڕەگەکانی خوێنبەر، زیاتر بکرێنەوەو خوێنێکی زیاتریان پێدا هاتووچۆ بکا ئەوەش دەبێتە هۆی دابەزینی تای منداڵەکە.

سەرچاوە: گۆڤاری گوڵان

گۆڤارێکی نوێ بۆ ژنان

العدد (1) 2010/10/10

ماموستا مومتاز حەیدەری، رۆژنامەنووسی کۆنەکار و بە ئەزموون و بە مشوور کە لە چەند ساڵی رابردوودا دەستی داوەتە دەرکردنی گۆڤارێکی میژوویی و بەڵگەنامەیی و سیاسی بە ناوی K21، ئەم دواییانە دیاریەکی بەنرخی دیکەی پێشکەشی دنیای بیرو فەرهەنگی نوێ کردوە، بە ناوی " لەیلا قاسم لەیلا زانا".

ئەم گۆڤارە کە هەروەک بۆ خۆی دەنووسێ هەر لەسەر بوودجەی K21 کە بەڕێز مام جەلال بۆی تەرخان کردوە، دەرچووە، گۆڤارێکی تایبەت بە ژنان و پرسی ژنانە و یەکەم ژمارەی زۆر بابەتی بەپێزی میژوویی و بەڵگەنامەیی سەبارەت بە پرسی ژن لە خۆی گرتوە.

بە ناوی بەڕێوەبەرانی گۆڤاری "ژنان"موە دەستخۆشی لە ماموستا مومتاز حەیدەری دەکەین و سەرکەوتن و پێشکەوتن بۆ گۆڤارە ساواکەی "لەیلا قاسم، لەیلا زانا" بە ئاوات دەخوازین.

هەر لەو کاتەدا پیرۆزبایی لە ماموستا مومتاز دەکەین بۆ هەڵبژاردنی ئەو ناوە جوان و گونجاوە بۆ گۆڤاری تایبەت بە ژنان.

WOMEN

Democratic Women Union of Kurdistan

No : 27 Date : October 2010

کاریگەری وانەکانی شۆرشی ئیسلامیی ئێران لەسەر قوتابیان